

**FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ PROGRAMI**

**ŞEMALARIN VE TEMEL DUYGUSAL
İHTİYAÇLARIN NESİLLERARASI AKTARIMI**

DOKTORA TEZİ

SETENAY KOÇ

İSTANBUL, 2023

**FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ PROGRAMI**

**ŞEMALARIN VE TEMEL DUYGUSAL
İHTİYAÇLARIN NESİLLERARASI AKTARIMI**

DOKTORA TEZİ

**SETENAY KOÇ
191131010**

**Danışman
(Dr. Öğr. Üyesi Sevda Sarı Demir)**

İSTANBUL, 2023

17/07/2023

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Psikoloji Anabilim Dalı Klinik Psikoloji Doktora programı öğrencisi 191131010 numaralı Setenay Koç'un hazırladığı "Anne, Baba ve Evlat Bağlamında Karşılanmamış Temel Duygusal İhtiyaçların ve Şemaların İncelenmesi: Bir Karma Desen Çalışması" konulu Doktora tezi ile ilgili Tez Savunma Sınavı, 17/7/2023 Pazartesi günü saat 16:00'da yapılmış, sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **kabulüne Oy Birliği** ile karar verilmiştir.

Tez adı değişikliği yapılması halinde: Tez adının "Şemaların ve Temel Duygusal İhtiyaçların Nesillerarası Aktarımı" şeklinde değiştirilmesi uygundur.

Jüri Üyesi	Karar
1. (Danışman) Dr. Öğr. Üyesi Sevdâ SARI DEMİR	KABUL
2. Prof. Dr. Haşim Ercan ÖZMEN	KABUL
3. Doç. Dr. Melek ASTAR	KABUL
4. Dr. Öğr. Üyesi Nevin KILIÇ	KABUL
5. Dr. Öğr. Üyesi Ayşen MARAŞ	KABUL
6. (İkinci Danışman)*.....

*2. Danışman varsa doldurulması gerekmektedir.

ETİK BİLDİRİM

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bağlı olduğum üniversite veya bir başka üniversitedeki başka bir çalışma olarak sunulmadığını beyan ederim.

Setenay Koç

ANNE, BABA VE EVLAT BAĞLAMINDA KARŞILANMAMIŞ TEMEL DUYGUSAL İHTİYAÇLARIN VE ŞEMALARIN İNCELENMESİ

Setenay Koç

ÖZET

Nesiller arası giderilmemiş temel duygusal ihtiyaçların ve şema alanlarının araştırılması amacıyla 210 aileden (triad) (anne-baba-evlat) Young Şema Ölçeği Kısa Form 3 ve Young Ebeveynlik Ölçekleri ile veri toplanmıştır. Şema alanları ve ihtiyaç alanları Bach ve arkadaşlarının (2017) sunduğu çerçeve üzerinden hesaplanmıştır. Ebeveynlerin kendi ebeveynleriyle ilgili hatırladıkları değerlerin şema alanlarını etkilemesi, şemalarının ebeveynlik değerlerini etkilemesi, ebeveynlik değerlerinin evlat katılımcıların şema değerlerini etkilemesi, ayrıca ebeveynlik değerlerinin birbirleriyle ilişkili olması, ebeveynlerin şema alanlarının birbirleriyle ilişkili olması üzerinden model kurulmuştur. Kurulan modeller IBM SPSS AMOS 21 ile en büyük olabilirlik kestirimi Yapısal Eşitlik Modellemeleriyle analiz edilmiştir. Analizler sonucunda, yolların yaklaşık %81'i anlamlı çıkmış, nesiller arası temel duygusal ihtiyaçların ve şema alanlarının aktarımını destekleyen bulgular elde edilmiştir. Sonuçlar her iki nesilde de bireylerin algıladıkları ebeveyn tutumları sonucunda karşılanmayan duygusal ihtiyaçlarının şemalarını yordadığını, ebeveynlerin şemalarının evlatları tarafından algılanan ebeveynlik tutumlarını yordadığını göstermektedir. Ebeveynlik değerlerinin ilişkili olması, ebeveynlerin şema alanlarının ilişkili olması şema kimyasını destekleyen bulgulardır. Elde edilen bulgular, veri ilişkililiğinin önemi (*interdependence*) vurgulanarak, Şema Terapi literatürü çerçevesinde tartışılmıştır.

Anahtar kelimeler: şemaların nesiller arası aktarımı, şema terapi, duygusal ihtiyaçlar, ebeveyn şemaları, şema geçişi

INVESTIGATING SCHEMAS AND BASIC EMOTIONAL NEEDS IN THE CONTEXT OF MOTHER, FATHER, AND CHILD

Setenay Koç

ABSTRACT

Data were collected from 210 families (triads) (mother-father-child) with the Young Schema Scale Questionnaire Form 3 and Young Parenting Questionnaire in order to investigate intergenerational unmet basic emotional needs and schema domains. Schema domains and need domains were calculated based on the framework presented by Bach et al. (2017). The model is based on the assumptions that the values that parents remember about their own parents affect the schema domains, that their schemas affect the parenting values, that the parenting values affect the schema values of the child participants, that the parenting values are related to each other, that the schema domains of the parents are related to each other. The constructed models were analyzed with IBM SPSS AMOS 21 and Structural Equation Modeling for maximum likelihood estimation. As a result of the analyses, approximately 81% of the pathways were significant, and findings supporting the transmission of basic emotional needs and schema domains between generations were obtained. The results show that in both generations, the emotional needs of individuals that are not met as a result of their perceived parental attitudes predict their schemas, and the schemas of the parents predict the parenting attitudes perceived by their children. The fact that the parenting values are related and the schema domains of the parents are related are the findings supporting schema chemistry. The findings are discussed within the framework of the Schema Therapy literature, emphasizing the importance of data interdependence.

Anahtar kelimeler: intergenerational transmission of schemas, schema therapy, emotional needs, parental schemas, schema transmission

ÖNSÖZ

Klinik psikolojideki güncel yaklaşımlarda gelişimsel psikolojik bozuklukların yeri giderek artmakta, farklı gelişimsel süreçlerin benzer belirtilere sebep olabileceği, benzer gelişimsel süreçlerin ise farklı belirtilerle patolojiye yol açabileceği anlayışı yaygınlaşmaktadır (Nolen-Hoeksema ve Watkins, 2011). Bu nedenle klinisyenler artık sadece belirtilere odaklanarak değil, aynı zamanda psikolojik sıkıntının oluşageldiği bağlamlara, kişiler arası ilişkilerdeki görünümüne, işlevine, öğrenildiği geçmişe vb. odaklanarak çalışmaktadır. Postmodern görüşlere uygun olarak, insan davranışını anlamaya çalışırken, mekanistik dünya görüşünden uzaklaşmakta ve etkileşimin, döngüsellüğün, bağlamsallığın vurgulandığı bir bakış açısına doğru yaklaşmaktadırlar (Chiesa, 1992; Hayes ve ark., 2020). Şema Terapi'nin en temel kavramları olan duygusal ihtiyaçlar ve şemalar buna istisna oluşturmazlar. Çocukluk dönemindeki birincil bakım verenle olan karşılıklı etkileşimlerin, çocuklarda şemaları oluşturduğu, şemaların ise hayat boyu etkileri olan içsel dinamik yapılar olması kişilerarası ve gelişimsel perspektifleri yanında getirir.

Şema Terapi'de, şemaların oluşumunda (erken dönem çocukluk deneyimlerini şekillendiren çevre olarak) ailenin, ebeveyn tutumlarının ve rol model olma yoluyla ebeveynin seçici içselleştirilmesinin rolüne vurgu yapılmakta, bununla birlikte alanyazında bu temel varsayımların araştırılmasına ilişkin yeterli ilginin olmadığı görülmektedir. Mevcut çalışmada Şema Terapi'nin bu kişilerarası ve gelişimsel varsayımlarını araştırmak için ailelerden triadlar (anne-baba-çocuk) şeklinde ilişkili (interdependent) veri toplanmış ve YEM ile analiz edilmiştir. Böylelikle ebeveynlik stilleri, partnerler arası ilişkiler ve duygusal ihtiyaç/şema alanlarının nesiller arası geçişi incelenmiştir.

Haziran, 2023

Setenay KOÇ

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ.....	vi
TABLO LİSTESİ	ix
ŞEKİL LİSTESİ.....	x
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	3
1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	3
1.1. ŞEMA TERAPİ MODELİ	4
1.1.1. Tarihsel Gelişimi	6
1.1.2. Şema Terapinin Beslendiği Kuramlar	7
1.1.2.1. Beck'in Bilişsel Davranışçı Terapi Modeli	7
1.1.2.2. Psikodinamik Yaklaşım.....	9
1.1.2.3. Bağlanma Kuramı	9
1.1.2.4. Bilişsel Analitik Terapi.....	10
1.1.2.5. Kişi Şemaları Terapisi.....	10
1.1.3. Erken Dönem Uyumsuz Şemalar	11
1.1.4. Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Sınıflandırılması	12
1.1.5. Erken Dönem Şemaları ve Şema Alanları.....	13
1.1.5.1. Kopukluk ve Reddedilme Şema Alanı	13
1.1.5.1.1. Duygusal Yoksunluk Şeması.....	14
1.1.5.1.2. Sosyal İzolasyon / Kötüye Kullanılma Şeması	14
1.1.5.1.3. Duyguları Bastırma Şeması	15
1.1.5.1.4. Kusurluluk Şeması.....	16
1.1.5.1.5. Karamsarlık Şeması	16
1.1.5.2. Zedelenmiş Özerklik ve Performans Şema Alanı	17
1.1.5.2.1. Terk Edilme/İstikrarsızlık Şeması	18
1.1.5.2.2. İç İç Geçme / Bağımlılık Şeması	18
1.1.5.2.3. Başarısızlık Şeması	19
1.1.5.2.4. Tehditler Karşısında Dayanıksızlık Şeması	20
1.1.5.2.5. Cezalandırılma Şeması.....	20
1.1.5.3. Aşırı Sorumluluk ve Standartlar	21
1.1.5.3.1. Kendini Feda Şeması	22
1.1.5.3.2. Yüksek Standartlar Şeması	22
1.1.5.1. Zedelenmiş Sınırlar Şema Alanı.....	23
1.1.5.1.1. Onay Arama Şeması.....	24
1.1.5.1.2. Haklılık / Yetersiz Özdenetim Şeması.....	25
1.1.6. Temel Duygusal İhtiyaçlar	26

1.2. ŞEMALARIN NESİLLERARASI AKTARIMI.....	27
1.3. Çocukluk Çağı Travmalarının Nesillerarası Aktarımı	36
1.4. AMAÇ	38
1.4.1. Araştırmanın Hipotezleri.....	39
İKİNCİ BÖLÜM	41
2. YÖNTEM.....	41
2.1. KATILIMCILAR	41
2.2. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	41
2.2.1. Demografik Bilgi Formu	41
2.2.2. Young Şema Ölçeği Kısa Form 3	41
2.2.3. Young Ebeveynlik Ölçeği	42
2.3. UYGULAMA.....	44
2.4. VERİLERİN ANALİZİ.....	45
2.5. SONUÇLAR	46
2.5.1. Araştırmanın Kavramsal ve İstatistiksel Modeli.....	62
2.5.2. Temel Duygusal İhtiyaçlarla Kurulan Yapısal Eşitlik Modellerinin Sonuçları.....	63
2.5.3. Kopukluk ve Reddedilme Alanındaki Şemalarla Kurulan Yapısal Eşitlik Modellerinin Sonuçları.....	73
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	78
3. TARTIŞMA	78
3.1. DEĞİŞKENLER ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ. 79	
3.1.1. Anne ve Babaların Şema Alanları Arasındaki İlişkiler	79
3.1.2. Ebeveyn Tutumları Arasındaki İlişkiler	81
3.1.3. Annelerin Ebeveynlerinden Algıladıkları Ebeveyn Tutumları ile Babaların Ebeveynlerinden Algıladıkları Ebeveyn Tutumları Arasındaki Korelasyonlar	82
3.2. MODELLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	83
3.3. KLİNİK DOĞURGULAR	88
3.4. SINIRLILIKLAR VE ÖNERİLER	89
SONUÇ.....	91
KAYNAKÇA	93
EKLER.....	103

TABLO LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1. Katılımcıların demografik değişkenlere göre dağılımı. HATA! YER İŞARETİ TANIMLANMAMIŞ.	
Tablo 2. Şemalar alanları toplam puanları için hesaplanan tanımlayıcı istatistikler.	499
Tablo 3. Ebeveyn stilleri üzerinden hesaplanan duygusal ihtiyaç toplam puanları için tanımlayıcı istatistikler.	51
Tablo 4. Şema alanları arasındaki ilişkiler için pearson korelasyon analizi sonuçları.	60
Tablo 5. Ebeveyn stilleri üzerinden hesaplanan duygusal ihtiyaç toplam puanları arasındaki ilişkiler için pearson korelasyon analizi sonuçları.	61
Tablo 6. Bağlanma kabul ihtiyacı için hesaplanan yem model katsayıları.	64
Tablo 7. Otonomi performans ihtiyacı için hesaplanan yem model katsayıları.	677
Tablo 8. Dengeli standartlar sorumluluk ihtiyacı için hesaplanan yem model katsayıları.	699
Tablo 9. Makul sınırlar ihtiyacı için hesaplanan yem model katsayıları.	722
Tablo 10. Duygusal yoksunluk şeması için hesaplanan yem model katsayıları.	744
Tablo 11. Kusurluluk şeması için hesaplanan yem model katsayıları.	766
Tablo 12. Standardize yol katsayıları özet tablosu.	777

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1. Araştırmanın kavramsal modeli.....	622
Şekil 2. Araştırmanın istatistiksel modeli	662
Şekil 3. Bağlanma kabul ihtiyacı için hesaplanan yem model katsayıları	65
Şekil 4. Otonomi performans ihtiyacı için hesaplanan yem model katsayıları.....	677
Şekil 5. Dengeli standartlar sorumluluk ihtiyacı için hesaplanan yem model katsayıları	70
Şekil 6. Makul sınırlar ihtiyacı için hesaplanan yem model katsayıları	72
Şekil 7. Duygusal yoksunluk şeması için hesaplanan yem model katsayıları	755
Şekil 8. Kusurluluk şeması için hesaplanan yem model katsayıları	777

GİRİŞ

Ebeveynin çocuk üzerindeki etkisine dair psikoloji literatüründe birçok çalışma bulunmakta (Derin ve Öztürk, 2018; Kömürcü ve Soygüt Pekak, 2017; Putnick ve ark., 2015; Soygüt ve ark., 2008), duygusal ihtiyaçların karşılanmamasını çocukluk çağı travması olarak kavramsallaştıran çalışmaların önemli bir kısmının da bu travmaların aktarılması üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir (Narayan ve ark., 2021).

Şema terapi, gideril(e)meyen bu duygusal ihtiyaçların ve ebeveynlerle olan deneyimlerin yetişkin yaşamdaki olumsuz etkilerinin sağaltımında, yapılandırılmış yapısı ile diğer yaklaşımlardan ayrılmaktadır (Lockwood ve Samson, 2020). Şema Terapi'ye göre ihtiyaçların giderilmemesi sonucunda gelişim boyunca ve ötesinde etkileri gözlemlenen şemalar oluşur (Flanagan ve ark., 2020). Şema tetiklenmeleri ve şemalarla uyumsuz başa çıkma davranışları genellikle kişinin iç dünyasında ve kişilerarası ilişkilerinde huzursuzluklara ve problemlere sebep olarak, şemaların sürmesini, hatta bazen etkisinin güçlenmesini sağlar (Van Genderen ve ark., 2012). Bu şema döngüsünün bireysel olduğu kadar kişilerarası kısmı da önem arz etmektedir. Ebeveynlerin şemaların oluşumuna sebep olan, olumsuz tutum ve davranışları, kendi şema tetiklenmelerinden, partnerleriyle olan ilişkilerine bağlı faktörlerden ve kendi ebeveynlerinin yetersizliklerinden bağımsız değildir. Dolayısıyla, şemalar üzerine çalışmalar gerçekleştirirken, sadece bağımsız bireyler üzerinde değil, ilişkili kişiler üzerinden çalışmalar gerçekleştirilmelidir. Aktarımın incelenmesinde konunun doğası gereği kesitsel değil boylamsal çalışmaların gerektiği muhakkaktır. Fakat boylamsal çalışmanın yöntemsel zorlukları göz önüne alındığında, aktarımın anlaşılmasında önemli olabilecek ve konu hakkında en azından temel bir anlayış geliştirmemizi sağlayacak olması açısından; değişkenlerin ilişkililiğinin de göz önünde tutulması önemli olacaktır.

Mevcut doktora tezinde, nesiller arası aktarımı ebeveyn (duygusal ihtiyaç alanı ve şema alanı) değerlerinin evlat değerlerini yordamasına ilişkin analizlere ek

olarak; partnerlerin ihtiyaç alanları arasındaki ilişkileri, partnerlerin ebeveynleriyle ilgili hatırladıkları ihtiyaç alanları arasındaki ilişkileri, partnerlerin şema alanları arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla kapsamlı modeller oluşturulmuş ve değerlendirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Şema kavramı, psikoloji alanında ilk kez İngiliz psikolog Bartlett tarafından herhangi bir iyi uyarlanmış organik tepkide, geçmiş tepkilerin veya deneyimlerin aktif bir organizasyonunun işleme tanımı ile kullanılmıştır (Arbib, 1992). Bu tanımda belleğe ve hatırlama sürecine yapılan vurgu, Piaget tarafından bebeklerde ve çocuklarda akıl yürütmenin gelişimini açıklamada kullandığı tanımda “adaptasyon” a kaymıştır: Bireyin deneyimine ve davranışına aracılık ederken gelişen ve dönüşen; dış dünyayı algılamasını şekillendirmede ve tanımlamadaki aktif rol oynayan zihinsel yapılar (Arbib, 1992; Rafaeli ve ark., 2010). Bilişsel psikolojinin yükselişiyle birlikte “şema” terimi eğitim psikolojisi, kişilerarası psikoloji, bilişsel semantik, psikolinguistik, duyguların bilimsel çalışması ve nörobiyoloji gibi psikolojinin çeşitli alanlarında ve çeşitli metodolojiler kullanılarak araştırılmış ve geliştirilmiştir. Böylece şemanın yapısı ve işlevine ilişkin anlayışımızda büyük ölçüde örtüşme ortaya çıkmıştır (Luis, 2018).

Bilişsel Terapi'nin kurucularından Aaron Beck şemayı organizmayı etkileyen uyarıları taramada, kodlamada ve değerlendirmede etkili olan zihinsel yapılar olarak tanımlamıştır (Beck, 1967). Bu organize yapı, insanların bilgiyi işleme hızını arttırdığı ve daha az bilişsel çaba gerektirdiği için işlevsel olsa da her yeni bilginin seçici olarak kodlanması ve hatırlanması gibi bedelleri vardır. Depresyonda olumsuz şemalar bilgilere/verilere odaklanmada, bunları kodlamada ve geri getirmede bir yanlılığa neden olur. Başka bir deyişle, önceki deneyim ve bilgi yapıları yeni bilgilerin işlenmesini etkiler. Depresyona yatkın bireylerin benlik şemaları, "kendisi, dünya ve gelecek hakkında olumsuz bakış açılarına yol açan işlevsiz tutumlar kümesi"ni bünyesinde barındırdıkları için işlevsiz kabul edilir (Dozois ve Beck, 2008).

Şema teriminin Şema Terapi'deki spesifik kullanımına ulaştıran ise Jeffrey Young'ın Bilişsel Terapi'ye yanıt vermeyen veya hastalığı nükseden bireylerin

sıklıkla çok daha katı bilişsel yapılara sahip olduklarını gözlemlemesi ile başlayan süreç olmuştur (Kellogg ve Young, 2006). Daha sonra erken dönem uyumsuz şemalar olarak isimlendirilen bu yapılar, Bilişsel Terapi'dekinden farklı olarak yalnızca kök bilişsel yapılar olarak değil; anıları, vücutsal deneyimleri, duyguları ve bilişleri içeren, bireyin kendine ve başkalarına dair kabulleri olarak tanımlanırlar (Young ve ark., 2003). Beck'in aksine, Young'ın uyumsuz şema görüşü bilişsel, duygusal, kişilerarası ve motivasyonel süreçleri içermektedir (Young, 1990).

Young ve arkadaşları (2003) tarafından terapötik müdahalenin merkezinde görülen erken dönem uyumsuz şemaların, seçici dikkat ve çarpık bilgi işleme ve uyum bozucu şemalarla başa çıkma davranışları nedeniyle kendi kendini sürdürdüğü vurgulanmaktadır. Sürdürmedeki en önemli etmen, bireyin uyumsuz şemalarla, şemayı aşırı telafi etmek, ondan kaçınmak veya ona teslim olmak yönündeki başa çıkma çabalarıdır.

1.1. ŞEMA TERAPİ MODELİ

Kişilik gelişimini, bireyin mizaç özellikleri ve çocukluk dönemindeki deneyimleri sonucunda karşılanan/karşılanmayan temel duygusal ihtiyaçlarının etkileşimi ile açıklayan Şema Terapi, başlangıçta kişilik bozukluklarını sağaltmayı hedeflemiş ve sonraki yıllar boyunca birçok psikolojik sorunu içerecek şekilde geliştirilmiş bir modele sahip olsa da normal/sağlıklı gelişime dair bir kavramsal çerçeve sunması ile kapsamlı bir teori haline gelmiştir (Young ve Martin, 2010).

Bireyin kişilik gelişiminde etkili olan faktörleri çevresel ve mizaç olmak üzere iki ana kategoride inceleyen Şema Terapi, mizaca ilişkin faktörleri içe dönük-dışa dönük, sakin-endişeli, iyimser-kötümser gibi özelliklerle incelerken, çevresel faktörlerin açıklanmasını “duygusal ihtiyaçlar”ın karşılanması üzerinden incelemektedir (Rafael ve ark., 2010). Sevilme, koşulsuzca kabul edilmek, güvende olmak, tutarlılık, kendiliğindenlik gibi bu duygusal ihtiyaçlarla ilgili temel fikir, bu ihtiyaçların evrensel olduğu ve karşılanmasında en önemli rolün bakım verenle olan ilişkide bulunduğudır. Böylece bireyin doğuştan getirdiği özellikler (mizaç) ve temel duygusal ihtiyaçlar kişiliğin temel dinamiklerini oluşturmaktadır. Normal gelişimi açıklayan bu faktörlerin, bireyin yetişkin yaşamındaki etkileri “şema” kavramı ile açıklanmaktadır (Young ve ark., 2003).

Şema Terapi'nin temel odağında ve sağaltım mekanizmasının kavramsallaştırılmasında uyum bozucu şemaların belirlenmesi ve değiştirilmesi yer almaktadır (Martin ve Young, 2010). Hem şemaların; düşünceler, duygular, anılar gibi birçok bileşenin olması nedeniyle hem de Şema Terapi'nin birçok kuramdan birçok tekniği bünyesinde bütünleştirmiş olması nedeniyle, bu değişim için kullanılan birkaç grup teknik bulunmaktadır. Bunlar bilişsel teknikler, yaşantısal teknikler, davranışsal teknikler ve terapistin yeniden sınırlı ebeveynliği olarak dört grupta incelenmektedir (Rafaeli ve ark., 2010).

Şema terapisinin bir başka önemli kavramı olarak görülen “mod” kavramı ise anlık duygusal durum ve başa çıkma tepkileri olarak tanımlanmaktadır. Şema Terapi modların işlevsel veya işlevsiz olabileceğini vurgular; uyum bozucu şemalardan farklı olarak her iki mod grubunu da inceler ve terapötik değişimde aktif olarak kullanır (Brand-de Wilde ve Arntz, 2019). Terapi kapsamında belirgin olarak tanımlanan birçok mod bulursa ve bu listeye spesifik olarak tanımlanan yeni modlar eklense de modların temelde 4 grupta incelendiğini belirtmek mümkündür: ebeveyn modları, çocuk modları, başa çıkma modları ve sağlıklı yetişkin modu (Young ve ark., 2003).

Mod kavramının merkezde yer aldığı sandalye tekniği ve yeniden senaryolaştırma gibi birçok teknik, uyum bozucu modların yanında, uyumlu modların da (sağlıklı yetişkin ve mutlu çocuk) etkin şekilde kavramsallaştırılmasını ve terapi boyunca güçlendirilmesini hedeflemektedir. Mod kavramını merkeze alan çalışmalar Sınırdaki Kişilik Bozukluğu gibi bazı bozukluklar için daha fazla tercih edilebilmektedir (Arntz ve Van Genderen, 2010). Seanslar arasında hızlı gündem değişimlerinde kullanılabilmesi, şema kavramsallaştırması gibi bilişsel tekniklerin bu bozukluklarda zorlayıcı olması, mod kavramsallaştırmasının daha hızlı müdahaleye olanak sağlaması bu durumun nedenleri arasında gösterilmektedir (Rafaeli ve ark., 2014).

Jacob ve Arntz (2013) Şema Terapi'nin ayırt edici özelliklerini (a) zorlayıcı çocukluk deneyimlerine dair anıların işlenmesine odaklanması, (b) bu anılarla ilişkili olumsuz duyguların değişiminde, yeniden senaryolaştırma ve mod çalışmaları gibi deneyimsel tekniklerin yoğun şekilde kullanılması, (c) terapötik ilişkinin etik ve profesyonel terapi bağlamında “sınırlı yeniden ebeveynlik” olarak

kavramsallaştırılması ve (d) daha hızlı bir müdahale sağlayan “şema mod modeli” olarak sıralamaktadır.

1.1.1. Tarihsel Gelişimi

Edwards ve Arntz’a (2012) göre Şema Terapi’nin gelişimi, 1990’larda Journal of Psychotherapy Integration’ın kurulmasına ve Handbook of Psychotherapy Integration’ın yayınlanmasına da neden olan terapide bütünleşme sürecinin parçasıdır. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri’nin akademik camiasında büyük iki kuram (Psikanaliz ve Bilişsel-Davranışçı Terapi) dışındaki yaklaşım ve tekniklerin psikoterapi araştırma ve uygulamalarına dahil edilmemesi, bu durumun sahadaki klinisyenlerin uygulamalarında kısırlığa yol açması bu bütünleşme süreci için hazırlayıcı olmuştur. Benzer şekilde Young da kişilik bozuklukları ve BDT’ye yanıt vermeyen diğer hastaları ile ilgili çalışmalar yapmış ve daha farklı tekniklerin terapiye katılması ile ilgili fikirlerini geliştirmeye başlamıştır. BDT yaklaşımının yetersiz kaldığını gözlemlediği, kişilik bozuklukları, kronik depresyon gibi bozukluklara ilişkin öneri ve formülasyonunu “Kişilik Bozuklukları İçin Bilişsel Terapi: Şema Odaklı Bir Yaklaşım” isimli yayınında sunmuştur (Young, 1990). Young, terapi modelini başka kuram ve tekniklerle bütünleştirdiği Şema Terapi (Young ve ark., 2003) kitabının yayınlanmasından önce, Bilişsel Davranışçı Terapi kavramsallaştırması çerçevesinde sayılabilecek çalışmalara imza atmıştır (Stein ve Young, 1992; Bricker ve ark., 1993; McGinn ve ark., 1995). Daha sonra Young’ın kendi vakaları üzerinde akıl yürüttüğü; anahtar kavramların formüle ettiği; bunları birlikte çalıştığı klinisyenlerle yeni vakalarda test ederek uygulamaya koyduğu; farklı kuramların teknik ve anlayışlarını kullandığı entegrasyon gelmiştir. Edwards ve Arntz (2012), bu dönemi, Şema Terapi Modeli’nin gelişiminin üç aşamasından ilki olarak görmektedir.

2000’li yılların başında tanınırlığı giderek artan modelin etkililiğine ilişkin çalışmalar ilk aşamada eksik kalmıştır. Modelin gelişiminin ikinci aşamasında bir grup Hollandalı araştırmacı seçkisiz kontrollü deneyler ile etkililiğini destekleyen veriler sunmuş, modelin devam eden teorik ve klinik gelişimine katkıda bulunmuştur (Taylor ve Arntz, 2016). Bu deneylerin yayınlanması aynı zamanda, Hollanda başta olmak üzere birçok Avrupa ülkesinden çok sayıda terapistin Şema Terapi’ye

yönelmesinde etkili olmuştur. Böylece modeli kullanan terapistlerin profesyonel bir ağ oluşturması, modele dair eğitim, süpervizyon, standardizasyon, onaylanma gibi süreçleri sağlamak için kurulan organizasyon (ISST) kurumsallaşmıştır (Edwards ve Arntz, 2012).

Şema Terapi Modeli'nin üçüncü aşaması, sınırda kişilik bozukluğu olan bireyler için grup şema terapi yaklaşımının geliştirilmesini içermektedir (Edwards ve Arntz, 2012). Farrell ve Shaw (2012) tarafından geliştirilen ve 90 dakikalık 30 haftalık oturumlardan oluşan bu grup programı, duygusal farkındalık eğitimi, sınırda kişilik bozukluğu psikoeğitimi, sıkıntı yönetimi eğitimi ve şema değiştirme çalışmasını kapsar. Bu çalışmalar sayesinde üçüncü aşama, yalnızca Şema Terapi içeriği açısından bir yenilik değil, aynı zamanda yaklaşımın daha fazla geliştirilmesi ve yaygınlaştırılmasında uluslararası işbirliği için önemli bir itici güç haline gelmiştir (Taylor ve Arntz, 2016).

1.1.2. Şema Terapinin Beslendiği Kuramlar

Şema Terapi Modeli, bilişsel-davranışçı, yapılandırmacı, psikodinamik, nesne ilişkileri ve Gestalt yaklaşımları dahil olmak üzere diğer birçok psikopatoloji ve psikoterapi modelinin kavramsal arka planından beslenmesine ve bu yaklaşımların tekniklerini bütüncül ve yapılandırılmış şekilde içeriyor olmasına rağmen, hiçbiri ile tamamen örtüşmez.

1.1.2.1. Beck'in Bilişsel Davranışçı Terapi Modeli

Young'ın Şema Terapi Modeli'ni Beck ile birlikte Bilişsel Davranışçı Modeli ile çalışırken, modelin tekrarlayıcı sorunlar yaşayan hastalarına yönelik eksikliği üzerine geliştirdiği düşünüldüğünde, Şema Terapi Modeli'nin en önemli kökeninin BDT olduğunu ileri sürmek yanlış olmayacaktır (Rafaeli ve ark., 2010). Ayrıca Young'ın modeli geliştirmesinde bir kilometre taşı olarak görülen çalışmalarından biri olan "Kişilik Bozukluklarının Bilişsel Davranışçı Terapisi: Şema Odaklı Bir Yaklaşım" isimli kitabının ismi bile aradaki güçlü ilişkiyi işaret etmektedir (Edwardz ve Arntz, 2012). Ayrıca kavramsal anlamda ve terapi teknikleri ile birçok kuramı içerdiği halde birçok araştırmacı Şema Terapi Modeli'ni üçüncü dalga Bilişsel

Davranışçı Terapiler kapsamında değerlendirmektedir (Linardon ve ark., 2017; Sohrabi, 2015).

Young'ın Şema Terapi Modeli'nin Beck'in Bilişsel Davranışçı Modeli'nden evrilmesi nedeniyle; iki yaklaşımda da danışanla "birlikte" çalışma, kavramsallaştırmayı paylaşma, psikoeğitimi ve okuma materyallerini terapinin önemli bir parçası olarak sunma, değişimi terapiden hayata doğru aktarma, işlevsel baş etme stratejilerini kazandırma gibi ortak yönlerin bulunması şaşırtıcı değildir (Rafaeli ve ark., 2010). Young'dan farklı olarak Beck'in modelinde şema kavramı, bir "temel inanç" olarak, bilişsel bir içerik olarak ele alınır. Şemaların doğrudan ölçümü ve müdahalenin merkezinde yer alması değil, tekrarlanan otomatik düşünce ve ara inançlar aracılığı ile fark edilip bilişsel olarak çalışılması hedefdir. Beck modeli ayrıca mod kavramını içerir (Beck, 1996). Fakat bu modeldeki mod, bilişsel, duygusal, motivasyonel ve davranışsal bileşenlerden oluşan bütünleşik bir yapıdır. İki modelin temel kavramlarla ilgili olarak çatışmadığı, hatta büyük ölçüde örtüştüğü görülmektedir. Bununla birlikte Young'un, şema, mod, başa çıkma tarzları gibi kavramları daha fazla bileşeni içerecek şekilde ele aldığı ve terapideki değişim mekanizmasında daha merkezi bir pozisyona yerleştirdiği anlaşılmaktadır. Ayrıca BDT'de temel duygusal ihtiyaçlar "motivasyonlar" olarak ele alınsa da Şema Terapi Modeli'ndeki kadar güçlü vurgulanmamakta, bu ihtiyaçların giderilmesinin öğrenilmesinde ve değişimin bir parçası olarak "sınırlı yeniden ebeveynlik" kadar kapsamlı biçimde terapötik ittifaktan bahsedilmemektedir (Young ve ark., 2003).

Bilişsel Davranışçı Terapi'nin belirtileri azaltmaya, Şema Terapi'nin ise yerleşik kişilik örüntülerine ve süregelen sorunlara odaklanıyor olması; sürecin başlama noktalarını da belirlemektedir: Şema Terapi şemalardan otomatik düşüncelere doğru, Bilişsel Davranışçı Terapi ise otomatik düşüncelerden şemalara doğru bir yol izlemektedir (Martin ve Young, 2010). Benzer şekilde, Şema Terapi Modeli'nde şemalara odaklanıyor olmak çocukluk deneyimlerinin ve ebeveynliğin, psikolojik bozuklukların gelişimsel olarak açıklanmasında kullanılıyorken, Bilişsel Davranışçı Model'de böyle bir vurgu yoktur (Arntz ve Van Genderen, 2020). Son olarak, iki model arasındaki belki de en önemli fark Şema Terapi'de imgeleme, yeniden senaryolaştırma ve mod çalışmaları gibi yaşantısal tekniklerin dört temel müdahale grubundan biri olarak yer almasıdır (Schaich ve ark., 2021).

1.1.2.2. Psikodinamik Yaklaşım

Şema Terapi'nin psikodinamik modellerle paylaştığı en temel iki vurgudan biri psikolojik bozuklukların gelişimini anlamada çocukluk deneyimlerinin önemi; diğeri ise terapötik ilişkideki olası (psikodinamik kavramsallaştırmayla aktarım ve karşı aktarım) etkileşimlerin terapötik sürece dahil edilmesidir. Ayrıca her iki yaklaşım da içgörüyü önem verir ve travmatik yaşantıların duygusal anlamda işlemlenmesini gerekli görür (Rafaeli ve Ark., 2010). Bütün bu benzerliklere rağmen, dinamik bakış açıcı ile Şema Terapi Modeli'nin benzerliklerinden çok daha fazla farklılıklara sahip olduğu söylenebilir. İlk ve belki de en önemli fark terapistin duruşu ile ilgilidir. Şema Terapisti danışanın karşılanmamış duygusal ihtiyaçlarını “sınırlı yeniden ebeveynlik” kapsamında gidermeyi hedefler ve bu kapsamda empatik yüzleştirme ile destek ve rehberlik sağlanır. Oysa dinamik yaklaşımda nötr terapist duruş söz konusudur ve terapist tarafsız bir konum ve rol uygun görülür. Ayrıca dinamik bakış açısının insan doğasına hâkim olduğunu varsaydığı temel dürtüler Şema Terapi için geçerli değildir. Bunun yerine insanın evrensel temel ihtiyaçlarına ve yaşantılarını bilişsel olarak tutarlı biçimde organize etme çabasına odaklanılır (Young ve ark., 2003).

1.1.2.3. Bağlanma Kuramı

Bowlby ve Ainsworth'un çalışmaları üzerine inşa edilen, insanın yaşamın ilk döneminde annesi veya birincil bakım vereni ile kurduğu ilişkide sağlanan güvenin veya güvensizliğin yaşamın sonraki dönemlerine olan etkisini “içsel çalışan modeller” kavramıyla açıklayan Bağlanma Kuramı (Ainsworth, 1978; Bowlby, 1979) Şema Terapi Modeli'ne önemli derecede etki etmiştir (Martin ve Young, 2010). Bağlanma Kuramı'nda çocuğun (yeterli bakım, tutarlı ilgi, sevgi ve kabul içeren) güvenli bağlanma ihtiyacının sonraki dönemlerde giderek artacak olan özerklik ihtiyacı için ön gereklilik olduğuna dair vurgu Şema Modeli'nde de temel kabul olarak yerini almıştır (Young ve ark., 2003). Özellikle “Kopukluk ve Terk Edilme” şema alanına ait şemaların ve temel duygusal ihtiyaçların kökeninde bağlanma ihtiyacının yer aldığı vurgulanmaktadır (Rafaeli ve ark., 2010).

1.1.2.4. Bilişsel Analitik Terapi

Şema Terapi, Ryle'in Bilişsel Analitik Terapi yaklaşımındaki (a) hastanın yaşamındaki tekrarlanan sorunların altındaki temalara (ve bu temaların geçmiş yaşantılarla olan ilişkisine) dair hastayla birlikte bir anlayış geliştirmek ve (b) bu temaların hastanın günlük yaşamındaki işlevsiz davranışlara veya üzerinde çalışılan patolojilerin belirtilerine dair öz gözlem yapması şeklindeki iki unsuru bünyesinde barındırmaktadır (Young ve ark., 2003). Her iki unsurun da hastada bilişsel bir değişimi (ya da iç görüyü) sağlamaya yönelik olması, Ryle'in temel değişim mekanizması olarak bilişsel değişimi görmesinden kaynaklanmaktadır (Ryle ve McCutcheon, 2006). Oysa Şema Terapi, iç görünün temel ve yeri doldurulamaz bir unsur olarak kavramsallaştırmasına rağmen, değişim için yeterli olmayacağını ileri sürmektedir (Young ve ark., 2003). İçgörünün Sınırdaki ve Narsistik Kişilik Bozukluklarının sağaltımında birincil bir unsur bile olmadığı söylenebilir. Son yıllarda özellikle mod çalışmaları gibi deneyimsel tekniklerin teori ve uygulamada ön plana çıkması bunu destekler niteliktedir (Schaich ve ark. 2021).

Bilişsel Analitik Terapi'nin değişim için kullandığı en önemli teknik, "Ardışık şematik yeniden formülasyon" ile danışana ait vaka kavramsallaştırmasının seansta bir diyagram/çizim halinde görsel olarak sunulması ve danışanın kendisini dışarıdan bir gözlemci olarak inceleyebilmesinin sağlanmasıdır (Ryle ve ark., 2014). Şema Terapi'de yapılan vaka formülasyonunun danışan ile paylaşılması anlayışı ile benzerlik gösterdiği, ancak görselleştirmeye verdiği önem bakımından farklılaştığı görülmektedir (Young ve ark., 2003).

1.1.2.5. Kişi Şemaları Terapisi

Horowitz tarafından kişinin kendisi ve başkaları hakkındaki görüşlerini içeren, çocukluk deneyimlerinin bellek kalıntılarından oluşan ve genellikle farkında olmadığı bir şablon olarak tanımladığı "kişi şeması" kavramı (1994), Şema Terapi'nin erken dönem uyumsuz şema kavramı ile büyük oranda örtüşmektedir (Young ve ark., 2003). Model, "kişi şemaları teorisine" dayanan rollere ve inançlara vurgu yapar. Horowitz, bireyin her "rol ilişkisi modeli"nin şu kategoriden birine denk geldiğini ifade eder: (1) altta yatan bir istek veya ihtiyaçla ilişkili rol modeli ("istenilen rol ilişkisi modeli"); (2) temel bir korku ile ilişkili rol modeli ("korkunç rol

ilişkisi modeli”); ve (3) korkulu rol ilişkisi modeline karşı savunma yapan rol ilişkisi modeli (Horowitz, 1991). Şema Terapi kavramsallaştırmasındaki, temel duygusal ihtiyaçlar, Erken Dönem Uyumsuz Şemalar ve baş etme tarzları bu üç rol ilişkisi modeli ile tam olarak örtüşmese de oldukça benzerdir. Bu kavramsal benzerlik tedavi teknikleri ve vurguları bağlamında devam etmemektedir. Şema Terapi Modeli’nin aksine Kişi Şemaları Terapisi ayrıntılı ve iyi yapılandırılmış sağaltım stratejileri sağlamadığı gibi mod çalışmaları, yeniden senaryolaştırma gibi deneyimsel tekniklere de yer vermez. Ayrıca sınırlı yeniden ebeveynlik ve danışanın duygusal değişimi de vurgulanmamaktadır (Young ve ark. 2003).

1.1.3. Erken Dönem Uyumsuz Şemalar

Beck’in bilişsel davranışçı yaklaşımında temel inanç olarak kavramsallaştırılan şemalar (Dozois ve Beck, 2008), daha sonra olumlu ve olumsuz, erken ve geç dönemde gelişen şemalar olarak sınıflandırılmışlardır (Louis ve ark., 2018; Young ve ark., 2003). Erken dönem uyumsuz şemalar, Şema Terapi’nin odak noktasıdır; şema kavramı Şema Terapi’de bedensel duyular, düşünceler, duygular ve anılar gibi birden çok unsuru içermekte; olumlu veya olumsuz olabilecekleri vurgulansa da kuram daha çok olumsuz, yani “uyum bozucu” şemalara odaklanmaktadır. Böylece Şema Terapi kapsamında, şema kavramı uyum bozucu şemaları belirtmekte ve psikopatolojileri bu kavram üzerinden açıklamaktadır (Young ve ark., 2003). Şemalar, onlara köken oluşturan deneyimlerin şiddetine veya sıklığına göre çeşitli şiddet ve yaygınlıkta olabilirler. Benzer şekilde şemanın gücü ile tetiklenme sıklığı ve hassasiyeti; tetiklendiğinde hissedilen olumsuz duyguların yoğunluğu ve süresi de doğru orantılıdır (Rafael ve ark., 2010).

Young ve arkadaşları, şema kavramının gözden geçirilmiş halini (a) çocukluk ve ergenlik dönemlerinde gelişen, (b) bireyin kendisini ve diğerleri ile olan ilişkilerini içeren, (c) yaşam süresi boyunca giderek ayrıntılanan, (d) anılar, duygular, düşünceler ve bedensel duyularını barındıran, (e) belirli bir derecede işlevsiz olan, kapsamlı ve nispeten kalıcı tema veya örüntüler olarak tanımlamaktadır. Bireyin psikopatolojik olarak değerlendirilen davranışları ise şemaların bir parçası değil sonucu ve şemaya verilen tepkiler olarak görülmektedir (Young ve ark., 2003).

Tüm erken dönem uyumsuz şemaların travmatik sebeplerle oluşmuş olması şart olmasa da hepsinin etkileri yıkıcıdır ve çoğuna çocukluk ve ergenlik boyunca düzenli olarak tekrarlanan, etkisi giderek biriken zararlı deneyimler neden olur (Martin ve Young, 2010). İnsan zihninin tutarlılık ihtiyacı, erken dönem deneyimler sonucu oluşan uyumsuz şemaların sürdürülmesinde etkilidir; sonraki deneyimler öncekilerle tutarlı olacak şekilde işlemlenir (Stein ve Young, 1992). Böylece şema bireyin düşüncelerini, duygularını, davranışlarını ve ilişkilerini biçimlendirirken kendini doğrulayacak durumların oluşmasında da etkili olmuş olur (Bricker ve Young, 2012).

Martin ve Young (2010), erken dönem uyumsuz şemaların oluşumunda etkili olan faktörleri 4 grupta incelemektedir. Bunlardan ilki "ihtiyaçların toksik engellenmesi"dir; bireyin özellikle çocukluk dönemindeki çevresinin tutarlılık, anlayış, sevgi gibi ihtiyaçlarını yoksun bırakacak özellikte olmasını ifade eder ve Duygusal Yoksunluk veya Terk Edilme gibi şemaların oluşumunda etkilidir. İkincisi, çocuğun zarar gördüğü, acımasızca eleştirildiği, aşırı kontrol edildiği veya istismar edildiği travmatik çocukluk deneyimleridir ve Kuşkuculuk / Kötüye Kullanılma, Kusurluluk veya Boyun Eğme gibi şemaların meydana gelişinde etkilidir. Üçüncü grup faktörler ise, sağlıklı bir gelişimde çocuğa iyi gelecek bazı şeylerin çocuğa "çok fazla" sunulmasıdır, bu da Bağımlılık veya Haklılık gibi şemalara yol açar. Şemaları oluşturan dördüncü tür yaşam deneyimi, çocuğun ebeveynin düşünceleri, duyguları, deneyimleri ve şemalarıyla seçici olarak özdeşleştiği ve bunları içselleştirdiği zaman ortaya çıkan, önemli kişileri seçici şekilde içselleştirme veya bu kişilerle özdeşleşmedir. İç içe geçme / Ayrışamama, Dayanıksızlık şemalarında bu faktörlerin daha etkili olduğu düşünülmektedir. Ayrıca mizaç, çocuğun hangi ebeveyni içselleştireceğinde önemli bir belirleyicidir (Kellog ve Young, 2006).

1.1.4. Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Sınıflandırılması

Young ve arkadaşları (2003) tarafından belirlenen 18 erken dönem uyumsuz şemanın Kopukluk ve Reddedilme, Zedelenmiş Özerklik ve Başarısızlık, Zedelenmiş Sınırlar, Başkaları Yönelimlilik, Aşırı Uyarılma ve Ketlenme olmak üzere 5 şema alanında gruplandırıldığı ifade edilmiştir. Buna göre ilk üç şema alanı karşılanmamış duygusal ihtiyaçlar sonucu oluşan temel/birincil şemaları, dördüncü ve beşinci şema

alanları ise bu temel şemalarla baş etme stratejileri sonucunda oluşan ikincil/koşullu şemaları içerir. Şemaların ölçümünde Young tarafından geliştirilen ve Young ve Brown (2005) tarafından gözden geçirilen Young Şema Ölçeği Kısa Formu kullanılmaktadır. Bach ve arkadaşlarının (2017) daha kapsamlı ve güncel bir başka çalışmasında ise hem (Young Şema Ölçeği ile ölçülen) şemaların hem de (Young Ebeveynlik ölçeği ile ölçülen) ebeveynlik tutumlarının 4 şema (temel ihtiyaç) alanında incelendiği görülmektedir. İlgili çalışmaya göre hem şemalar hem de ebeveynlik tutumları aşağıda ayrıntıları ile incelenen 4 temel şema (ihtiyaç) alanında öbeklenmektedir.

Şemaların kavramsallaştırmasında ön plana çıkan bir başka kavram ikilisi “erken” ve “geç” şema sınıflamasıdır (Young ve ark., 2003). En 'erken' ve merkezi şemalar tipik olarak çekirdek aileden kaynaklanır. Çocuk olgunlaştıkça, diğer 'geç' etkiler (örneğin, akranlar, okul, topluluk grupları ve kültür) giderek daha önemli hale gelir ve şema gelişimine de katkıda bulunabilir. Bununla birlikte, sonraki şemalar genellikle erken şemalar kadar yaygın veya güçlü değildir. En zarar verici şemalar genellikle çocuklukta terk edilme, istismar, ihmal veya reddedilme deneyimlerini içerir (Young ve Klosko, 1994).

Son olarak Şema Terapi erken dönem “uyum bozucu” şemalara odaklansa da çocukluk döneminde temel gelişimsel ihtiyaçların karşılanması sonucu oluşan ve psikolojik sağlamlık ve pozitif psikoloji bağlamında da incelenmesi gereken pozitif şemalardan da söz edilmektedir (Louis ve ark., 2020). Bu şemaların oluşumuna katkı sağlayan temel unsur ise “olumlu ebeveynlik” olarak kavramsallaştırılmış; pozitif ebeveynliğin (Louis, Wood ve Lockwood, 2018) ve pozitif şemaların (Louis, Wood, Lockwood, Ho ve ark., 2018) ölçümüne yönelik araçlar geliştirilmiştir.

1.1.5. Erken Dönem Şemaları ve Şema Alanları

1.1.5.1. Kopukluk ve Reddedilme Şema Alanı

Kişinin güvende olma, istikrar, bakım alma, empati, duyguları paylaşma, kabul ve saygı görme ihtiyaçlarının öngörülebilir bir şekilde karşılanmayacağına dair beklentilerinin etkili olduğu şemalar bu şema alanında gruplanmaktadır (Bach ve ark., 2017). Bu şemalara köken olabilen deneyimlerin edinildiği tipik bir aile

ortamındaki bireyler, mesafeli, soğuk, reddeden, çekingen, yalnız, patlayıcı, öngörülemez veya istismarcıdır (Young ve ark., 2003).

1.1.5.1.1. Duygusal Yoksunluk Şeması

Kişinin duygusal ihtiyaçlarının yeterince karşılanmayacağına, duygusal destekten yoksun kalacağına dair beklentisidir. Üç ayrı yoksunluk biçimi tanımlanmıştır: (1) Bakım yoksunluğu (sevgi ve ilgi yoksunluğu); (2) empati yoksunluğu (dinleme ve anlama yoksunluğu); ve (3) korumadan yoksun kalma (başkalarından güç veya rehberlik almada yaşanan yoksunluk) (Young ve ark., 2003). Bu şemanın güçlü olduğu bireylerde yalnızlık ve sebebi her zaman açık olmayan bir mutsuzluk duygusu baskındır. Yaşamın erken dönemlerinde gerekli ilgiyi, bakımı, sıcaklığı, fiziksel ve duygusal teması alamamış olmak; güvende olmayı ve rehberlik sunulmasını yeterince ve tutarlı şekilde deneyimlememek, bireyin sonraki dönemlerde de bu ihtiyaçlarının karşılanmayacağı beklentisine sahip olmasına etki eder (Young ve Klosko, 1994). Bu ihtiyaçların uygun şekilde karşılanmasını öğrenmek terapideki hedeflerden biri haline gelir (Lockwood ve Perris, 2012).

1.1.5.1.2. Sosyal İzolasyon / Kötüye Kullanılma Şeması

Young ve arkadaşları tarafından ayrı ayrı kavramsallaştırılan ve şemalara dair temel ölçüm aracı olarak kabul edilen Young Şema Ölçeği Kısa Form'da (Young ve Brown, 2005) iki ayrı alt boyut ile temsil edilen Sosyal İzolasyon ve Kötüye Kullanılma Şemaları, Soygüt ve arkadaşları (2009) tarafından yapılan Türkçe uyarlama çalışmasında tek bir boyutta birleşmiştir.

Sosyal İzolasyon Şeması bireyin herhangi bir gruba veya topluluğa ait hissetmeksizin, dünyanın geri kalanından soyutlanmış, herkesten farklı olduğu ve uyum sağlayamadığı hissidir. Bu şemanın güçlü olduğu bireyler 'dışarıda bırakılmış' hissederler. Erken dönemde farklı hissederek büyüyen herhangi bir çocuk için bu şemanın varlığı olasıdır. Deneyimlenen bu farklılığın olumsuz bir özellikten veya durumdan kaynaklanması gerekmez. Bir alanda yetenekli veya üstün zekalı olmak, diğerlerinden daha uzun, daha iri, daha varlıklı olmak bu şemaya köken oluşturabileceği gibi; farklı bir etnik kökene cinsel yönelime, dini inanca veya

fiziksel bir engele sahip olmak da bireyi yalıtılmış / uyumsuz hissettirebilir. Yalnızlık temel duygudur (Young ve ark., 2003).

Kötüye Kullanılma (Kuşkuculuk / Güvensizlik) Şeması bireyin başkaları tarafından incitileceği, suistimal edileceği, aşağılanacağı, aldatılacağı, yalan söyleneceği, manipüle edileceği veya kendisinden çıkar sağlanacağı ile ilgili beklentileridir. Bu şemanın güçlü olduğu bireyler diğer insanların kendileri ile dürüst ve açık şekilde iletişim kuracağına veya kendilerinin iyiliğini isteyeceklerine inanmama eğiliminde olurlar (Young ve Klosko, 1994). Kuşkuculuk ve tetikte olmak temel temalardır. Tüm bu olumsuz beklentiler diğer insanlarla yakın ve besleyici ilişkiler kurmayı zor hale getirir. Başa çıkma yoluna göre değişmek üzere bu şemanın sonuçları; insanların kendisini kullanacağına emin olarak ve bunu peşinen kabul etmek, kötüye kullanılmayı en aza indirmek için ilişkilerden mümkün olduğunca kaçınmak, adaletsizlikler ve istismarcılarla dolu dünyada bir asi olarak mağdurların kurtarıcısı olmak, insanlar tarafından zarar görmeyi beklemeden istismarcı / zorba rolüne geçmek gibi çeşitli tutum ve davranışlardan biri olabilir. Şemanın çocukluktaki kökenleri fiziksel, duygusal ve cinsel istismar türlerinden birine veya birkaçına maruz kalmış olmaktır (Young ve ark., 2003).

1.1.5.1.3. Duyguları Bastırma Şeması

Duyguları Bastırma Şeması bireyin, genellikle başkaları tarafından onayını kaybetmekten korktuğu, utanmaktan veya dürtülerine kapılarak kontrolünü kaybetmekten kaçındığı için spontane davranışları, duyguları veya kişilerarası iletişimi ketlemesini ifade eder (Taylor ve Arntz, 2016). Söz konusu ketleme şu dört alandan birinde veya birkaçında gerçekleşebilir: (1) öfke ve saldırganlık gibi olumsuz kabul edilen duygu ve dürtülerin engellenmesi, (2) neşe, sevgi, cinsellik, oyunbazlık gibi olumlu duygu ve dürtülerin engellenmesi, (3) savunmasızlık olarak görülebilen duyguları ve ihtiyaçların ifade edilmesinin engellenmesi, (4) rasyonelliğin vurgulanması sonucunda duyguların göz ardı edilmesi (Young ve ark., 2003).

Bu şemanın güçlü olduğu bireylerde duygusallık ve kendiliğindenlikten çok özdenetim baskındır; bu da kişiler arası ilişkilerde otantik olmayı engeller. Bu iletişim tarzının oluşturacağı gerilim bir süre sonra bireyin çevresindeki önemli

diğerlerinin de olumlu veya olumsuz duygularını engellemeye çalışması ile sonuçlanır. Burada aşırı bir tutum olarak bahsedilen bu yaklaşım, bu kadar yoğun olmadığında kişiler arası ilişkiler için gereklidir: Her türden duygu, dürtü ve davranışın kontrolsüzce açığa vurulması başkalarını rahatsız etmekle sonuçlanabilir. Fakat aşırı kontrol de başka sorunlara neden olacaktır. Birçok kültürde özdenetime verilen yüksek değer bu şemanın aile tarafından aktarılmasını da açıklamaktadır. Çocukluğunda duygu ve düşüncelerini rahatça ifade edebilen çocuk bu şemaya sahip olan ebeveynleri tarafından utandırılarak veya daha doğrudan cezalandırılarak duyguları içeride tutmanın, denetlemenin, ketlemenin iyi olduğu inancını benimserler.

1.1.5.1.4. Kusurluluk Şeması

Kişinin kusurlu, kötü, aşağılık veya değersiz olduğu ve onu yakından tanıyan kişiler tarafından sevimemeyeceği hissidir. Bu şema genellikle kişinin kendisinde var olduğunu düşündüğü spesifik veya genel kusurlarla ilgili bir utanç duygusu içerir (Taylor ve Arntz, 2016). Varsayılan bu kusurlar bencillik, saldırgan dürtüler, kabul edilemez cinsel arzular veya çekici olmayan görünüm, sosyal beceriksizlik gibi çeşitli temalarda olabilir. Birey, bu şema tetiklendiğinde artsa da genellikle süregelen şekilde utanç hisseder. Utanç duygusu bireyin 'yaptığı' bir şeyden çok 'olduğu' bir şey ile ilgilidir: Kusurlu olduğuna dair hayatın genelini kaplayan bu inanç, birebir yakın ilişkilerde, romantik ilişkilerde tetiklenebileceği gibi sosyal ortamlarda, topluluk içinde de ortaya çıkabilir (Young ve ark., 2003).

Bireyin bu şemaya sahip olmasında etkili olduğu düşünülen çocukluk dönemi deneyimleri yoğunlukla fiziksel, duygusal veya cinsel istismarı içerir. Ebeveynlerin eleştirel, küçümseyici, cezalandırıcı tutumları; çocuktan yüksek ve gerçekçi olmayan beklentileri sonucunda yaşadıkları ve ifade ettikleri hayal kırıklıkları; çocuğun kardeşleri veya akranları ile incitici şekilde karşılaştırılması gibi deneyimler en sık rastlanılan köken anılardır (Young ve Kolsko, 1994).

1.1.5.1.5. Karamsarlık Şeması

Hayatın olumlu veya iyimser yönlerini ihmal edip minimize ederken; acı, ölüm, kayıp, hayal kırıklığı, çatışma, suçluluk, kızgınlık, çözülmemiş sorunlar, olası

hatalar, ihanet, ters gidebilecek şeyler gibi olumsuz yönlerine ısrarlı ve uzun süreli olarak odaklanmak olarak tanımlanan Karamsarlık Şeması “Her an her şey mahvolabilir” inancı ile karakterizedir (Van Genderen ve ark., 2012). Kariyer, mali durum veya sosyal-romantik ilişkiler bağlamında her an işlerin kötüye gidebileceğine, iyi görünen süreçlerin bile eninde sonunda bozulacağına dair güçlü bir beklentisi olan bireyin kronik kaygı, aşırı uyarılmışlık hali veya kararsızlık gibi belirtiler taşıması olasıdır. Bağımlılık ve Dayanısızlık Şemalarından farklı olarak olumsuz beklenti ve atıflar bireyin kendisi ile ilgili değil, gelecek ve dış dünyası ile ilgilidir (Martin ve Young, 2010).

1.1.5.2. Zedelenmiş Özerklik ve Performans Şema Alanı

Kişinin ayrılma, hayatta kalma, bağımsız olarak işlev görme veya başarılı bir şekilde performans gösterme algısına müdahale eden, kendisiyle ve çevreyle ilgili beklentilerinin yüksek olması; bu şema alanındaki şemalara güçlü şekilde sahip olduğu ve yine bu alan içinde gruplandırılan temel duygusal ihtiyaçlarını yeterince karşılayamadığını gösterir. Tipik aile kökeni, çocuğun güvenini baltalayan, aşırı korumacı olan veya aile dışında yetkin bir şekilde performans göstermesi için çocuğu desteklemede başarısız olan bir sosyal ağdır.

Bu alanda eksik bırakılmış olan temel ihtiyaçlardan biri olan özerklik; kişinin ailesinden veya bakım verenlerinden ayrılabilme ve akranları ile orantılı şekilde bağımsız işlev görebilme becerisidir (Taylor ve Arntz, 2016). Bu şema alanında güçlü şemaları olan bireylerin kendileri ve dünya hakkında, kendilerini ebeveyn figürlerinden ayırma ve bağımsız işlev görme yeteneklerine müdahale eden beklentileri vardır (Martin ve Young, 2010). Tipik erken dönem deneyimleri ebeveynleri tarafından her şeyin yapıldığı, çocuğun içinde bulunduğu gelişim dönemine ait donanımları geliştirmekte eksik kaldığı, aşırı koruyup kollandığı türden deneyimlerdir. Nadiren de olsa çocuğun umursanmadığı, gerekli koruma ve rehberlikten mahrum bırakılarak yaşının üzerindeki zorlukta görevlerle görevlendirilerek bunların altında ezildiği tam zıddı yöndeki deneyimler de köken olabilir. Sonuç olarak bu bireyler kendi kimliklerini oluşturmada, kendi hayatlarını inşa etmekte, kişisel amaçlar/hedefler belirlemekte ve gerekli donanımları edinmekte yetersiz kalırlar (Young ve ark., 2003).

1.1.5.2.1. Terk Edilme/İstikrarsızlık Şeması

Kişinin önemli diğerleriyle olan bağlantısının algılanan istikrarsızlığıdır. Bu şemaya sahip kişiler, hayatlarındaki önemli bir yer kaplayan kişilerin duygusal olarak öngörülemez oldukları için ‘orada’ olmaya devam etmeyeceği, bu kişilerle istikrarlı bir ilişki yürütemeyecekleri, bu kişilerin ölecekleri veya kişiyi başka bir biçimde terk edecekleri hissine sahiptir. Bu da terk edilme ile ilgili sürekli bir korkuya ve tedirginliğe yol açar (Van Genderen ve ark., 2012).

Şema ile baş etme tarzına göre değişse de devamlı olarak terk edilmeyi bekleme ve olası bir terk edilmenin işaretlerine yönelik yanlı dikkat nedeniyle; davranış repertuarları kişiler arası ilişkilerde fazla kıskanç / sahiplenici ve kontrolcü olmak, sevgiyi kazanmada rekabetçi davranmak, terk edilmeyi deneyimlememek için ilişki kurmaktan bütünüyle kaçınmak, terk etmesi muhtemel partnerlere çekilmek gibi unsurlardan oluşur. Bu şema, Boyun Eğme, Kusurluluk, Bağımlılık gibi şemalarla ilişkilidir (Young ve ark., 2003).

1.1.5.2.2. İç İç Geçme / Bağımlılık Şeması

Young ve arkadaşları tarafından ayrı ayrı kavramsallaştırılan ve şemalara dair temel ölçüm aracı olarak kabul edilen Young Şema Ölçeği’nde de iki ayrı alt boyut ile temsil edilen İç İç Geçme ve Bağımlılık Şemaları, mevcut çalışmamızda birlikte tek bir şema olarak ele alınmıştır. Bunun nedeni Young Şema Ölçeği’nin Türkçe uyarlamasında Soygüt ve arkadaşlarının (2009) bu iki şemanın tek bir boyutta birleştiğine dair sunduğu verilerdir.

Kişinin başkalarının önemli ölçüde yardımını olmaksızın günlük sorunları çözmek, kendi kendine bakmak, akıl yürütüp doğru kararlar alabilmek, yeni görevlerin üstesinden gelebilmek gibi sorumluluklarını yeterli derecede yerine getiremeyeceğine dair inancı, Bağımlılık şemasının özünü oluşturmaktadır (Van Genderen ve ark., 2012). Eşlik eden duygu çoğunlukla çaresizlik ve bunalmışlıktır. Bireyin kendi kararlarının veya akıl yürütmelerinin doğruluğuna inanması güç olduğu için hissettiği yetersizlik onu önemli diğerlerine (ebeveyn, partner, yakın arkadaş vb.) bağımlı kılar. Hayattaki iyi ya da kötü herhangi bir değişiklik oldukça korkutucudur. Terapiye başlama amaçları çoğunlukla bağımsızlaşmak değil, ne yapacaklarını onlara söyleyebilecek bir uzmanın desteğini edinmektir. Kaygı

bozuklukları veya stres tarafından tetiklenen somatik problemlerin başvuru nedeni olması oldukça olasıdır. Bir başka neden ise bağımlılık şeması ile uyumlu aşırı kontrolcü, kısıtlayıcı veya istismarcı bir ilişkinin sonlanması sonucu ortaya çıkan depresyon olabilir. Bununla birlikte bu şemaya sahip olan bireylerin küçük bir kısmı şemasını aşırı telafi ederek başa çıkmaktadır. Yetersizlik, çaresizlik, bağımlılık duyguları ile herhangi bir konuda yardım almayı reddederek, her şeyi yalnız yaparak ve bağımlılık içeren bir ilişkide 'bağımlı olunan' taraf olmayı seçerek baş etmektedirler. Dışarıdan işlevsel görünse bile her yeni görevde durumda bu kez başarılacağı duygusu bireye hakim olacaktır (Young ve ark., 2003).

İç İçe Geçme Şeması ise bireyin bir veya daha fazla kişi ile (genellikle ebeveyn) kendi bireyselliği veya sağlıklı sosyal gelişimini sekteye uğratmak pahasına kurduğu aşırı duygusal bağlılık ve yakınlığı ifade eder (Van Genderen ve ark., 2012). İç içe geçmiş bireylerden en az biri (çoğunlukla çocuk) diğerinin desteği olmadan hayatta kalamayacağına veya mutlu olamayacağına inanır. Bireyin başka biri tarafından işgal edildiği, ayrışmadığı, ayrışmış bir kimliği yeterince inşa edemediği gibi hislere yol açabilir. Ayrışılmayan kişinin yokluğunda boşluk, bocalama, yön bulamama, hatta bazen varoluşunu sorgulama beklendiktir (Young ve ark., 2003).

1.1.5.2.3. Başarısızlık Şeması

Kişinin performans alanlarında (okul, kariyer, spor vb.) başarısız olduğu; kaçınılmaz olarak başarısız olacağı; akranlarına göre yetersiz olduğu inancını içeren şemadır. Şemaya teslim olunması halinde kendini sabote ederek veya gönülsüzce yaparak başarısız bir performans sergilemek; şemadan kaçınılması halinde gerçekleştirmesi gereken performansı mümkün olduğunca ertelemek veya hiç yapmamak; aşırı telafi halinde ise durmadan çaba göstermek, gereğinden fazla performans sergilemek ama yine de başarısız veya yanlışlıkla başarılı olmuş hissetmek olasıdır (Martin ve Young, 2010).

Başarısızlık şemasının aşırı telafisi ile Yüksek Standartlar Şeması arasında önemli bir fark vardır: Yüksek Standartlar Şeması'na sahip biri kendi performansını veya başarısını yetersiz bulsa da ortalamanın üzerinde başarılı olduğunu veya akranları kadar (veya daha iyi) sonuç alabildiğini kabul edebilir. Başarısızlık Şeması ise bireye akranları kadar başarılı olamadığını, ortalamanın altında bir performans

sergilediğini düşündürür; çoğu kez bu ön görüşü doğrudur da: Çünkü Başarısızlık Şeması kendisini gerçekleştiren bir kehanet gibi, başarısızlığa dair bir inanç ve bu inanca uygun sonuçlar arasında döngüsel nedensellik oluşturmuştur. Bununla birlikte bireyin kendi performansı ile ilgili bu olumsuz inançları bağımlılık şemasında olduğu gibi gündelik işleyişe dair becerileri değil, akademik performans, kariyer, para, statü, spor gibi alanları içerir. Bu ayrım iki şemanın karıştırılmasını engeller. Başarısızlık Şeması ile Kusurluluk Şeması ise ilişkili olabilir (Young ve ark., 2003).

1.1.5.2.4. Tehditler Karşısında Dayanıksızlık Şeması

Her an kişinin önleyemeyeceği veya sonuçları ile baş edemeyeceği bir şeyin gerçekleşeceğine dair duyduğu abartılı ve gerçekçi olmayan korku hissi olarak tanımlanabilecek olan bu şemada; hastalık, doğal afet, şiddet içeren bir suçun mağduru olmak, kaza geçirmek, bütün maddi birikimini kaybetmek, sinir krizi geçirmek ve aklını kaybetmek gibi yaygın temalar bulunmaktadır (Martin ve Young, 2010). Şema ile baş etmeye yönelik davranış repertuarı; fobik ve kısıtlayıcı bir yaşam sürdürmeyi, sakinleştirici almayı, büyüsel düşünce biçimlerini, takıntılı ritüelleri, yanında su, ilaç veya güvende hissettiren birini bulundurmamak gibi güvenlik davranışlarını içerir. Bu şemanın içerdiği çaresizlik ve dayanıksızlık inançları Bağımlılık Şeması'ndan farklı olarak gündelik hayatın gerektirdiği görevler ve donanımlara ilişkin değildir. Hissedilen korku ve kaygının odağında olası felaketvari olaylar yer alır. Bu şemanın kökeninde bireyin çocukken doğrudan kendisinin veya bir ebeveyninin travmatik bir olay deneyimlemiş olması; ebeveyninin bu şemaya sahip olması sonucunda bireye karşı aşırı hassas ve korumacı davranarak dünyanın tehlikeli bir yer olduğu inancını aşılması; çocuğun bu şemaya sahip olan ebeveynini seçici olarak içselleştirmiş olması olasılıkları bulunur (Young ve ark.,2003).

1.1.5.2.5. Cezalandırılma Şeması

Cezalandırılma Şeması, hafifletici durumları ne olursa olsun (kişinin kendisi de dahil olmak üzere) hata yapan insanların sert bir şekilde cezalandırılması gerektiğine dair inancı ifade eder. Bu şemaya güçlü şekilde sahip olan bir bireyin kendi beklentilerini veya ölçütlerini tam olarak karşılamayan kişilere karşı sert, hoşgörüsüz, sabırsız ve cezalandırıcı olma eğilimi vardır. Empati yapabilme becerisi

zayıftır ve varsayılan suça karşılık gelen cezanın orantısızca büyük olması oldukça olasıdır (Martin ve Young, 2010).

Cezalandırılma şemasının hem başkalarına hem de bireyin kendisine karşı aynı sertlikte bir tutuma neden oluyor olması; bireyin otoriter ve cezalandırıcı, duygusal açıdan yeterince empatik ve besleyici olmayan ebeveyni ile özdeşleşmesi ile ilişkidir. Bu şemanın kökenleri aynı zamanda Kusurluluk ve Yüksek Standartlar Şemaları için de zemin oluşturuyor olduğundan birlikte görülme olasılığı da yüksektir. Cezalandırılma Şeması ve bu şema ile yüksek derecede ilişkili olan Cezalandırıcı Ebeveyn Modu Sınırdaki Kişilik Bozukluğu olan hastalarda oldukça güçlüdür. Sağaltımında terapistin empatik ve destekleyici bir yeniden sınırlı ebeveynlik tutumu benimsemesi ve Sağlıklı Yetişkin Modu'nun güçlendirilmesi önem kazanmaktadır (Young ve ark., 2003).

1.1.5.3. Aşırı Sorumluluk ve Standartlar

Bach ve arkadaşları (2017) tarafından yapılan şema alanı sınıflandırmasında Kendini Fedası, Yüksek Standartlar ve Türkçe uyarlamada bulunmayan Kendini Cezalandırma şemaları yer almaktadır. Bu şemaların ortak özellikleri bireyin kendisine yüklediği sorumlulukların normal dışılığıdır. Soygüt ve arkadaşlarının (2009) Türkiye'de gerçekleştirdikleri uyarlama çalışmasında yer alan ve bu şema alanına ait olan her iki şema da bireyin kendisinden beklentilerinin imkansızlığını paylaşmaktadır. Bu beklentilerin çocukluk döneminde (duygusal taleplerde ve/veya başarı talebinde bulunan) etkili olan beklentili bir ebeveynin içselleştirilmesi sonucu oluşan ebeveyn modları üzerinden işlediği görülmektedir. Şema alanının isminin de vurguladığı gibi, çocuğa adil veya sağlıklı olmayan derecede yüksek sorumluluklar ve standartlar dayatılmıştır.

Kendini Fedası Şeması'na sahip bir yetişkinin, çocukluk döneminde normalde bakım alması gereken ebeveynine bakım/destek vermek zorunda kalmış ve bu rolü/işlevi benliğinin bir parçası haline getirerek, çocukluğundaki bu sağlıksız alma-verme dengesinin benzerlerini yetişkin yaşamındaki örüntülerde de tekrar tekrar inşa etmiş olması beklendiktir. Benzer şekilde Yüksek Standartlar Şeması'na sahip bir yetişkinin köken deneyimleri de çocuğun koşulsuzca kabul görme, sağlıklı rekabet ve

kendiliğindenlik gibi ihtiyaçlarının eksik kalması ile belirgindir (Young ve ark., 2003).

1.1.5.3.1. Kendini Feda Şeması

Başkalarını üzmemek, bencillik yapmanın suçluluğunu hissetmemek veya yardıma ihtiyacı olan kişilerle ilişkiyi sürdürmek gibi nedenlerle, kendi ihtiyaçlarının karşılanmaması pahasına başkalarının ihtiyaçlarını karşılamaya gönüllü olarak odaklanmak olarak tanımlanabilen bu şemada birey; sunduğu kadar ilgi ve bakımı alamadığı, ihmal edildiği hissine kapılır ve kendini feda ettiği kişilere karşı küskün hisseder. Bu şemanın arka planında başkalarının acılarına karşı aşırı hassas olmak, fazla empati yapmak ve başkalarına karşı aşırı sorumluluk hissetmek gibi süreçler vardır. Şemanın yarattığı döngü sonucunda çok fazla verip karşılığında çok az alıyor olmak strese ve baş ağrısı, mide-bağırsak sorunları, kronik ağrı, yorgunluk gibi psikosomatik belirtilere neden olabilir (Brand de Wilde ve Arntz, 2019).

Kendini Feda Şeması her ne kadar başkalarının istek ve taleplerine uyumlanmak konusunda (Young'un orijinal ölçeğinde ve sınıflandırmasında olan ama Türkçe uyarlama çalışmasında maddeleri diğer alt boyutlar arasına dağılan) Boyun Eğme Şeması'na benziyor olsa da temel mekanizmasının taban tabana zıt olduğu düşünülmektedir. Boyun eğme daha çok başkalarının isteklerini yerine getirmemenin olası sonuçlarından kaçınma motivasyonu ile sürdürülürken; Kendini Feda gönüllü olarak diğerlerinin ihtiyaçlarını fark etmek ve gidermek motivasyonu ile sürdürülür. Benzer bir farklılık kökenlerde de kavramsallaştırılır: Boyun eğilen ebeveynin kuralcı, cezalandırıcı ve katı olmasına karşılık kendini fedaya zemin oluşturan ebeveynin hasta, güçsüz bakım isteyen, çocuksu ve depresif olması olasıdır. Dolayısıyla kendini feda eden yetişkin birey çocukluğunda muhtemelen "ebeveynleşmiş" bir çocuktur (Young ve ark., 2003).

1.1.5.3.2. Yüksek Standartlar Şeması

Kişinin eleştiriden kaçınmak için (çoğunlukla erken dönemde içselleştirdiği bir talepkar ebeveynininkine benzer) yüksek davranış ve performans standartlarını karşılamaya çalışması gerektiğine dair temel inancıdır (Martin ve Young, 2010). Bu inancın sonuçlarından bazıları duyguları ketleme, yavaşlamada ve rahatlamada

zorlanma, hem kendine hem de başkalarına karşı fazla eleştirel değildir. Böylece bireyin yaşamından zevk alması, rahatlayabilmesi, sağlıklı/özgüvenli/başarılı hissedebilmesi ve tatmin edici ilişkiler kurabilmesi zorlaşır. Yüksek Standartlar Şeması'nın üç görünümü şu şekilde sıralanabilir: (a) Ayrıntılara aşırı dikkat etmeye ve var olan performansın ortalamaya göre iyi olduğunu kabul etmemeye neden olan mükemmeliyetçilik (b) Hayatın birçok alanına (ahlaki, etik, kültürel, dini vb.) hakim olan katı kurallar ve “-meli -malı”lar (c) daha iyi bir performans için zamanı ve verimliliği daha fazla arttırmaya odaklanma (Young ve ark., 2003).

Yüksek Standartlar Şeması, Onay Arama Şeması'ndan farklı olarak başkalarının onayı için değil kendi içsel (ve imkansız) standartlarını karşılayabilmek için çabalamayı içerir. Başkalarının tepkileri bu çabaları yeterli görmeyi sağlamaz, mükemmellik doğası gereği mümkün olmayan bir şey olduğu için bireyi tüketen ve bunaltan bir yönü vardır: yoğun şekilde rekabet, başarısızlığa yönelik kaygı, bunalmışlık ve bitkinlik getirir (Brand de Wilde ve Arntz, 2019).

1.1.5.1. Zedelenmiş Sınırlar Şema Alanı

Bu alandaki şemaları güçlü olan bireyler erken çocukluk döneminde sağlıklı sınır ihtiyacını uygun şekilde edinmemişler, aşırı hoşgörülü bir ailede yetişmişlerdir. Sınırların yeterince konulmaması çocuğun sosyal yaşamın merkezinde yer alan toplumsal kuralları benimseme, karşılıklılık, öz disiplin, empati gibi donanımları edinmesini zorlaştırmıştır. Böylece çocuk yetişkin yaşamında diğerlerinin haklarına saygı duymak, iş birliği yapmak, sözlerini yerine getirmek, güvenilir olmak gibi özelliklerden yoksun kalmış, uzun vadeli hedeflere ulaşmakta zorlanan birine dönüşmüştür (Young ve Klosko, 1994).

Sağlıklı sınırlar ihtiyacını karşılayamamanın bir diğer görünümü ise çocuğa çok katı sınırların dayatılması ve bu sınırlara uymadığı takdirde cezalandırılması, yani koşullu olarak sevgi ve kabul almasıdır. Bu uçta yer alan aileler ise çocuğa yalnızca istedikleri şekilde davrandıkları müddetçe sevgi ve onay sunmuştur. Bu da yetişkinlikte fazla uyumlanan ve otantik benliğini inşa etmekte zorlanan bireylerin kökenini oluşturur (Young ve ark., 2003).

1.1.5.1.1. Onay Arama Şeması

Onay Arama Şeması bireyin kendi duygusal ihtiyaçlarını ve doğal eğilimlerini / tercihlerini ifade etmek yerine diğer insanlar tarafından onaylanma ve tanınmaya önem vermesi olarak tanımlanabilir. Birey diğer insanların ilgisini, onayını veya hayranlığını kazanmak için statü, para, başarı, sosyal kabul edinmeye yönelebilir. Bu reddedilmeye karşı aşırı duyarlı olmasıyla veya tatmin etmeyen yaşam kararları alması ile sonuçlanabilir; tutarlı ve otantik bir benlik duygusu geliştirmek zorlaşır. Bu şemanın iki alt türünden biri “uyum sağlamak ve kabul edilmek” diğeri ise “alkış ve hayranlık” peşindedir (Young ve ark., 2003).

Her ne kadar Onay Arama Şeması çoğunlukla Duygusal Yoksunluk Şeması ile ilişkili olsa da bireyin erken çocukluk döneminde duygusal yoksunluğun türlerinden biri olan “sevgi yoksunluğu” yaşamamış olması da imkansız değildir. Onay Arama Şeması’nın olası kökenlerinden biri olan çocuğun koşullu olarak sevgi ve kabul alması durumu; bazı ebeveynlerde “çocuğunu seven ama onun diğerleri tarafından nasıl algılandığını da önemseyen” tutumdan farklılaşır (Taylor ve Arntz, 2016).

Başkalarının onayını aramaya yönelik davranışlar kolaylıkla diğer şemaların bir sonucu da olabilir. Ayırt edici olan ise bireyin motivasyonudur. Örneğin Yüksek Standartlar Şeması’nda birey başkalarının onayını alsa bile kendi imkansız ölçütlerini yakalayamadığı için çabalamaya devam etmek zorunda hisseder. Boyun Eğme Şeması’nda ise başkalarının onayına uygun davranmadaki motivasyon olası bir cezalandırılmadan kaçınmaktır. Kendini Feda Şeması’nda ise kişi kendisini iyi hissetmek için değil karşısındakini iyi hissettirmek için davranır. Ayrıca bu şema Duygusal Yoksunluk, Kusurluluk, Sosyal İzolasyon gibi şemaların aşırı telafisi olarak işlev görüyor olabilir (Brand-de Wilde ve Arntz, 2019).

Bütün bunlarla birlikte toplumun/diğerlerinin onayını belirli ölçüde önemsiyor olmak insan doğasının bir yönüdür. Bunun aşırı uçları sağlıklı bir durumu işaret edebilir. Ortalamanın üzerinde onay arayıcı birinin bunu işlevsel bir özelliğe çevirmesi olasılığı ise her zaman vardır: Politika ve eğlence sektörü gibi alanlarda diğer insanların beklentilerini anlayabilmek ve uygun şekilde yanıtlayabilmek bireyi başarılı kılabilir (Young ve ark., 2003).

1.1.5.1.2. Haklılık / Yetersiz Özdenetim Şeması

Young ve arkadaşları tarafından ayrı ayrı kavramsallaştırılan ve şemalara dair temel ölçüm aracı olarak kabul edilen Young Şema Ölçeği'nde de iki ayrı alt boyut ile temsil edilen Haklılık ve Yetersiz Öz Denetim Şemaları, mevcut çalışmamızda birlikte tek bir şema olarak ele alınmıştır. Bunun nedeni Young Şema Ölçeği'nin Türkçe uyarlamasında Soygüt ve arkadaşlarının (2009) bu iki şemanın tek bir boyutta birleştiğine dair sunduğu verilerdir.

Haklılık Şeması kişinin özel hak ve ayrıcalıklara sahip olduğu, sıradan toplumsal kuralların kendisi için geçerli olmadığı ve diğer insanlardan üstün olduğu inancını ifade eder (Martin ve Young, 2010). Diğer insanlar için makul olup olmadığına, onların nasıl etkilendiğine dikkat etmeksizin istediğini yapmak / istediğine sahip olmak için ısrar etmek; (diğerlerinin dikkatini çekebilmek veya onayını alabilmek için değil de) güç ve kontrol elde edebilmek için başkaları ile aşırı derecede rekabet etmeyi veya başkalarına hükmetmeye ve kendi üstünlüğüne (en başarılı, en ünlü veya en zengin olmak gibi) odaklanmak; diğerlerinin ihtiyaç ve duygularıyla ilgilenmeksizin kendi isteğini karşılamak üzere başkalarını manipüle etmek; kendi bakış açısını dayatmak gibi görünüşleri bulunur (Young ve ark., 2003).

Yetersiz Özdenetim Şeması ise kişinin kişisel hedeflerine ulaşabilmek, engellenmeye tahammül edebilmek, duygu ve dürtülerinin aşırı olmayan (uygun) düzeyde ifade edebilmek için yeterli öz denetime sahip olmaması veya bunu reddetmesidir (Schaich ve ark., 2021). Bireyin özdenetim (duygu ve dürtülerini uygun şekilde denetleme) ve özdisiplin (işlevselliğin bir parçası olarak gerekli sıkıntıya, hayalkırıklığına tahammül edebilme) becerileri yeterli düzeyde değildir. Olumsuz duygulardan, sorunlarla yüzleşmekten, sorumluluktan kaçınmayı tercih eder. Dürtüsellik, dikkat dağınıklığı, düzensizlik, isteksizlik, öfke nöbetleri, histeri benzeri yoğun duygulanım atakları, her yere/şeye geç kalmak, güvenilmezlik ön plandadır. Kısa vadeli tatmin arayışı uzun vadeli hedeflere ulaşmayı imkansız kılar (Van Genderen ve ark., 2012).

1.1.6. Temel Duygusal İhtiyaçlar

Psikoloji tarihinde, insanın duygusal ihtiyaçlarının doğasıyla ilgili çeşitli önerilerde ve kavramsallaştırmalarda bulunulmuşsa da bu kavramın henüz standart müdahale programlarına dahil edildiğini söylemek güçtür. Oysa karşılanmayan temel duygusal ihtiyaçların kronik psikolojik sorunlara katkıda bulunduğunu ve dolayısıyla ihtiyaç temelli bir yaklaşımın bunların tedavisinde etkili olabileceği görülmektedir (Flanagan, 2014). Bu kavramın önemi, Carl Rogers'tan Bowlby, Murray ve Allport'a kadar birçok kuramcı tarafından vurgulansa da canlı bir araştırma alanı olmamıştır. Aynı eksiklik, klinik uygulamaların ihtiyaçlar kapsamında şekillenmesi konusu için de geçerlidir (Flanagan, 2010).

Şema Terapi'nin son otuz yılda, temel inançlara odaklanan bir yaklaşımdan temel duygusal ihtiyaçları merkezine koyan bir yaklaşıma dönüşmesi, ihtiyaçların klinik uygulamadaki öneminin daha fazla anlaşıldığını göstermektedir. Şema Terapi'nin özü, kişilerin ihtiyaçlarını karşılamalarına yardımcı olmayı içerir. Bu açıdan bakıldığında, bu ihtiyaçların ne olduklarını ve sağlıklı biçimde nasıl karşılanabileceğini araştırmak terapi etkililiği için önemli olacaktır (Lockwood ve Perris, 2012).

Şema Terapi Modeli tüm insanların doğuştan (farklı derecelerde) sahip oldukları evrensel temel ihtiyaçları (uyumlu veya uyumsuz) şemaların gelişiminde merkezi bir kavram olarak sunmaktadır (Rafaeli ve ark., 2010). Çocuğun biyolojik mizacı ile erken dönem toksik ortamlar (örneğin, ebeveyn ihmali ve istismarı) arasındaki etkileşimin, bu temel ihtiyaçların giderilmesinin engellenmesine yol açtığı ileri sürülmektedir. Bu etkileşim sonucunda oluşan erken dönem uyumsuz şemalar ve bu şemalarla başa çıkma tarzları, yetişkin yaşamında yüksek kırılabilirliğe ve duygusal ihtiyaçların tekrar tekrar yeterince karşılanamamasına neden olmaktadır (Flanagan, 2010; Young ve ark., 2003). Model, sağlıklı bir kişilik gelişimini de benzer şekilde, çocuklukta bu evrensel temel duygusal ihtiyaçların karşılanması sayesinde sağlıklı işlev gören bir kendiliğe sahip olmak; böylece bu duygusal ihtiyaçları yetişkinlikte işlevsel şekilde karşılayabilmek olarak tanımlamaktadır. Bu tanım terapi hedefleri hakkında da fikir vermektedir (Rafaeli ve ark., 2010).

Şema Terapi'nin nihai amacı, danışanın kendisiyle ve diğer insanlarla temel duygusal ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlayacak şekilde ilişki kurmasıdır.

Terapistin ve danışanın sağlıklı yetişkin tarafının bu ihtiyaçları ve bu ihtiyaçların karşılanabilecekleri ilişkisel süreci anlaması, modelin merkezinde yer alır ve zengin, katmanlı bir çabadır (Lockwood ve Samson, 2020). Diğer taraftan, şema terapistlerinin ihtiyaçların karşılanması sürecine ilişkin anlayışının gelişebilmesi için, (a) her bir şemanın içerdiği ihtiyacı bilme, (b) ihtiyaçların karşılanmasıyla ilgili adımları tanımlama ve (c) bu adımları operasyonel hale getirmek önemli görülmektedir (Lockwood ve Perris, 2012).

1.2. ŞEMALARIN NESİLLERARASI AKTARIMI

En güçlü ve merkezi erken dönem uyumsuz şemalar tipik olarak çekirdek aile içindeki deneyimlerle oluşur (Young ve ark., 2003). Bu deneyimlerin önemli bir kısmında çocuğun ebeveyni ile olan etkileşimi belirleyicidir (Derin ve Öztürk, 2018; Kömürcü ve Soygüt Pekak, 2017; Putnick ve ark., 2015; Soygüt ve ark., 2008). Çocuk ile ebeveyn arasındaki bu etkileşimin erken dönem uyumsuz şemalar üzerindeki etkisini iki grupta incelemek mümkündür: Ebeveynin çocuğun erken dönemdeki deneyimlerinde (karşılanamayan duygusal ihtiyaçlar) oynadığı rol ve çocuğun ebeveynini (kendi mizacına uygun olarak) seçici içselleştirmesi. Bu durum kuramın ebeveynin algılanan davranışlarına dair ölçüm araçları geliştirmesine ve klinik uygulamadaki müdahalelerde etkili olmasına neden olmuştur. Bununla birlikte ebeveynin çocuğa yönelik (temel gelişimsel ihtiyaçları karşılamasını veya karşılamamasını sağlayan) davranışlarının kendi (karşılanmış veya karşılanamamış) duygusal ihtiyaçları ve şemaları bağlamında incelenmesi rağbet gören bir araştırma konusu olmamıştır.

Alan yazında çeşitli psikolojik bozuklukların ebeveyn ve çocuk arasındaki geçişini inceleyen çalışmalar önemli bir yer oluşturmaktadır. Bu geçişte etkili olabilecek faktörlerin genetik mi çevresel mi olduğuna dair çalışmalar geniş bir alana yayılmıştır ve “çocukluk çağı travmaları”nın nesiller arası aktarımı gibi spesifik alanların çalışılmasında önemli rol oynamıştır. Psikolojik bozuklukların temelinde şemaların yer aldığına dair birçok araştırmanın yer aldığı Şema Terapi alanyazını göz önünde bulundurulduğunda; temel duygusal ihtiyaçların karşılanamadığı ebeveynlik tutumlarının ve bu tutumların üzerinde etkili olduğunu düşündüğümüz şemaların da nesiller arası aktarılıyor olması makul görünmektedir. Nitekim şemaların

nesillerarası aktarımına dair yapılan araştırma sayısı kısıtlı olsa da, ebeveynlik tutumlarının ve çocukluk çağı travmalarının nesiller arası aktarımının Şema Terapi kavramsallaştırması dışında da oldukça geniş bir şekilde çalışıldığı görülmektedir.

Erken dönem uyumsuz şemaların oluşumunda ebeveyn tutumları ve aile içi dinamiklerin etkisine olan vurgu düşünüldüğünde, aile üyelerinin şemaları arasındaki benzerlik ve farklılıkların; ebeveyn-evladın gelişimsel temel duygusal ihtiyaçları ve erken dönem uyumsuz şemaları arasındaki geçişin; bu geçişteki muhtemel mekanizmaların incelenmesinin önemli olduğu görülmektedir. Böylece Şema Terapi Kuramı'nın ebeveyn-evlat etkileşimi üzerine yaptığı vurguya dair temel varsayımlara ve terapideki değişim mekanizmalarına ilişkin önemli verilerin elde edilmesi olasıdır.

Alanyazında iki neslin erken dönem uyumsuz şemaları arasındaki ilişkiyi inceleyen ilk çalışma olarak Shorey ve arkadaşlarının (2012) çalışması karşımıza çıkmaktadır. Çalışma madde kullanım bozukluğu olan 47 yetişkin hasta ve bu hastaların ebeveynlerinden oluşan 58 kişi dahil olmak üzere 105 kişi ile yürütülmüş, çalışmada bağımlılığa ilişkin ölçümler dışında Young Şema Ölçeği'nin 232 maddelik uzun formu kullanılarak katılımcıların şemaları ölçülmüştür. Sonuçlar Kendini Feda Şeması dışındaki bütün şemalarda hastaların ebeveynlere göre anlamlı olarak daha yüksek puanlara sahip olduğunu göstermiştir. Kendini Feda Şeması ise her iki grupta da yüksek bulunmuştur. Yazarlar, yetişkin evlatların ebeveynlerinden daha güçlü şemalara sahip olmasının kendi hipotezlerini yanlışladığını belirtmişlerdir. Buna göre bulgular şemaların bir nesilden diğerine aktarılmadığı şeklinde yorumlanabileceği gibi; ebeveyn şemalarının evlatların başka şemalarının yükselmesinde etkili olabileceği, ebeveynlerden bazılarının daha önce bireysel terapi almış olmaları nedeniyle şema puanlarının düşmüş olabileceği ve son olarak ebeveynlerin bazı şemalarının yaş almayla azalmış olabileceği şeklinde yorumlanabileceği belirtilmiştir. Ancak ilgili araştırmada nesiller arası geçişi incelemek için tercih edilen istatistiksel analiz testlerinin incelenmek istenen hipotez açısından uygun olmadığı söylenebilir. Ebeveynlerin şema değerleri ile evlatların şema değerleri arasında fark olup olmadığının incelenmesi normalden önemli ölçüde farklılaşmış ebeveyn-evlat ikililerini göz ardı edecektir. Dolayısıyla örneğin kötüye kullanılma şeması ebeveynlerden evlada aktarıldığı halde ve ikisinde de yüksek çıktığı halde ikisi

arasında fark olmadığı için aktarılmamış gibi yorumlanacaktır. Bundan dolayı araştırmada regresyon analizinin uygulanması daha iyi bir alternatif olacaktır.

Shorey ve arkadaşlarının araştırması erken dönem uyumsuz şemaların nesiller arası aktarımına dair bir ilk olma özelliği taşısa, sonuçları kendisinden sonraki çalışmaların neredeyse tamamı tarafından yanlışlanmıştır. Bu çalışmalardan ilki Macik ve arkadaşları (2016) tarafından Polonya'da yürütölen ve şemaların aktarımında cinsiyet faktörünü de incelemek üzere her aileden anne, baba, yetişkin kadın evlat ve yetişkin erkek evlat olmak üzere 4 bireyin dahil edildiği ve toplam 20 ailenin katıldığı araştırmadır. Ölçümlerin Young şema Ölçeği Kısa Form ve Ebeveyn Tutumlarının Geriye Dönük Değerlendirilmesi Ölçeği ile yapıldığı araştırmanın sonuçları ise şu şekilde rapor edilmiştir: Yetişkin kadın evlatların şemaları ile babalarının algıladıkları ebeveyn tutumları arasında bir ilişki yokken, annelerinin algıladıkları ebeveyn tutumları arasında (en güçlü ilişki talepkâr tutum ile olmak üzere) bir ilişki bulunmaktadır. Yetişkin erkek evlatların şemaları ise her iki ebeveyne dair algıladıkları tutumları ile nispeten daha anlamlı düzeyde ilişkili bulunmaktadır. Yetişkin kadın evlatların şemaları ile annelerin Kusurluluk ve Dayanıksızlık şemaları ve babaların Kendini Feda, Kusurluluk ve Engellenme şemaları arasındaki ilişkilerin en güçlü ilişkiler olduğu; yetişkin erkek evlatların şemalarıyla ise babanın Dayanıksızlık şeması ve annelerin Karamsarlık şeması arasındaki ilişkilerin en güçlü ilişkiler olduğu görölmektedir. İlgili araştırmanın her iki ebeveynde de yetişkin evlatlarının şemaları ile güçlü bir şekilde ilişkili olduğu görölen Kusurluluk şemasına dair sonuçları, Beigi ve Askari'nin (2016) çalışmasının hem ebeveynler hem yetişkin evlatlarında Kusurluluk şeması'nın güçlü olduğuna dair bulguları ile benzerlik göstermektedir. Ek olarak, yetişkin kadın evlatların şemalarının, babalarının algıladıkları ebeveyn tutumu ile ilişkisi yokken, babalarının Kendini Feda, Kusurluluk ve Engellenme şemaları ile güçlü bir şekilde ilişkili bulunması Young ve arkadaşlarının (2003) ebeveynin seçici içselleştirilmesi yolu ile şemaların oluşmasına dair kavramsallaştırmasını desteklemektedir. Böylece babanın çocuğuna nasıl davrandığından bağımsız bir şekilde, rol model olarak da kız çocuğunun erken dönem uyumsuz şemalarının oluşumunda etkili olabileceği anlaşılmaktadır. Gibson ve Francis (2019) tarafından gerçekleştirilen araştırmanın sonuçları da seçici içselleştirme ile ilgili benzer kanıtları içermektedir.

Beigi ve Askari (2016), İran'da 50 anne-baba-yetişkin evlat üçlüsünden veri topladıkları çalışmalarında kişilik bozukluğu tanısı alan bireylerin ailelerindeki nesiller arası şema geçişini incelemiştirlerdir. Çalışmalarında kişilik bozukluklarına ilişkin ölçüm araçlarının yanında Young Şema Ölçeği Kısa Formu'nun 75 maddelik uyarlanmasını kullanmışlar ve her bir kişilik bozukluğu kümesi için ayrı ayrı istatistiksel analizler gerçekleştirmişlerdir. Sonuçlar tüm kişilik bozuklukları birlikte analiz edildiğinde ebeveynlerin erken dönem uyumsuz şemalarının, yetişkin evlatlarının şemalarında değişimin %54'ünü yordadığını göstermektedir. Ayrıca A kümesi kişilik bozukluğuna sahip bireylerin Dayanısızlık Şeması ile annenin Kusurluluk ve Dayanısızlık Şemaları arasında; Duygusal Yoksunluk Şeması ile ise babanın Duygusal Yoksunluk Şeması arasında anlamlı ilişkiler bulunduğu görülmektedir. B kümesi kişilik bozukluğuna sahip bireylerin ise Dayanısızlık Şeması ile annenin Başarısızlık, Kusurluluk ve Terk Edilme Şemaları arasında; Duygusal Yoksunluk Şeması ile ise babanın Duygusal Yoksunluk Şeması arasında anlamlı ilişkiler bulunduğu anlaşılmaktadır. Son olarak C kümesi kişilik bozukluğuna sahip bireylerin Dayanısızlık Şeması ile annenin Dayanısızlık Şeması arasında güçlü, Sosyal İzolasyon, Terk Edilme, Kuşkuculuk ve Kusurluluk şemaları ile arasında da anlamlı bir ilişki rapor edilmiştir. Ayrıca C kümesi kişilik bozukluğuna sahip bireylerin Duygusal Yoksunluk Şeması ile babanın Duygusal Yoksunluk Şeması arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Araştırmacılar bu verileri erken dönem uyumsuz şemaların kişilik bozukluğuna sahip bireylerin ailesinde nesiller arası aktarılıyor olabileceği yönünde yorumlamakta ve ebeveyn tutumlarına ilişkin ölçümlerin yapılacağı başka araştırmalarla desteklenebileceğini belirtmektedir.

Hollanda'da Zonnevjlle ve Hildebrand (2018) tarafından gerçekleştirilen bir başka çalışma ise nesiller arası şema geçişini sosyal hizmet uygulamaları bağlamında incelemekte ve yine çocuk koruma servisi bağlamında hizmet alan gençler ve ebeveynleri gibi özel bir örneklem ile çalışmaktadırlar. Araştırmanın 20 ebeveyn-evlat ikilinden oluşan bir pilot çalışma olarak tasarlandığını belirten araştırmacılar hem ebeveynler hem de evlatlar için en yüksek olan iki şemanın sırasıyla Kendini Feda ve Yüksek Standartlar Şeması olduğunu belirtmişlerdir. Young ve arkadaşları (2003) tarafından yapılan (erken dönem uyumsuz şemaların 5 ayrı şema alanında

gruplandırıldığı) sınıflandırmayı baz alan çalışma, ebeveynler ve evlatların şemaları arasındaki 10 güçlü ilişkiden 7'sinin Kopukluk-Reddedilme ve Zedelenmiş Özerklik şema alanlarında olduğunu göstermektedir. Bu iki şema alanının erken dönem uyumsuz şemaların nesiller arası geçişinde daha güçlü ilişkileri yorduyor olduğuna dair sonuçlar sonraki çalışmalarla da desteklenmektedir (Alafter ve Uzel, 2022; Karaaslan ve ark., 2021; Zeynel ve Uzel, 2020). Zonnevijlle ve Hildebrand'ın bu keşifsel çalışmaları güçlü iddialar içermese de, iki nesil şemaları arasındaki ilişkiyi ve olası bir aktarımı inceleyen diğer çalışmaların sonuçlarını desteklemesinin yanı sıra; Sosyal Hizmetler alanındaki ruh sağlığı hizmetleri, sosyal politikalar geliştirme ve risk etmenlerini belirleme, çeşitli sağaltım süreçlerinde aile dinamiklerini dahil edebilme gibi birçok alanda Şema Terapi Modeli'nin daha aktif kullanılmasına yönelik önemli vurgular içermektedir.

Şemaların nesiller arası geçişinin önceki çalışmalara göre daha geniş örneklemelerle, Şema Terapi Modeli'nin başka kavramlarını ve dolayısıyla ölçme araçlarını dahil eden araştırmalarla giderek daha ayrıntılı çalışıldığı görülmektedir. Sundag ve arkadaşlarının (2018) Almanya'da gerçekleştirdikleri çalışma da bu kapsamda değerlendirilmektedir. Ebeveynler ve üniversite öğrencisi olan yetişkin evlatlarının şemaları arasındaki ilişkiyi Şema Terapi Modeli'nin bir başka kavramı olan "şema ile başa çıkma tarzı" çerçevesinde inceleyen ilgili araştırmada, önceki araştırmalardan farklı olarak 60 ebeveyn-evlat ikilisi gibi nispeten büyük bir örneklemden veri toplanmıştır. Young Şema Ölçeği, Young Telafi Ölçeği ve Young Kaçınma Ölçeği ile ebeveynlerden; Young Şema Ölçeği ve Young Ebeveyn Ölçeği ile ise evlatlardan alınan ölçümlerle iki ayrı seri aracılık analizi gerçekleştirilmiştir. Sonuçlardan biri ebeveynlerin erken dönem uyumsuz şemalarının, yetişkin evlatlarının şemalarında değişimin %51'ünü yordamasıdır; bu sonuç Beigi ve Askari'nin kişilik bozukluklu olan bireylerle gerçekleştirdikleri çalışmalarında buldukları sonuç tarafından (%54) desteklenmektedir. Bir diğer sonuç, evladın erken dönem uyumsuz şemalarının ebeveynin evladı tarafından hatırlanan ebeveynlik tutumu tarafından; ebeveynin evladı tarafından hatırlanan ebeveynlik tutumunun, ebeveynin aşırı telafi başa çıkma tarzı tarafından ve ebeveynin aşırı telafi başa çıkma tarzının ise ebeveynin şemaları tarafından yordandığı seri aracılık modelinin anlamlı çıkmasıdır. Araştırmacılar aynı modeli kaçınmacı başa çıkma tarzı ile kurduklarında

ise kaçınmacı başa çıkma tarzının modele anlamlı şekilde katkı sağlamadığını belirtmişlerdir. Sundag ve arkadaşlarının bu çalışması, her ne kadar istatistiksel analizleri ölçümlerin toplam puanları üzerinden gerçekleştirmiş olsalar da, şema kavramları ve ölçüm araçları ile daha önceki araştırmalara göre daha ileri istatistiksel analizler gerçekleştirmeleri ve şemaların nesiller arası geçişine dair mekanizmaları farklı değişkenlerle incelemeleri bakımından oldukça önemli görülmektedir. Araştırmacılar, bu bulguların ebeveyn başa çıkma tarzı ve ebeveynlik tutumu yoluyla erken dönem uyumsuz şemaların bir nesilden diğerine varsayımına dair ön kanıtlar sunduğunu ve Şema Terapi Modelinin şemaların oluşmasında olumsuz ebeveynlik tutumlarının etkili olduğuna dair varsayımını destekleyen diğer araştırmaları (Fischer ve ark., 2016; Sheffield ve ark., 2005; Shute ve ark., 2019) desteklediğini ileri sürmüşlerdir. Ebeveyn ve çocuğun şemaları arasındaki ilişkinin korelasyon analizleri ile sınırlı kalmamış olması ve seri aracılık gibi nispeten daha karmaşık istatistiksel analizleri kullanması bu araştırmayı öncekilerden ayırmaktadır.

Nesiller arası şema geçişinin incelenmesinde ebeveynlik tarzını da bir değişken olarak alan bir başka çalışma Avustralya’da Gibson ve Francis (2019) tarafından gerçekleştirilmiştir. 39 anne-kadın evlat ikilisinden veri toplanan çalışmada Young Şema Ölçeği Kısa Formu’na ek olarak; (kontrol değişkeni olan ruh hali için) depresyon-stres ve annenin algılanan ebeveynlik tarzına dair iki ölçüm daha alınmıştır. Veriler toplam puanlar üzerinden değil her iki neslin şemalarının, tek tek karşılaştırılması şeklinde rapor edilmiştir. Anne ve evlat arasındaki birçok şemanın anlamlı ilişki göstermesine ek olarak; annenin toplam şema puanları ile evladın Onay Arama ve Boyun Eğme Şemalarının güçlü bir ilişkisi olduğu; evladın toplam şema puanlarıyla ise annenin Terk Edilme ve Kuşkuculuk Şemalarının ilişkili olduğu görülmektedir. Araştırmacılar, söz konusu korelasyon analizlerinde en güçlü ilişkilerin Kopukluk ve Reddedilme Şema Alanı’nda bulunmasını göz önünde bulundurarak; algılanan otoriter ebeveyn tutumunun annelerin bu alandaki şemalarının her biri ile evlatların yine bu alandaki şemalarının her biri arasındaki aracılık rolünü test etmişlerdir. Yapılan aracılık analizine dair sonuçlar yalnızca annenin Duygusal Yoksunluk Şeması ile evladın Kusurluluk Şeması arasındaki ilişkinin otoriter ebeveynlik tarzı tarafından zayıf şekilde yordandığını göstermektedir. Ayrıca annelerin şemaları ile algılanan ebeveynlik tarzları arasındaki

ilişkinin sınırlı olduğu anlaşılmıştır. Annenin bakım verici ve yetkin ebeveynlik tutumundaki düşüş ile evladın şema puanlarındaki yükselme; annenin otoriter ve aşırı korumacı ebeveynlik tutumundaki artış ile evladın şeması puanlarındaki yükselme ilişkilidir. Araştırma sonuçları arasında oldukça önemli görünen bir başka bulgu ise annenin şemalarının ebeveynlik tutumunun aracılığı olmaksızın evlattaki karşılıkları ile güçlü ilişkisidir. Young ve arkadaşları (2003) tarafından erken dönem şemaların oluşmasındaki etkenlerden biri olarak formüle edilen ‘seçici içselleştirme’ sürecinin bu sonuçlar ile örtüştüğü; evladın annenin bazı şemalarını kendi deneyimleri ile değil rol model olarak içselleştirdiği varsayımının desteklendiği düşünülmektedir.

Uluslararası Şema Terapi alanyazınında nesiller arası şema geçişinin incelendiği oldukça az sayıda çalışmanın en güncel 3 tanesi Türkiye’de yürütülmüştür. Bunlardan ilki Zeynel ve Uzel’in (2020), 179 anne-geç ergen evlat ikilisinden veri toplayarak gerçekleştirdiği çalışmalarıdır. Araştırma “babanın çocuk bakımına katılımı” değişkenini aracı düzenleyici olarak modele dahil etmektedir. Her iki gruptan da Young Şema Ölçeği Kısa Form kullanılarak alınan şema ölçümlerine ek olarak, geç ergen evlatlara Çocukluk Travmaları Ölçeği, Baba Katılımı Ölçeği ve Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği uygulanmıştır. Young ve arkadaşlarının (2003) Kopukluk ve Reddedilme alanındaki şemaların hem karşılanmamış temel duygusal ihtiyaçlar hem de çocuklukta travmatik deneyimler ile yüksek oranda ilişkili olduğuna dair vurgusunu; bu şemaya sahip bireylerin daha mesafeli, içine kapanık, soğuk, reddedici, şiddetli, patlayıcı, öngörülemeyen ve istismarcı aile ortamından gelme olasılığının yüksek olduğunu gösteren çalışmaları dikkate alan araştırmacılar; analizleri kopukluk ve reddedilme alanındaki şemalarla kısıtlamıştır. Araştırma bulguları bu alandaki anne şemalarının yine bu alandaki evlat şemalarını yordadığını; olumsuz çocukluk deneyimleri ile evladın şemaları arasındaki ilişkiye düşük baba katılımının önemli ölçüde aracılık ettiğini göstermektedir. Başka bir deyişle sonuçlar, Kopukluk ve Reddedilme alanındaki erken dönem uyumsuz şemaların, olumsuz çocukluk deneyimleri yoluyla bir sonraki nesle aktarıldığı, babanın çocuğun bakımına düşük katılımının bu aktarımı arttırdığı varsayımını desteklemektedir.

Karaaslan ve arkadaşları (2021) tarafından gerçekleştirilen bir başka çalışmada ise nesiller arası şema geçişi konusu, kuramlar arası bir yaklaşımla ele alınmıştır. Psikodinamik yaklaşımın bir kavramı olan “savunma mekanizmaları” iki

neslin şemaları arasındaki ilişkide aracı değişken olarak seçilmiştir. Her aileden anne, baba ve bir yetişkin evladın katılımıyla 215 ailenin dahil edildiği çalışmada yapılan sıralı paralel aracılık modeli analizi, “Kopukluk/Reddedilme” ve “Zedelenmiş Özerklik” şeklinde iki şema alanı ile kısıtlanmıştır. Young Şema Ölçeği Kısa Form ve Savunma Biçimleri Testi kullanılarak ölçülen değişkenlerle oluşturulan model her bir şema alanı için olmak üzere şöyledir: (a) ebeveynin şemaları ebeveynin ilkel savunma stilini, ebeveynin ilkel savunma stili evladın ilkel savunma stilini, evladın ilkel savunma stili evladın şemalarını yordamaktadır; (b) ebeveynin şemaları ebeveynin nevrotik savunma stilini, ebeveynin nevrotik savunma stili evladın nevrotik savunma stilini, evladın nevrotik savunma stili evladın şemalarını yordamaktadır. Bulgular, her iki şema alanına ait analizde de ilkel savunma stili üzerinden tasarlanan aracılık modelinin anlamlı olduğunu, nevrotik savunma stili üzerinden tasarlanan aracılık modelinin ise anlamsız olduğunu göstermektedir. Bu analizler hem anne hem de baba için ayrı ayrı gerçekleştirilmiş, benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Araştırmacılar bu bulguların, alanyazında çocukların psikososyal gelişimde annenin ağırlıklı rolüne yönelik vurguyu yanlışlayan diğer çalışmalarını destekler nitelikte olduğunu, babaların şemalarının ve savunma stillerinin her iki şema alanında da seri aracılık modelinde anlamlı yordayıcı değişkenler olarak katkı sağladığını belirtmişlerdir. Bu yorum, Zeynel ve Uzel’in (2020) şema aktarımında babanın katılımına ilişkin sonuçlarıyla; baba-evlat şemaları arasındaki ilişki bağlamında ise hem Macik ve arkadaşlarının (2016) hem de Beigi ve Askarı’nın (2016) araştırma sonuçlarıyla tutarlıdır.

Son olarak en güncel çalışma yine Türkiye’de Alaftar ve Uzer (2022) tarafından 120 anne-geç ergen evlat ikilisi ile gerçekleştirilen ve şemaların nesiller arası geçişini ‘Otobiyografik Anı Hatırlama’ değişkeniyle birlikte inceleyen araştırmadır. Young Şema Envanteri Kısa Formu ve Beck Depresyon Envanteri tüm katılımcılara, Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği ve Otobiyografik Anı Hatırlama Görevi ise yalnızca evlatlara verilmiş; analizler önceki birkaç araştırmada olduğu gibi (Gibson ve Francis, 2019; Karaaslan ve Ark., 2021; Zeynel ve Uzer, 2021) Kopukluk ve Reddedilme şema alanı ile sınırlandırılmıştır. Anne ve evladın bu şema alanındaki şemalarının arasındaki ilişkinin sarsıcı çocuk deneyimleri (aracı değişken) tarafından yordanacağına dair varsayımlarına ek olarak, evladın sarsıcı çocuk

deneyimleri ile şemaları arasındaki ilişkinin de bu deneyimlerin genelleyerek hatırlanması (Otobiyografik Anı Hatırlama) tarafından düzenleniyor olduğu varsayımı sınanmış ve her iki varsayım da sonuçlar tarafından desteklenmiştir. Bu bulgular (a) annelerin kendi uyumsuz inançları ve bilişleri nedeniyle çocuğun temel duygusal ihtiyaçlarını karşılamalarını ve çocuğa ilgili ve destekleyici bir ortam sağlamalarını zorlaştırarak, çocuğun benzer uyumsuz kalıplar geliştirmesini kolaylaştırabileceği (b) olumsuz çocukluk deneyimlerinin kategorik olarak (aşırı genelleme eğilimiyle) hatırlanması, olumsuz çocukluk deneyimleri ile çocukların Kopukluk ve Reddedilme alanındaki şemaları arasındaki ilişkiyi arttırarak erken dönem uyumsuz şemaların gelişme olasılığını yükseltebileceğini düşündürmektedir. Young'ın (2003) şemaların oluşumunda ve sürdürülmesinde, kişinin anılarını, deneyimlerini anlamlı bir bütün içinde hatırlamaya, ön görme-kontrol etme ihtiyacını giderme ve bu sayede olumsuz anılara ilişkin duygularını düzenlemeye yönelik ihtiyacına yaptığı vurgu da bu modelle desteklenmiştir.

Şema Terapi Modeli'nin geliştirilmesinden bu yana geçen nispeten uzun zaman ve hem akademik araştırmalarda hem de klinik uygulamalarda modele gösterilen yoğun ilgi göz önüne alındığında, modelin kavramsal yapısına dair oldukça temel varsayımlarla ilişkili olan şemaların nesiller arası aktarımı konusunun bu kadar az rağbet görmüş olması şaşırtıcıdır. Bu nedenle konunun çalışıldığı ilk çalışmaların (Beigi ve Askari, 2016; Macik ve ark., 2016; Shorey ve ark., 2012), sınırlı örneklerle ve nispeten basit istatistiksel modellerle çalışılmış olması olağan bir durum olarak görülebilir. Araştırmalar tarihsel bir sırayla incelendiğinde iki neslin şemaları arasındaki basit korelasyon analizlerinden, sıralı aracılık gibi daha karmaşık analizlere; yalnızca iki neslin şemalarının ilişkisinin ölçümünü içeren modellerden, bu ilişkiyi düzenleyebilecek veya aracılık edebilecek olan (Şema Terapi Modeli veya başka kuramlara ait kavramları ölçen) değişkenlerin dahil edildiği modellere (Alaftar ve Uzer, 2022; Karaaslan ve ark., 2021; Zeynel ve Uzer, 2020) doğru bir evrilme görülmektedir. Ayrıca gerçekleştirilen bu araştırmaların az sayıda olmalarına rağmen sosyal hizmet (Zonnevillle ve Hildebrand, 2018), bağımlılık (Shorey ve ark., 2012), kişilik bozuklukları (Macik ve ark., 2016), geç ergenler (Alaftar ve Uzer, 2022; Zeynel ve Uzer, 2020;), anne-kadın evlat (Sundag ve ark., 2018) gibi alt grupları içeren dağılımları; Almanya (Sundag ve ark., 2018),

Polonya (Macik ve ark., 2016), Türkiye (Alaftar ve Uzer, 2022; Karaaslan ve ark., 2021; Zeynel ve Uzer, 2020), İran (Beigi ve Askari, 2016), Hollanda (Zonnevijlle ve Hildebrand, 2018), Avustralya (Gibson ve Francis, 2019) ve Amerika Birleşik Devletleri'ni (Shorey ve ark., 2012) kapsayan geniş bir coğrafyayı temsil etmeleri umut vericidir.

Yukarıda incelenen araştırma sonuçları birlikte ele alındığında: (1) ebeveynler ve yetişkin evlatlarının şemaları arasındaki ilişkinin, Shorey ve arkadaşlarının (2012) çalışmalarına ait bulgular dışında, tutarlı bir şekilde bütün çalışmalarda görüldüğü; (2) bu ilişkinin hangi şema alanlarında/şemalarda anlamlı ve daha güçlü olduğuna dair veriler araştırmadan araştırmaya geçişse de 'Kopukluk ve Reddedilme' ve 'Zedelenmiş Özerklik' şema alanlarının nesiller arası geçişte ön plana çıktığı; (3) ebeveynin tutumları veya çocukluk çağı travmaları gibi farklı kavramlarla incelense de erken çocukluk deneyimlerinin şemaların oluşumuna etkisinin, alanyazındaki birçok bulguyla ve Şema Terapi Modeli ile (Young ve ark. 2003) benzerlik gösterdiği; (4) iki neslin erken dönem uyumsuz şemaları arasındaki ilişkide bu erken çocukluk deneyimlerinin aracı rolünün tutarlı biçimde görüldüğü; (5) hem anne-evlat hem de baba-evlat ikililerinde ebeveyn tutumundan bağımsız olarak şemalar arasında bulunan anlamlı ilişkilerin 'ebeveynin seçici içselleştirilmesi' bağlamında yorumlandığı; (6) çoğu zaman anne birincil bakım veren olduğu ve Bağlanma Kuramı'nda olduğu gibi kuramsal olarak desteklendiği için, anne şema ve ebeveyn tutumlarının evlatların şemaları üzerinde etkili olacağına dair görüşün, araştırmaların bir kısmında sadece anne-evlat ikilisinin çalışılmasına neden olduğu; (7) hem Şema Terapi Modeli hem de genel psikoloji alanyazını tarafından öngörülmesine de babaların da dahil edildiği çeşitli modellerde babaların ebeveyn tutumlarının ve şemalarının evlatların şemaları üzerinde etkili olabileceği, hatta babanın şemalarının seçici içselleştirme kapsamında nesiller arası şema geçişlerinde rolünün olabileceği görülmüştür.

1.3. Çocukluk Çağı Travmalarının Nesillerarası Aktarımı

Şema Terapi Modeli'nde erken dönem uyumsuz şemaların oluşmasındaki temel unsurlardan biri olarak görülen karşılanmamış temel duygusal ihtiyaçlar; Young ve arkadaşları (2003) tarafından ebeveyn-çocuk ilişkisine vurgu yaparak

kavramsallaştırılmıştır. Young tarafından (1994) geliştirilen Young Ebeveyn Ölçeği, bu ilişki bağlamında karşılanmayan ihtiyaçları ve dolayısıyla şemaların oluşumuna katkı sağlayan ebeveyn tutumlarını ölçmektedir (Bach ve ark., 2018). Ölçekte yer alan maddeler ve ölçeğin kapsamı, çocukluk çağı travmalarını geniş bir yelpazede değerlendirmektedir (Louis, 2022). Bu nedenle, Şema Modeli kapsamında daha ayrıntılı bir şekilde ele alınan temel duygusal ihtiyaçların, ebeveynlik tutum ve davranışları kapsamında başka kavramsallaştırmalarla da ele alındığı değerlendirilmesi oldukça akla yatkındır.

Şema Terapi Modeli'ndeki ihtiyaçların ve dolayısıyla şemaların aktarımıyla örtüşen kuramsal çerçevelerin incelenmesi şema literatüründeki kısıtlı sayıda çalışma olduğu için önemlidir. Erken dönem uyumsuz şemaların aktarımına ilişkin az sayıdaki çalışmadan yalnızca ikisinde (Shorey ve ark., 2012; Sundag ve ark., 2018) ebeveyn tutumlarına ilişkin ölçümlerin yer aldığı, bu ölçümlerin her iki nesilden de alınmaması nedeniyle ebeveyn tutumlarının (çocukluk dönemindeki duygusal ihtiyaçların) Şema Modeli kavramsallaştırması çerçevesinde nesiller arası aktarımının ölçülmediği görülmüştür. Bununla birlikte, bu ihtiyaçların nesiller arası geçişinin çocukluk çağı travmaları, ebeveyn tutumları gibi daha kuramlar arası kavramsallaştırmalarla incelendiği birçok çalışma bulunmaktadır.

Derin ve Öztürk'ün (2018) çocukluk çağı travmalarının ve bu travmalara neden olan ebeveynlik tarzlarının nesiller arası aktarımına ilişkin çalışmaları "psikotarih" bağlamında incelemektedir. Buna göre göç, savaş, soykırım gibi travmaların nesiller arası aktarımındaki dinamikler çocuk ihmal ve istismarını içeren çocukluk çağı travmalarının aktarımında da etkilidir. Yani kendi çocukluk çağı travmalarını gereğince işlemleyemeyen ebeveyn, bu işlevsiz ebeveynlik tutum ve davranışları ile benzer bir travmatik ortamı kendi çocuğu için oluşturmaktadır. Bu yaklaşım, Hermann'ın travması ile baş etmeye çalışan bireyin travmasına benzer bir durumu bilinçsizce tekrar yaratmasına ilişkin kavramlaştırması ile oldukça paralel bir bakış açısını içermektedir. Bununla birlikte çocukluk çağı travmalarının nesiller arası geçişindeki tek faktör ebeveynini travmatize edici davranışı değildir. Örneğin çocukluk döneminde cinsel istismara uğramış annelerin çocuklarının cinsel istismara uğraması olasılığının çok daha yüksek olduğuna ilişkin çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalarda sonraki nesilde tekrarlanan çocukluk çağı travması (çocuğun cinsel

istismarı) ebeveynin kendisi tarafından gerçekleştirilmemektedir. Bu bulgular, ebeveynin çocukluk çağı travmalarının yalnızca ebeveynlik tutumları üzerinden değil, (çocuğunu koruyamamasına, ihmal etmesine neden olan) bu travmaların neden olduğu başka işlevsizlikler tarafından da aktarılıyor olabileceğini ortaya koymaktadır.

Çocukluk çağı travmalarının (ya da karşılanamamış temel duygusal ihtiyaçların) nesiller arası aktarımında şemaların rolü spesifik olarak henüz incelenmemiştir. Bununla birlikte yukarıda ele alınan çeşitli araştırma bulguları birlikte ele alındığında; ebeveynin çocukluk çağı travmalarının, hem benzer travmatik ortamları oluşturan ebeveynlik tutumları ile hem de bu travmaların ebeveynde bıraktığı izler sonucu, çocuğu başka yetişkinlerin travmatize edici davranışlarından koruyamaması sonucunda sonraki nesle aktarıldığı anlaşılmaktadır. Bu bulguları Şema Modeli ile kavramsallaştıracak olursak, ebeveynin karşılanamamış temel duygusal ihtiyaçları, (1) çocuğunun temel duygusal ihtiyaçlarını karşılayamamasına neden olan ebeveyn tutumları oluşmasında (2) işlevsel bir ebeveyn olmasını engelleyerek çocuğunun temel duygusal ihtiyaçlarını kesintiye uğratacak bir ortam oluşmasını engelleyememesinde etkili olacaktır.

Örneğin çocukken cinsel istismara uğrayan; güvenli bağlanma, yeterli bir kimlik geliştirme gibi temel duygusal ihtiyaçlarını karşılayamayan bir annenin, bu deneyimleri sonucun Duyguların Bastırılması, Kötüye Kullanılma ve Boyun Eğme gibi şemalar geliştirmesi (Estevez ve ark., 2019) ve bu şemaların çocuğunun cinsel istismara uğramasına yönelik risk faktörlerini arttıracak ebeveyn tutumlarına yol açması (Marshall ve ark., 2022) mümkündür.

1.4. AMAÇ

Bu araştırma, Şema Terapi Modeli'nin merkezinde yer alan kavramlardan temel duygusal ihtiyaçların ve erken dönem uyumsuz şemaların nesiller arası geçişini, aynı ailenin üç bireyinden (anne-baba-evlat) toplanan verilerle, Yapısal Eşitlik Modeli kullanılarak incelemeyi hedeflemektedir. Bu hedef Bach ve arkadaşları (2017) tarafından yapılan erken dönem şemalar ve temel duygusal ihtiyaçlar sınıflandırılması baz alınarak, dört ayrı şema alanı için ayrı ayrı yapılan analizlerle gerçekleştirilmiştir. Böylece nesiller arası temel duygusal ihtiyaçların ve

şemaların aktarımının her bir alandaki değişiminin ve farklılaşmalarının da anlaşılması amaçlanmıştır. Ayrıca modelin veriler arası ilişkililiği dahil eden yapısı sayesinde anne-baba ve nine-dede ikilileri arasındaki şema/ebeveyn tutumu benzeşmelerinin incelenmesi, şema terapinin bir başka önemli kavramı olan ‘şema kimyası’ kavramı hakkında bilgi edinilmesi hedeflenmektedir.

1.4.1. Araştırmanın Hipotezleri

Hipotez 1: Nine_a Temel Duygusal İhtiyaçla İlişkili Ebeveynlik Tutumları Toplam Puan değerleri, Anne Temel Şema Alanını yordar. (a11 yolu)

Hipotez 2: Dede_a Temel Duygusal İhtiyaçla İlişkili Ebeveynlik Tutumları Toplam Puan değerleri, Anne Temel Şema Alanını yordar. (a12 yolu)

Hipotez 3: Nine_b Temel Duygusal İhtiyaçla İlişkili Ebeveynlik Tutumları Toplam Puan değerleri, Baba Temel Şema Alanını yordar. (b11 yolu)

Hipotez 4: Dede_b Temel Duygusal İhtiyaçla İlişkili Ebeveynlik Tutumları Toplam Puan değerleri, Baba Temel Şema Alanını yordar. (b12 yolu)

Hipotez 5: Anne Temel Şema Alanı değerleri, Anne Temel Duygusal İhtiyaçla İlişkili Ebeveynlik Tutumları Toplam Puan değerlerini yordar. (a21 yolu)

Hipotez 6: Baba Temel Şema Alanı değerleri, Baba Temel Duygusal İhtiyaçla İlişkili Ebeveynlik Tutumları Toplam Puan değerlerini yordar. (b21 yolu)

Hipotez 7: Anne Temel Duygusal İhtiyaçla İlişkili Ebeveynlik Tutumları Toplam Puan değerleri, Çocuk Temel Şema Alanını yordar. (a31 yolu)

Hipotez 8: Baba Temel Duygusal İhtiyaçla İlişkili Ebeveynlik Tutumları Toplam Puan değerleri, Çocuk Temel Şema Alanını yordar. (b31 yolu)

Hipotez 9: Nine_a Temel Duygusal İhtiyaçla İlişkili Ebeveynlik Tutumları ile Dede_a Temel Duygusal İhtiyaçla İlişkili Ebeveynlik Tutumları Toplam Puan değerleri ilişkilidir. (k11 yolu)

Hipotez 10: Nine_b Temel Duygusal İhtiyaçla İlişkili Ebeveynlik Tutumları ile Dede_b Temel Duygusal İhtiyaçla İlişkili Ebeveynlik Tutumları Toplam Puan değerleri ilişkilidir. (k12 yolu)

Hipotez 11: Anne Temel Şema Alanı değerleri ile Baba Temel Şema Alanı değerleri ilişkilidir. (k21 yolu)

Hipotez 12: Anne Temel Duygusal İhtiyaçla İlişkili Ebeveynlik Tutumları ile Baba Temel Duygusal İhtiyaçla İlişkili Ebeveynlik Tutumları Toplam Puan değerleri ilişkilidir. (k31 yolu)

İKİNCİ BÖLÜM

2. YÖNTEM

2.1. KATILIMCILAR

Bu araştırma 630 yetişkin katılımcıdan, yani 210 aileden (anne-baba-evlat) veri toplanarak gerçekleştirilmiştir. Ancak verilerin bağlı (interdependence) doğası sebebiyle analizler 210 triad üzerinden yürütülmüştür. Evlat grubundaki katılımcıların yaş ortalaması 22,600 ve standart sapması 3,854; anne grubundaki katılımcıların yaş ortalaması 48,648 ve standart sapması 6,790; baba grubundaki katılımcıların yaş ortalaması 53,048 ve standart sapması 6,141 olarak hesaplanmıştır. Evlat grubundaki katılımcıların % 66,7'sinin (140 kişi) bekar olup romantik ilişki içinde olmadığı, % 24,3'ünün (51 katılımcı) bekar olup romantik ilişki içinde olduğu, %8,6'sının (18 katılımcı) evli olduğu ve %0,5'inin (1 katılımcı) dul veya boşanmış olduğu görülmüştür. Evlat grubundaki katılımcıların ebeveynleri sağ ve birliktedir.

2.2. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

2.2.1. Demografik Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından hazırlanan form, katılımcıların yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, kardeş sayısı ve sıralaması, çocukken ailelerinden ayrı kalıp kalmadıkları, çocukken göç edip etmedikleri gibi soruları içermektedir.

2.2.2. Young Şema Ölçeği Kısa Form 3

Young tarafından geliştirilen, Young ve Brown (2005) tarafından gözden geçirilen kısa formunun, hem terapinin ilk aşamalarında değerlendirme ve müdahale aracı olarak kullanılan, hem de Şema Terapi Kuramı kapsamındaki araştırmalarda ölçüm aracı olarak kullanılan ölçek toplam 90 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte yer alan maddeler 1 ile 6 arasında (1=Benim için tamamıyla yanlış, 6=Beni mükemmel şekilde tanımlıyor) derecelendirilmektedir. Türkçe uyarlama çalışmasında (Soygüt ve ark., 2009) Duygusal Yoksunluk, Başarısızlık, Karamsarlık, Sosyal

İzolasyon/Güvensizlik, Duyguları Bastırma, Onay Arayıcılık, İç içe Geçme/Bağımlılık, Ayrıcalıklık/Yetersiz Özdenetim, Kendini Feda, Terk Edilme, Cezalandırılma, Kusurluluk, Tehditler Karşısında Dayanıksızlık, Yüksek Standartlar alt boyutları belirlenmiştir. Ölçeğin özgün formunda ayrı birer alt boyut olan İç içe Geçme ile Bağımlılık; Hak Görme/Büyüklik ile Yetersiz Özdenetim ve Sosyal İzolasyon ile Güvensizlik/Suistimal Edilme alt boyutlarının uyarlama çalışmasında aynı alt boyutta birleştikleri görülmüştür. Böylece özgün çalışmada 18 alt boyuta sahip olan ölçek, Türkçeye uyarlanmış formunda 14 alt boyuta sahip olmuştur. Ölçekteki alt boyutların içerdiği maddeler şu şekildedir: Duygusal Yoksunluk (55, 19, 37, 73, 1), Başarısızlık (6, 60, 78, 24, 42, 33), Karamsarlık (35, 17, 8, 26, 80), Sosyal İzolasyon/Güvensizlik (58, 4, 76, 3, 57, 75, 40), Duyguları Bastırma (30, 84, 12, 66, 48), Onay Arayıcılık (88, 52, 70, 56, 34, 16), İç İçe Geçme/Bağımlılık (63, 81, 9, 79, 7, 64, 10, 25, 82), Ayrıcalıklık/Yetersiz Özdenetim (68, 69, 15, 50, 32, 51, 22), Kendini Feda (83, 47, 29, 65, 11), Terk Edilme (2, 20, 38, 28, 74), Cezalandırılma (54, 72, 18, 53, 49, 89), Kusurluluk (90, 41, 23, 43, 59, 77), Tehditler Karşısında Dayanıksızlık (62, 71, 44, 21, 39), Yüksek Standartlar (13, 31, 14).

Mevcut araştırma kapsamında Bach ve arkadaşlarının (2018) şemaların duygusal ihtiyaçlar düzeyinde dağılımıyla ilgili önerdikleri çerçeve kullanılmıştır. Buna göre duygusal ihtiyaçlardan, Bağlanma/Kabul ihtiyacını hesaplamak için Duygusal Yoksunluk, Sosyal İzolasyon/Güvensizlik, Duyguları Bastırma, Kusurluluk Alt boyutu değerleri toplanmıştır. Otonomi Performans ihtiyacını hesaplamak için İç içe Geçme Bağımlılık, Başarısızlık, Ayrıcalıklık/Yetersiz Özdenetim, Terk Edilme değerleri toplanmıştır. Dengeli Standartlar ve Sorumluluk ihtiyacını hesaplamak için Kendini Feda, Yüksek Standartlar, Cezalandırılma, İç İçe Geçme Bağımlılık değerleri toplanmıştır. Makul Sınırlar ihtiyacını hesaplamak için Ayrıcalıklık/Yetersiz Özdenetim, Onay Arayıcılık değerleri toplanmıştır.

2.2.3. Young Ebeveynlik Ölçeği

Young (1994) tarafından geliştirilen ölçek toplam 72 maddeden oluşmaktadır. Bireyin çocukluk döneminde her bir ebeveyni ile olan deneyimlerine ilişkin ifadelerin yer aldığı ölçek, her bir şemanın kökeninde yer alması beklenen ve bireyin duygusal ihtiyaçlarının karşılanmasını sekteye uğratan ebeveyn tutum ve

davranışlarına dair ifadeleri içermektedir. Ölçekte yer alan maddeler 1 ile 6 arasında (1=Benim için tamamıyla yanlış, 6=Beni mükemmel şekilde tanımlıyor) derecelendirilmektedir. Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı Ebeveyn Alt boyutuna ait 5 madde dışında ters puanlanan madde bulunmamakta ve bu maddeler dışındaki maddelerin her birinden alınan puanın yüksekliği o maddeye ile ölçülmesi hedeflenen duygusal ihtiyacın ebeveyn tarafından karşılanamama şiddetini belirtmektedir.

Ölçek terapide bir değerlendirme ve müdahale aracı olarak kullanılmakta, bireyin ebeveyni ile erken dönem deneyimlerinin şema alanları kapsamında kavramsallaştırılmasına ve müdahale planı oluşturulmasına hizmet etmektedir. Ayrıca Şema Terapi Kuramı kapsamındaki araştırmalarda bireylerin erken dönemde her iki ebeveyni ile deneyimlerine dair psikometrik bir ölçüm aracı olarak kullanılmaktadır (Soygüt ve ark., 2008).

Ölçeğin özgün formunda uyumsuz şemalara denk gelen 17 alt boyut öngörülmektedir, bununla birlikte Sheffield ve arkadaşları (2005) çalışmasında anne için 11, baba için 14 alt boyut bulunmuştur. Türkçe uyarlama çalışmasında (Soygüt ve ark., 2008) ise maddelerin 10 alt ölçek altında toplandığı görülmüştür. Bu alt boyutlar Kuralcı/Kalıplayıcı, Küçümseyici/Kusur Bulucu, Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı, Sömürücü/İstismar Edici, Aşırı Koruyucu/Evhamlı, Koşullu/Başarı Odaklı, Aşırı İzin Verici/Sınırsız, Kötümser/Endişeli, Cezalandırıcı ve Değişime Kapalı/Duygularını Bastıran Ebeveynlik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışma aynı zamanda ölçeğin kabul edilebilir oranda geçerli ve güvenilir olduğunu raporlamaktadır.

Mevcut araştırma kapsamında Bach ve arkadaşlarının (2018) ebeveyn tarzlarının duygusal ihtiyaçlar düzeyinde dağılımıyla ilgili önerdikleri çerçeve kullanılmıştır. Anne için önerdikleri dağılım doğrultusunda hesaplamalar gerçekleştirilmiştir. Buna göre Bağlanma Kabul ihtiyacını hatırlanan ebeveynlik değerleri üzerinden hesaplamak için bireyin kendi annesi hakkında doldurduğu Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı, Küçümseyici/Kusur Bulucu, Değişime Kapalı/Duygularını Bastıran, Koşullu/Başarı Odaklı değerleri toplanmıştır. Otonomi Performans ihtiyacını hatırlanan ebeveynlik değerleri üzerinden hesaplamak için bireyin kendi annesi hakkında doldurduğu Aşırı Koruyucu/Evhamlı,

Kuralcı/Kalıplayıcı, Koşullu/Başarı Odaklı değerleri toplanmıştır. Dengeli Standartlar ve Sorumluluk ihtiyacını hatırlanan ebeveynlik değerleri üzerinden hesaplamak için bireyin kendi annesi hakkında doldurduğu Koşullu/Başarı Odaklı, Kuralcı/Kalıplayıcı, Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı değerleri toplanmıştır. Makul Sınırlar ihtiyacını hatırlanan ebeveynlik değerleri üzerinden hesaplamak için bireyin kendi annesi hakkında doldurduğu Koşullu/Başarı Odaklı, Aşırı Koruyucu/Evhamlı değerleri toplanmıştır. Baba için önerdikleri dağılım doğrultusunda hesaplamalar gerçekleştirilmiştir. Buna göre Bağlanma Kabul ihtiyacını hatırlanan ebeveynlik değerleri üzerinden hesaplamak için bireyin kendi babası hakkında doldurduğu Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı, Küçümseyici/Kusur Bulucu, Değişime Kapalı/Duygularını Bastıran, Cezalandırıcı, Koşullu/Başarı Odaklı değerleri toplanmıştır. Otonomi Performans ihtiyacını hatırlanan ebeveynlik değerleri üzerinden hesaplamak için bireyin kendi babası hakkında doldurduğu Aşırı Koruyucu/Evhamlı, Kuralcı/Kalıplayıcı, Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı, Küçümseyici/Kusur Bulucu değerleri toplanmıştır. Dengeli Standartlar ve Sorumluluk ihtiyacını hatırlanan ebeveynlik değerleri üzerinden hesaplamak için bireyin kendi babası hakkında doldurduğu Koşullu/Başarı Odaklı, Kuralcı/Kalıplayıcı değerleri toplanmıştır. Makul Sınırlar ihtiyacını hatırlanan ebeveynlik değerleri üzerinden hesaplamak için bireyin kendi babası hakkında doldurduğu Koşullu/Başarı Odaklı, Kötümser/Endişeli değerleri toplanmıştır.

2.3. UYGULAMA

Etik Kurul İzni Fatih Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan alınmıştır (Ek 1). 2022 yılının Haziran, Temmuz, Ağustos, Eylül ve Ekim aylarında katılımcılardan amaçlı ve kartopu örnekleme yöntemleriyle veri toplanmıştır. Araştırma örneklemini aileler oluşturduğu için, kartopu ve amaçlı örnekleme yollarıyla veri toplanmıştır. Amaçlı örnekleme yöntemi kriterleri şu şekildedir: evlat grubundaki katılımcının ebeveylelerinin sağ olması ve beraber olmaları, katılımcının çocukken ebeveynlerinden ayrılık yaşamamış olması. Verilerin toplanması süresince aile üyelerinden bir kişiye ulaşılmış ve diğer aile üyelerine aile için oluşturulmuş spesifik anket bağlantısını

yollaması istenmiştir. Olası katılımcılara ulaşmak için sosyal medya hesaplarında katılmak isteyenler için link paylaşılmıştır. Ek olarak lisans veya lisansüstü düzeyde dersler veren bazı hocalarla temasa geçilip duyuru yapmaları sağlanmıştır. Katılımcıların ortalama olarak anketi bitirmeleri 30 dakika sürmüştür.

2.4. VERİLERİN ANALİZİ

Öncelikle hesaplanan toplam puanların dağılımı incelenip eğiklik ve basıklık değerlerinin normal dağılım sınırları (-2 ile +2 aralığı) içerisinde (George ve Mallery, 2010) olduğu gözlenmiştir. Pearson Korelasyon Analizleri IBM SPSS Statistics 22 kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Yapısal Eşitlik Modellemesi testleri ise en yüksek olabilirlik kestirimi (*maximum likelihood*) tekniğiyle IBM SPSS AMOS 21 ile yürütülmüştür. Ayrıca Soygüt ve arkadaşlarının (2009) önerdiği Kopukluk Şema Alanı ile Young ve arkadaşlarının (2003) önerdiği Kopukluk ve Red alanındaki ortak olan şemalardan net ebeveyn tutumlarıyla ilişkilendirilebilenler (Duygusal Yoksunluk ve Kusurluluk) için de modeller kontrol edilmiştir.

2.5. SONUÇLAR

Katılımcıların demografik değişkenlere göre dağılımı Tablo 1’de verilmiştir. Aile üyelerinden çocuk/evlat grubundaki katılımcıların %71,9’u (151 kişi) kadın ve %28,1’i (59 kişi) erkek; %66,7’si (140 kişi) romantik ilişkisi bulunmayan bekar, %24,3’ü (51 kişi) romantik ilişkisi bulunan bekar, %8,6’sı (18 kişi) evli ve %0,5’i (1 kişi) boşanmış veya dul; %6,2’si (13 kişi) lise veya daha altı bir eğitim mezunu; %58,9’u (123 kişi) lisans öğrencisi, %15,3’ü (32 kişi) lisans mezunu, %13,4’ü (28 kişi) yüksek lisans öğrencisi ve %6,2’si (13 kişi) lisansüstü mezunu; %8,6’sı (18 kişi) psikolojik rahatsızlık sahibi; %6,7’si (18 kişi) psikolojik veya psikiyatrik yardım almakta olan, %17,1’i (36 kişi) göç vb. bir çocukluk deneyimi yaşamış, %14,8’i (28 kişi) göç vb. bir çocukluk deneyimi nedeniyle duygusal zorluk yaşamış; %9,5’i (20 kişi) aileden ayrılık yaşamış ve %6,5’i (11 kişi) aileden ayrılık nedeniyle duygusal zorluk yaşamış kişilerdir.

Aile üyelerinden anne grubundaki katılımcıların hepsi evli (210 kişi); %81,3’ü (169 kişi) lise veya daha altı bir eğitim mezunu; %2,4’ü (5 kişi) lisans öğrencisi, %14,9’u (31 kişi) lisans mezunu ve %1,4’ü (3 kişi) lisansüstü mezunu; %12,9’u (27 kişi) psikolojik rahatsızlık sahibi; %8,1’i (17 kişi) psikolojik veya psikiyatrik yardım almakta olan, %16,7’si (35 kişi) göç vb. bir çocukluk deneyimi yaşamış, %16,6’sı (30 kişi) göç vb. bir çocukluk deneyimi nedeniyle duygusal zorluk yaşamış; %16,2’si (34 kişi) aileden ayrılık yaşamış ve %13,3’ü (22 kişi) aileden ayrılık nedeniyle duygusal zorluk yaşamış kişilerdir.

Aile üyelerinden baba grubundaki katılımcıların hepsi evli (210 kişi); %69,1’i (145 kişi) lise veya daha altı bir eğitim mezunu; %1,4’ü (3 kişi) lisans öğrencisi, %23,3’ü (49 kişi) lisans mezunu, %1’i (2 kişi) yüksek lisans öğrencisi ve %5,2’si (11 kişi) lisansüstü mezunu; %4,8’i (10 kişi) psikolojik rahatsızlık sahibi; %3,3’ü (7 kişi) psikolojik veya psikiyatrik yardım almakta olan, %26,3’ü (55 kişi) göç vb. bir çocukluk deneyimi yaşamış, %14,7’si (28 kişi) göç vb. bir çocukluk deneyimi nedeniyle duygusal zorluk yaşamış; %27,3’ü (57 kişi) aileden ayrılık yaşamış ve %14’ü (24 kişi) aileden ayrılık nedeniyle duygusal zorluk yaşamış kişilerdir.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Değişkenlere göre Dağılımı.

Değişken	Kategori	Evlad		Anne		Baba	
		n	%	n	%	n	%
Cinsiyet	Kadın	151	71,9	210	100	-	-
	Erkek	59	28,1	-	-	210	100
	Toplam	210	100	210	100	210	100
Medeni Durum	Bekar (İlişkisi Yok)	140	66,7	-	-	-	-
	Bekar (İlişkisi Var)	51	24,3	-	-	-	-
	Evli	18	8,6	210	100	210	100
	Boşanmış veya Dul	1	0,5	-	-	-	-
	Toplam	210	100	210	100	210	100
Eğitim	Lise Mezunu ve Altı	13	6,2	169	81,3	145	69,1
	Lisans Öğrencisi	123	58,9	5	2,4	3	1,4
	Lisans Mezunu	32	15,3	31	14,9	49	23,3
	Y. Lisans Öğrencisi	28	13,4	-	-	2	1
	YL Mezunu ve Üstü	13	6,2	3	1,4	11	5,2
	Toplam	209	100	208	100	210	100
Psikolojik veya Psikiyatrik Yardım	Alıyorum	18	6,7	17	8,1	7	3,3
	Almıyorum	192	91,4	192	91,9	203	96,7
	Toplam	210	100,0	209	100	210	100
Göç vb. Çocukluk Deneyimi	Yaşadım	36	17,1	35	16,7	55	26,3
	Yaşamadım	174	82,9	175	83,3	154	73,7
	Toplam	210	100	210	100	209	100
Bununla İlişkili Duygusal Zorluk	Yaşadım	28	14,8	30	16,6	28	14,7
	Yaşamadım	161	85,2	151	83,4	162	85,3
	Toplam	189	100	181	100	190	100
Aileden Ayrılık	Yaşadım	20	9,5	34	16,2	57	27,3
	Yaşamadım	190	90,5	176	83,8	152	72,7
	Toplam	210	100	210	100	209	100
Bununla İlişkili Duygusal Zorluk	Yaşadım	11	6,5	22	13,3	24	14
	Yaşamadım	157	92,9	144	86,7	147	86
	Toplam	169	100	166	100	171	100

Şema alanlarına ilişkin tanımlayıcı istatistikler Tablo 2’de verilmiştir. Buna göre aile üyelerinden anne grubundaki katılımcıların Bağlanma/Kabul şema alanı en düşük puanı 23, en yüksek puanı 110 olmak üzere ortalaması 49,143 ve standart sapması 18,720; Otonomi/Performans şema alanı en düşük puanı 27, en yüksek puanı 127 olmak üzere ortalaması 63,186 ve standart sapması 21,093; Dengeli Standartlar ve Sorumluluk şema alanı en düşük puanı 23, en yüksek puanı 112 olmak üzere ortalaması 64,614 ve standart sapması 18,623; Makul sınırlar şema alanı en düşük puanı 13, en yüksek puanı 68 olmak üzere ortalaması 40,438 ve standart sapması 10,355; aile üyelerinden baba grubundaki katılımcıların Bağlanma/Kabul şema alanı en düşük puanı 23, en yüksek puanı 105 olmak üzere ortalaması 49,629 ve standart sapması 17,005; Otonomi/Performans şema alanı en düşük puanı 27, en yüksek puanı 105 olmak üzere ortalaması 59,043 ve standart sapması 17,370; Dengeli Standartlar ve Sorumluluk şema alanı en düşük puanı 23, en yüksek puanı 103 olmak üzere ortalaması 62,500 ve standart sapması 15,562; Makul sınırlar şema alanı en düşük puanı 13, en yüksek puanı 70 olmak üzere ortalaması 39,333 ve standart sapması 9,831; aile üyelerinden çocuk grubundaki katılımcıların Bağlanma/Kabul şema alanı en düşük puanı 23, en yüksek puanı 116 olmak üzere ortalaması 52,614 ve standart sapması 19,147; Otonomi/Performans şema alanı en düşük puanı 27, en yüksek puanı 150 olmak üzere ortalaması 66,005 ve standart sapması 20,836; Dengeli Standartlar ve Sorumluluk şema alanı en düşük puanı 23, en yüksek puanı 113 olmak üzere ortalaması 61,405 ve standart sapması 15,901 ve Makul sınırlar şema alanı en düşük puanı 13, en yüksek puanı 68 olmak üzere ortalaması 43,871 ve standart sapması 10,930 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 2. Şemalar Alanları Toplam Puanları için Hesaplanan Tanımlayıcı İstatistikler.

Ölçek		Hesaplanan Şema Alanları	Ortalama	Standart Sapma	En Düşük Değer	En Yüksek Değer
Şemalar Üzerinden Hesaplanan	Annenin	Kopukluk ve Reddedilme	49,143	18,720	23	110
	Annenin	Zedelenmiş Otonomi ve Performans	63,186	21,093	27	127
	Annenin	Yüksek Standartlar ve Sorumluluk	64,614	18,623	23	112
	Annenin	Zedelenmiş Sınırlar	40,438	10,355	13	68
	Babanın	Kopukluk ve Reddedilme	49,629	17,005	23	105
	Babanın	Zedelenmiş Otonomi ve Performans	59,043	17,370	27	105
	Babanın	Yüksek Standartlar ve Sorumluluk	62,500	15,562	23	103
	Babanın	Zedelenmiş Sınırlar	39,333	9,831	13	70
	Çocuğun	Kopukluk ve Reddedilme	52,614	19,147	23	116
	Çocuğun	Zedelenmiş Otonomi ve Performans	66,005	20,836	27	150
	Çocuğun	Yüksek Standartlar ve Sorumluluk	61,405	15,901	23	113
	Çocuğun	Zedelenmiş Sınırlar	43,871	10,930	13	67

Katılımcıların ebeveyn stilleri üzerinden hesaplanan duygusal ihtiyaç düzeylerine ilişkin tanımlayıcı istatistikler Tablo 3'te verilmiştir. Aile üyelerinden anne grubundaki katılımcıların Anne Bağlanma/Kabul İhtiyacı en düşük puanı 30, en yüksek puanı 138 olmak üzere ortalaması 68,367 ve standart sapması 19,683; Anne Otonomi/Performans İhtiyacı en düşük puanı 28, en yüksek puanı 124 olmak üzere ortalaması 70,910 ve standart sapması 21,311; Anne Dengeli Standartlar ve Sorumluluk İhtiyacı en düşük puanı 34, en yüksek puanı 138 olmak üzere ortalaması 78,300 ve standart sapması 20,858; Makul sınırlar şema alanı en düşük puanı 12, en yüksek puanı 62 olmak üzere ortalaması 35,005 ve standart sapması 10,325; Baba Bağlanma/Kabul İhtiyacı en düşük puanı 41, en yüksek puanı 163 olmak üzere ortalaması 79,800 ve standart sapması 23,387; Baba Otonomi/Performans İhtiyacı en düşük puanı 49, en yüksek puanı 192 olmak üzere ortalaması 98,562 ve standart sapması 27,633; Baba Dengeli Standartlar ve Sorumluluk İhtiyacı en düşük puanı 17,

en yüksek puanı 94 olmak üzere ortalaması 50,790 ve standart sapması 18,242; Makul sınırlar şema alanı en düşük puanı 8, en yüksek puanı 45 olmak üzere ortalaması 23,014 ve standart sapması 8,434; aile üyelerinden baba grubundaki katılımcıların Anne Bağlanma/Kabul İhtiyacı en düşük puanı 30, en yüksek puanı 125 olmak üzere ortalaması 63,648 ve standart sapması 16,721; Anne Otonomi/Performans İhtiyacı en düşük puanı 26, en yüksek puanı 112 olmak üzere ortalaması 63,948 ve standart sapması 17,606; Anne Dengeli Standartlar ve Sorumluluk İhtiyacı en düşük puanı 37, en yüksek puanı 121 olmak üzere ortalaması 72,395 ve standart sapması 16,548; Makul sınırlar şema alanı en düşük puanı 12, en yüksek puanı 58 olmak üzere ortalaması 33,500 ve standart sapması 9,489; Baba Bağlanma/Kabul İhtiyacı en düşük puanı 38, en yüksek puanı 165 olmak üzere ortalaması 79,262 ve standart sapması 21,136; Baba Otonomi/Performans İhtiyacı en düşük puanı 48, en yüksek puanı 181 olmak üzere ortalaması 94,738 ve standart sapması 24,054; Baba Dengeli Standartlar ve Sorumluluk İhtiyacı en düşük puanı 17, en yüksek puanı 102 olmak üzere ortalaması 48,529 ve standart sapması 17,218; Makul sınırlar şema alanı en düşük puanı 8, en yüksek puanı 48 olmak üzere ortalaması 22,776 ve standart sapması 8,922; aile üyelerinden çocuk grubundaki katılımcıların Anne Bağlanma/Kabul İhtiyacı en düşük puanı 26, en yüksek puanı 131 olmak üzere ortalaması 61,386 ve standart sapması 19,255; Anne Otonomi/Performans İhtiyacı en düşük puanı 27, en yüksek puanı 122 olmak üzere ortalaması 68,629 ve standart sapması 21,013; Anne Dengeli Standartlar ve Sorumluluk İhtiyacı en düşük puanı 30, en yüksek puanı 128 olmak üzere ortalaması 72,543 ve standart sapması 20,329; Makul sınırlar şema alanı en düşük puanı 13, en yüksek puanı 65 olmak üzere ortalaması 36,438 ve standart sapması 11,095; Baba Bağlanma/Kabul İhtiyacı en düşük puanı 39, en yüksek puanı 154 olmak üzere ortalaması 75,981 ve standart sapması 21,471; Baba Otonomi/Performans İhtiyacı en düşük puanı 51, en yüksek puanı 186 olmak üzere ortalaması 93,100 ve standart sapması 25,954; Baba Dengeli Standartlar ve Sorumluluk İhtiyacı en düşük puanı 17, en yüksek puanı 92 olmak üzere ortalaması 46,924 ve standart sapması 16,363 ve Makul sınırlar şema alanı en düşük puanı 8, en yüksek puanı 48 olmak üzere ortalaması 21,400 ve standart sapması 8,366 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 3. Ebeveyn Stilleri Üzerinden Hesaplanan Duygusal İhtiyaç Toplam Puanları için Tanımlayıcı İstatistikler.

			Hesaplanan Duygusal İhtiyaç	Ortalama	Standart Sapma	En Düşük Değer	En Yüksek Değer
Ebeveyn Stilleri Üzerinden Hesaplanan	Annenin	Annesi	Bağlanma/Kabul İhtiyacı	68,367	19,683	30	138
		Annesi	Otonomi/Performans İhtiyacı	70,910	21,311	28	124
		Annesi	Dengeli Standartlar ve Sorumluluk İhtiyacı	78,300	20,858	34	138
		Annesi	Makul Sınırlar İhtiyacı	35,005	10,325	12	62
		Babası	Bağlanma/Kabul İhtiyacı	79,800	23,387	41	163
		Babası	Otonomi/Performans İhtiyacı	98,562	27,633	49	192
		Babası	Dengeli Standartlar ve Sorumluluk İhtiyacı	50,790	18,242	17	94
		Babası	Makul Sınırlar İhtiyacı	23,014	8,434	8	45
	Babanın	Annesi	Bağlanma/Kabul İhtiyacı	63,648	16,721	30	125
		Annesi	Otonomi/Performans İhtiyacı	63,948	17,606	26	112
		Annesi	Dengeli Standartlar ve Sorumluluk İhtiyacı	72,395	16,548	37	121
		Annesi	Makul Sınırlar İhtiyacı	33,500	9,489	12	58
		Babası	Bağlanma/Kabul İhtiyacı	79,262	21,136	38	165
		Babası	Otonomi/Performans İhtiyacı	94,738	24,054	48	181
		Babası	Dengeli Standartlar ve Sorumluluk İhtiyacı	48,529	17,218	17	102
		Babası	Makul Sınırlar İhtiyacı	22,776	8,922	8	48
	Çocuğun	Annesi	Bağlanma/Kabul İhtiyacı	61,386	19,255	26	131
		Annesi	Otonomi/Performans İhtiyacı	68,629	21,013	27	122
		Annesi	Dengeli Standartlar ve Sorumluluk İhtiyacı	72,543	20,329	30	128
		Annesi	Makul Sınırlar İhtiyacı	36,438	11,095	13	65
		Babası	Bağlanma/Kabul İhtiyacı	75,981	21,471	39	154
		Babası	Otonomi/Performans İhtiyacı	93,100	25,954	51	186
		Babası	Dengeli Standartlar ve Sorumluluk İhtiyacı	46,924	16,363	17	92
		Babası	Makul Sınırlar İhtiyacı	21,400	8,366	8	48

Şema alanları arasındaki korelasyon analizi sonuçları Tablo 4’te verilmiştir. Buna göre Anne Kopukluk ve Reddedilme şema alanı ile Anne Zedelenmiş Otonomi Performans şema alanı arasında ($r = 0,813$, $p < 0,001$), Anne Kopukluk/Reddedilme

şema alanı ile Anne Yüksek Standartlar ve Sorumluluk şema alanı arasında ($r = 0,689$, $p < 0,001$), Anne Kopukluk/Reddedilme şema alanı ile Anne Zedelenmiş Sınırlar şema alanı arasında ($r = 0,478$, $p < 0,001$), Anne Kopukluk/Reddedilme şema alanı ile Baba Kopukluk/Reddedilme şema alanı arasında ($r = 0,365$, $p < 0,001$), Anne Kopukluk/Reddedilme şema alanı ile Baba Zedelenmiş Otonomi/Performans şema alanı arasında ($r = 0,312$, $p < 0,001$), Anne Kopukluk/Reddedilme şema alanı ile Baba Zedelenmiş Sınırlar şema alanı arasında ($r = 0,062$, $p = 0,368$), Anne Kopukluk/Reddedilme şema alanı ile Çocuk Kopukluk/Reddedilme şema alanı arasında ($r = 0,430$, $p < 0,001$), Anne Kopukluk/Reddedilme şema alanı ile Çocuk Zedelenmiş Otonomi/Performans şema alanı arasında ($r = 0,349$, $p < 0,001$), Anne Kopukluk/Reddedilme şema alanı ile Çocuk Yüksek Standartlar ve Sorumluluk şema alanı arasında ($r = 0,301$, $p < 0,001$), Anne Zedelenmiş Otonomi/Performans şema alanı ile Anne Yüksek Standartlar ve Sorumluluk şema alanı arasında ($r = 0,809$, $p < 0,001$), Anne Zedelenmiş Otonomi/Performans şema alanı ile Anne Zedelenmiş Sınırlar şema alanı arasında ($r = 0,620$, $p < 0,001$), Anne Zedelenmiş Otonomi/Performans şema alanı ile Baba Kopukluk/Reddedilme şema alanı arasında ($r = 0,315$, $p < 0,001$), Anne Zedelenmiş Otonomi/Performans şema alanı ile Baba Zedelenmiş Otonomi/Performans şema alanı arasında ($r = 0,353$, $p < 0,001$), Anne Zedelenmiş Otonomi/Performans şema alanı ile Baba Yüksek Standartlar ve Sorumluluk şema alanı arasında ($r = 0,284$, $p < 0,001$), Anne Zedelenmiş Otonomi/Performans şema alanı ile Baba Zedelenmiş Sınırlar şema alanı arasında ($r = 0,163$, $p = 0,018$), Anne Zedelenmiş Otonomi/Performans şema alanı ile Çocuk Kopukluk/Reddedilme şema alanı arasında ($r = 0,410$, $p < 0,001$), Anne Zedelenmiş Otonomi/Performans şema alanı ile Çocuk Zedelenmiş Otonomi/Performans şema alanı arasında ($r = 0,428$, $p < 0,001$), Anne Zedelenmiş Otonomi/Performans şema alanı ile Çocuk Yüksek Standartlar ve Sorumluluk şema alanı arasında ($r = 0,388$, $p < 0,001$), Anne Zedelenmiş Otonomi/Performans şema alanı ile Çocuk Zedelenmiş Sınırlar şema alanı arasında ($r = 0,224$, $p = 0,001$), Anne Yüksek Standartlar ve Sorumluluk şema alanı ile Anne Zedelenmiş Sınırlar şema alanı arasında ($r = 0,707$, $p < 0,001$), Anne Yüksek Standartlar ve Sorumluluk şema alanı ile Baba Kopukluk/Reddedilme şema alanı arasında ($r = 0,276$, $p < 0,001$), Anne Yüksek Standartlar ve Sorumluluk şema alanı

ile Baba Zedelenmiş Otonomi/Performans şema alanı arasında ($r = 0,298, p < 0,001$), Anne Yüksek Standartlar ve Sorumluluk şema alanı ile Baba Yüksek Standartlar ve Sorumluluk şema alanı arasında ($r = 0,366, p < 0,001$), Anne Yüksek Standartlar ve Sorumluluk şema alanı ile Baba Zedelenmiş Sınırlar şema alanı arasında ($r = 0,200, p = 0,004$), Anne Yüksek Standartlar ve Sorumluluk şema alanı ile Çocuk Kopukluk/Reddedilme şema alanı arasında ($r = 0,398, p < 0,001$), Anne Yüksek Standartlar ve Sorumluluk şema alanı ile Çocuk Zedelenmiş Otonomi/Performans şema alanı arasında ($r = 0,410, p < 0,001$), Anne Yüksek Standartlar ve Sorumluluk şema alanı ile Çocuk Yüksek Standartlar ve Sorumluluk şema alanı arasında ($r = 0,473, p < 0,001$), Anne Yüksek Standartlar ve Sorumluluk şema alanı ile Çocuk Zedelenmiş Sınırlar şema alanı arasında ($r = 0,297, p < 0,001$), Anne Zedelenmiş Sınırlar şema alanı ile Baba Kopukluk/Reddedilme şema alanı arasında ($r = 0,229, p = 0,001$), Anne Zedelenmiş Sınırlar şema alanı ile Baba Zedelenmiş Otonomi/Performans şema alanı arasında ($r = 0,249, p < 0,001$), Anne Zedelenmiş Sınırlar şema alanı ile Baba Yüksek Standartlar ve Sorumluluk şema alanı arasında ($r = 0,358, p < 0,001$), Anne Zedelenmiş Sınırlar şema alanı ile Baba Zedelenmiş Sınırlar şema alanı arasında ($r = 0,312, p < 0,001$), Anne Zedelenmiş Sınırlar şema alanı ile Çocuk Kopukluk/Reddedilme şema alanı arasında ($r = 0,311, p < 0,001$), Anne Zedelenmiş Sınırlar şema alanı ile Çocuk Zedelenmiş Otonomi/Performans şema alanı arasında ($r = 0,325, p < 0,001$), Anne Zedelenmiş Sınırlar şema alanı ile Çocuk Yüksek Standartlar ve Sorumluluk şema alanı arasında ($r = 0,402, p < 0,001$), Anne Zedelenmiş Sınırlar şema alanı ile Çocuk Zedelenmiş Sınırlar şema alanı arasında ($r = 0,329, p < 0,001$), Baba Kopukluk/Reddedilme şema alanı ile Baba Zedelenmiş Otonomi/Performans şema alanı arasında ($r = 0,811, p < 0,001$), Baba Kopukluk/Reddedilme şema alanı ile Baba Yüksek Standartlar ve Sorumluluk şema alanı arasında ($r = 0,561, p < 0,001$), Baba Kopukluk/Reddedilme şema alanı ile Baba Zedelenmiş Sınırlar şema alanı arasında ($r = 0,495, p < 0,001$), Baba Kopukluk/Reddedilme şema alanı ile Çocuk Kopukluk/Reddedilme şema alanı arasında ($r = 0,256, p < 0,001$), Baba Kopukluk/Reddedilme şema alanı ile Çocuk Zedelenmiş Otonomi/Performans şema alanı arasında ($r = 0,280, p < 0,001$), Baba Kopukluk/Reddedilme şema alanı ile Çocuk Yüksek Standartlar ve Sorumluluk şema alanı arasında ($r = 0,186, p = 0,007$), Baba Zedelenmiş Otonomi/Performans şema

alanı ile Baba Yüksek Standartlar ve Sorumluluk şema alanı arasında ($r = 0,656, p < 0,001$), Baba Zedelenmiş Otonomi/Performans şema alanı ile Baba Zedelenmiş Sınırlar şema alanı arasında ($r = 0,640, p < 0,001$), Baba Zedelenmiş Otonomi/Performans şema alanı ile Çocuk Kopukluk/Reddedilme şema alanı arasında ($r = 0,288, p < 0,001$), Baba Zedelenmiş Otonomi/Performans şema alanı ile Çocuk Zedelenmiş Otonomi/Performans şema alanı arasında ($r = 0,328, p < 0,001$), Baba Zedelenmiş Otonomi/Performans şema alanı ile Çocuk Yüksek Standartlar ve Sorumluluk şema alanı arasında ($r = 0,228, p = 0,001$), Baba Zedelenmiş Otonomi/Performans şema alanı ile Çocuk Zedelenmiş Sınırlar şema alanı arasında ($r = 0,158, p = 0,022$), Baba Yüksek Standartlar ve Sorumluluk şema alanı ile Baba Zedelenmiş Sınırlar şema alanı arasında ($r = 0,654, p < 0,001$), Baba Yüksek Standartlar ve Sorumluluk şema alanı ile Çocuk Kopukluk/Reddedilme şema alanı arasında ($r = 0,189, p = 0,006$), Baba Yüksek Standartlar ve Sorumluluk şema alanı ile Çocuk Zedelenmiş Otonomi/Performans şema alanı arasında ($r = 0,218, p = 0,002$), Baba Yüksek Standartlar ve Sorumluluk şema alanı ile Çocuk Yüksek Standartlar ve Sorumluluk şema alanı arasında ($r = 0,326, p < 0,001$), Baba Yüksek Standartlar ve Sorumluluk şema alanı ile Çocuk Zedelenmiş Sınırlar şema alanı arasında ($r = 0,186, p = 0,007$), Baba Zedelenmiş Sınırlar şema alanı ile Çocuk Kopukluk/Reddedilme şema alanı arasında ($r = 0,182, p = 0,008$), Baba Zedelenmiş Sınırlar şema alanı ile Çocuk Zedelenmiş Otonomi/Performans şema alanı arasında ($r = 0,200, p = 0,004$), Baba Zedelenmiş Sınırlar şema alanı ile Çocuk Yüksek Standartlar ve Sorumluluk şema alanı arasında ($r = 0,242, p < 0,001$), Baba Zedelenmiş Sınırlar şema alanı ile Çocuk Zedelenmiş Sınırlar şema alanı arasında ($r = 0,261, p < 0,001$), Çocuk Kopukluk/Reddedilme şema alanı ile Çocuk Zedelenmiş Otonomi/Performans şema alanı arasında ($r = 0,763, p < 0,001$), Çocuk Kopukluk/Reddedilme şema alanı ile Çocuk Yüksek Standartlar ve Sorumluluk şema alanı arasında ($r = 0,701, p < 0,001$), Çocuk Kopukluk/Reddedilme şema alanı ile Çocuk Zedelenmiş Sınırlar şema alanı arasında ($r = 0,434, p < 0,001$), Çocuk Zedelenmiş Otonomi/Performans şema alanı ile Çocuk Yüksek Standartlar ve Sorumluluk şema alanı arasında ($r = 0,786, p < 0,001$), Çocuk Zedelenmiş Otonomi/Performans şema alanı ile Çocuk Zedelenmiş Sınırlar şema alanı arasında ($r = 0,634, p < 0,001$) Çocuk Yüksek Standartlar ve Sorumluluk şema alanı ile Çocuk

Zedelenmiş Sınırlar şema alanı arasında ($r = 0,539$, $p < 0,001$) pozitif yönlü istatistiksel açıdan anlamlı korelasyonlar görülmüştür. Ayrıca Anne Kopukluk/Reddedilme şema alanı ile Baba Yüksek Standartlar ve Sorumluluk şema alanı arasında ($r = 0,172$, $p = 0,013$), Anne Kopukluk/Reddedilme şema alanı ile Çocuk Zedelenmiş Sınırlar şema alanı arasında ($r = 0,099$, $p = 0,154$) ve Baba Kopukluk/Reddedilme şema alanı ile Çocuk Zedelenmiş Sınırlar şema alanı arasında ($r = 0,141$, $p = 0,041$) istatistiksel açıdan anlamlı korelasyonlar bulunmamıştır.

Ebeveyn stilleri üzerinden hesaplanan duygusal ihtiyaç puanları ilişkin korelasyon analizi sonuçları Tablo 5'te verilmiştir. Annenin Annesinin Bağlanma/Kabul alanındaki ebeveynlik tutumu ile Babanın Annesinin Bağlanma/Kabul alanındaki ebeveynlik tutumu arasında ($r = 0,258$, $p < 0,001$), Annenin Annesinin Dengeli Standartlar ve Sorumluluk alanındaki ebeveynlik tutumu ile Babanın Annesinin Bağlanma/Kabul alanındaki ebeveynlik tutumu arasında ($r = 0,240$, $p < 0,001$), Annenin Babasının Bağlanma/Kabul alanındaki ebeveynlik tutumu ile Babanın Annesinin Bağlanma/Kabul alanındaki ebeveynlik tutumu arasında ($r = 0,272$, $p < 0,001$), Annenin Babasının Otonomi/Performans alanındaki ebeveynlik tutumu ile Babanın Annesinin Bağlanma/Kabul alanındaki ebeveynlik tutumu arasında ($r = 0,273$, $p < 0,001$), Annenin Annesinin Otonomi/Performans alanındaki ebeveynlik tutumu ile Babanın Annesinin Otonomi/Performans alanındaki ebeveynlik tutumu arasında ($r = 0,352$, $p < 0,001$), Annenin Annesinin Dengeli Standartlar ve Sorumluluk alanındaki ebeveynlik tutumu ile Babanın Annesinin Otonomi/Performans alanındaki ebeveynlik tutumu arasında ($r = 0,209$, $p = 0,002$), Annenin Annesinin Makul Sınırlar alanındaki ebeveynlik tutumu ile Babanın Annesinin Otonomi/Performans alanındaki ebeveynlik tutumu arasında ($r = 0,327$, $p < 0,001$), Annenin Babasının Otonomi/Performans alanındaki ebeveynlik tutumu ile Babanın Annesinin Otonomi/Performans alanındaki ebeveynlik tutumu arasında ($r = 0,223$, $p = 0,001$), Annenin Babasının Dengeli Standartlar ve Sorumluluk alanındaki ebeveynlik tutumu ile Babanın Annesinin Otonomi/Performans alanındaki ebeveynlik tutumu arasında ($r = 0,365$, $p < 0,001$), Annenin Babasının Makul Sınırlar alanındaki ebeveynlik tutumu ile Babanın Annesinin Otonomi/Performans alanındaki ebeveynlik tutumu arasında ($r = 0,309$, $p < 0,001$), Annenin Annesinin

Bağlanma/Kabul alanındaki ebeveynlik tutumu ile Babanın Annesinin Dengeli Standartlar ve Sorumluluk alanındaki ebeveynlik tutumu arasında ($r = 0,180$, $p = 0,009$), Annenin Annesinin Otonomi/Performans alanındaki ebeveynlik tutumu ile Babanın Annesinin Dengeli Standartlar ve Sorumluluk alanındaki ebeveynlik tutumu arasında ($r = 0,158$, $p = 0,22$), Annenin Annesinin Dengeli Standartlar ve Sorumluluk alanındaki ebeveynlik tutumu ile Babanın Annesinin Dengeli Standartlar ve Sorumluluk alanındaki ebeveynlik tutumu arasında ($r = 0,245$, $p < 0,001$), Annenin Babasının Bağlanma/Kabul alanındaki ebeveynlik tutumu ile Babanın Annesinin Dengeli Standartlar ve Sorumluluk alanındaki ebeveynlik tutumu arasında ($r = 0,248$, $p < 0,001$), Annenin Babasının Otonomi/Performans alanındaki ebeveynlik tutumu ile Babanın Annesinin Dengeli Standartlar ve Sorumluluk alanındaki ebeveynlik tutumu arasında ($r = 0,287$, $p < 0,001$), Annenin Babasının Dengeli Standartlar ve Sorumluluk alanındaki ebeveynlik tutumu ile Babanın Annesinin Dengeli Standartlar ve Sorumluluk alanındaki ebeveynlik tutumu arasında ($r = 0,210$, $p = 0,002$), Annenin Babasının Makul Sınırlar alanındaki ebeveynlik tutumu ile Babanın Annesinin Dengeli Standartlar ve Sorumluluk alanındaki ebeveynlik tutumu arasında ($r = 0,162$, $p = 0,019$), Annenin Annesinin Otonomi/ Performans alanındaki ebeveynlik tutumu ile Babanın Annesinin Makul Sınırlar alanındaki ebeveynlik tutumu arasında ($r = 0,371$, $p < 0,001$), Annenin Annesinin Dengeli Standartlar ve Sorumluluk alanındaki ebeveynlik tutumu ile Babanın Annesinin Makul Sınırlar alanındaki ebeveynlik tutumu arasında ($r = 0,164$, $p = 0,018$), Annenin Annesinin Makul Sınırlar alanındaki ebeveynlik tutumu ile Babanın Annesinin Makul Sınırlar alanındaki ebeveynlik tutumu arasında ($r = 0,395$, $p < 0,001$), Annenin Babasının Otonomi/Performans alanındaki ebeveynlik tutumu ile Babanın Annesinin Makul Sınırlar alanındaki ebeveynlik tutumu arasında ($r = 0,170$, $p = 0,014$), Annenin Babasının Dengeli Standartlar ve Sorumluluk alanındaki ebeveynlik tutumu ile Babanın Annesinin Makul Sınırlar alanındaki ebeveynlik tutumu arasında ($r = 0,370$, $p < 0,001$), Annenin Babasının Makul Sınırlar alanındaki ebeveynlik tutumu ile Babanın Annesinin Makul Sınırlar alanındaki ebeveynlik tutumu arasında ($r = 0,334$, $p < 0,001$), Annenin Annesinin Bağlanma/Kabul alanındaki ebeveynlik tutumu ile Babanın Babasının Bağlanma/Kabul alanındaki ebeveynlik tutumu arasında ($r = 0,181$, $p = 0,008$), Annenin Annesinin Dengeli Standartlar ve Sorumluluk alanındaki

ebeveynlik tutumu ile Babanın Babasının Bağlanma/Kabul alanındaki ebeveynlik tutumu arasında ($r = 0,195$, $p = 0,005$), Annenin Babasının Bağlanma/Kabul alanındaki ebeveynlik tutumu ile Babanın Babasının Bağlanma/Kabul alanındaki ebeveynlik tutumu arasında ($r = 0,232$, $p = 0,001$), Annenin Babasının Otonomi/Performans alanındaki ebeveynlik tutumu ile Babanın Babasının Bağlanma/Kabul alanındaki ebeveynlik tutumu arasında ($r = 0,244$, $p < 0,001$), Annenin Babasının Dengeli Standartlar ve Sorumluluk alanındaki ebeveynlik tutumu ile Babanın Babasının Bağlanma/Kabul alanındaki ebeveynlik tutumu arasında ($r = 0,163$, $p = 0,018$), Annenin Annesinin Bağlanma/Kabul alanındaki ebeveynlik tutumu ile Babanın Babasının Otonomi/Performans alanındaki ebeveynlik tutumu arasında ($r = 0,193$, $p = 0,005$), Annenin Annesinin Dengeli Standartlar ve Sorumluluk alanındaki ebeveynlik tutumu ile Babanın Babasının Otonomi/Performans alanındaki ebeveynlik tutumu arasında ($r = 0,204$, $p = 0,003$), Annenin Babasının Bağlanma/Kabul alanındaki ebeveynlik tutumu ile Babanın Babasının Otonomi/Performans alanındaki ebeveynlik tutumu arasında ($r = 0,215$, $p = 0,002$), Annenin Babasının Otonomi/Performans alanındaki ebeveynlik tutumu ile Babanın Babasının Otonomi/Performans alanındaki ebeveynlik tutumu arasında ($r = 0,255$, $p < 0,001$), Annenin Babasının Dengeli Standartlar ve Sorumluluk alanındaki ebeveynlik tutumu ile Babanın Babasının Otonomi/Performans alanındaki ebeveynlik tutumu arasında ($r = 0,150$, $p = 0,030$), Annenin Babasının Makul Sınırlar alanındaki ebeveynlik tutumu ile Babanın Babasının Otonomi/Performans alanındaki ebeveynlik tutumu arasında ($r = 0,105$, $p = 0,131$), Annenin Annesinin Otonomi/Performans alanındaki ebeveynlik tutumu ile Babanın Babasının Dengeli Standartlar ve Sorumluluk alanındaki ebeveynlik tutumu arasında ($r = 0,372$, $p < 0,001$), Annenin Annesinin Dengeli Standartlar ve Sorumluluk alanındaki ebeveynlik tutumu ile Babanın Babasının Dengeli Standartlar ve Sorumluluk alanındaki ebeveynlik tutumu arasında ($r = 0,240$, $p < 0,001$), Annenin Annesinin Makul Sınırlar alanındaki ebeveynlik tutumu ile Babanın Babasının Dengeli Standartlar ve Sorumluluk alanındaki ebeveynlik tutumu arasında ($r = 0,313$, $p < 0,001$), Annenin Babasının Otonomi/Performans alanındaki ebeveynlik tutumu ile Babanın Babasının Dengeli Standartlar ve Sorumluluk alanındaki ebeveynlik tutumu arasında ($r = 0,212$, $p = 0,002$), Annenin Babasının Dengeli Standartlar ve Sorumluluk alanındaki

ebeveynlik tutumu ile Babanın Babasının Dengeli Standartlar ve Sorumluluk alanındaki ebeveynlik tutumu arasında ($r = 0,382$, $p < 0,001$), Annenin Babasının Makul Sınırlar alanındaki ebeveynlik tutumu ile Babanın Babasının Dengeli Standartlar ve Sorumluluk alanındaki ebeveynlik tutumu arasında ($r = 0,339$, $p < 0,001$), Annenin Annesinin Otonomi/Performans alanındaki ebeveynlik tutumu ile Babanın Babasının Makul Sınırlar alanındaki ebeveynlik tutumu arasında ($r = 0,394$, $p < 0,001$), Annenin Annesinin Dengeli Standartlar ve Sorumluluk alanındaki ebeveynlik tutumu ile Babanın Babasının Makul Sınırlar alanındaki ebeveynlik tutumu arasında ($r = 0,214$, $p = 0,002$), Annenin Annesinin Makul Sınırlar alanındaki ebeveynlik tutumu ile Babanın Babasının Makul Sınırlar alanındaki ebeveynlik tutumu arasında ($r = 0,359$, $p < 0,001$), Annenin Babasının Otonomi/Performans alanındaki ebeveynlik tutumu ile Babanın Babasının Makul Sınırlar alanındaki ebeveynlik tutumu arasında ($r = 0,158$, $p = 0,022$), Annenin Babasının Dengeli Standartlar ve Sorumluluk alanındaki ebeveynlik tutumu ile Babanın Babasının Makul Sınırlar alanındaki ebeveynlik tutumu arasında ($r = 0,388$, $p < 0,001$) ve Annenin Babasının Makul Sınırlar alanındaki ebeveynlik tutumu ile Babanın Babasının Makul Sınırlar alanındaki ebeveynlik tutumu arasında ($r = 0,361$, $p < 0,001$) pozitif yönlü istatistiksel açıdan anlamlı korelasyonlar görülmüştür.

Annenin Annesinin Otonomi/Performans alanındaki ebeveynlik tutumu ile Babanın Annesinin Bağlanma/Kabul alanındaki ebeveynlik tutumu arasında ($r = 0,082$, $p = 0,236$), Annenin Annesinin Makul Sınırlar alanındaki ebeveynlik tutumu ile Babanın Annesinin Bağlanma/Kabul alanındaki ebeveynlik tutumu arasında ($r = 0,021$, $p = 0,763$), Annenin Babasının Dengeli Standartlar ve Sorumluluk alanındaki ebeveynlik tutumu ile Babanın Annesinin Bağlanma/Kabul alanındaki ebeveynlik tutumu arasında ($r = 0,082$, $p = 0,236$), Annenin Babasının Makul Sınırlar alanındaki ebeveynlik tutumu ile Babanın Annesinin Bağlanma/Kabul alanındaki ebeveynlik tutumu arasında ($r = 0,042$, $p = 0,549$), Annenin Annesinin Bağlanma/Kabul alanındaki ebeveynlik tutumu ile Babanın Annesinin Otonomi/Performans alanındaki ebeveynlik tutumu arasında ($r = 0,014$, $p = 0,839$), Annenin Babasının Bağlanma/Kabul alanındaki ebeveynlik tutumu ile Babanın Annesinin Otonomi/Performans alanındaki ebeveynlik tutumu arasında ($r = 0,135$, $p = 0,050$), Annenin Annesinin Makul Sınırlar alanındaki ebeveynlik tutumu ile Babanın

Annelerin Dengeli Standartlar ve Sorumluluk alanındaki ebeveynlik tutumu arasında ($r = 0,096$, $p = 0,165$), Annenin Annesinin Bağlanma/Kabul alanındaki ebeveynlik tutumu ile Babanın Annesinin Makul Sınırlar alanındaki ebeveynlik tutumu arasında ($r = -0,034$, $p = 0,623$), Annenin Babasının Bağlanma/Kabul alanındaki ebeveynlik tutumu ile Babanın Annesinin Makul Sınırlar alanındaki ebeveynlik tutumu arasında ($r = 0,086$, $p = 0,216$), Annenin Annesinin Otonomi/Performans alanındaki ebeveynlik tutumu ile Babanın Babasının Bağlanma/Kabul alanındaki ebeveynlik tutumu arasında ($r = 0,095$, $p = 0,169$), Annenin Annesinin Makul Sınırlar alanındaki ebeveynlik tutumu ile Babanın Babasının Bağlanma/Kabul alanındaki ebeveynlik tutumu arasında ($r = 0,044$, $p = 0,530$), Annenin Babasının Makul Sınırlar alanındaki ebeveynlik tutumu ile Babanın Babasının Bağlanma/Kabul alanındaki ebeveynlik tutumu arasında ($r = 0,131$, $p = 0,057$), Annenin Annesinin Otonomi/Performans alanındaki ebeveynlik tutumu ile Babanın Babasının Otonomi/Performans alanındaki ebeveynlik tutumu arasında ($r = 0,126$, $p = 0,069$), Annenin Annesinin Makul Sınırlar alanındaki ebeveynlik tutumu ile Babanın Babasının Otonomi/Performans alanındaki ebeveynlik tutumu arasında ($r = 0,074$, $p = 0,287$), Annenin Annesinin Bağlanma/Kabul alanındaki ebeveynlik tutumu ile Babanın Babasının Dengeli Standartlar ve Sorumluluk alanındaki ebeveynlik tutumu arasında ($r = 0,073$, $p = 0,295$), Annenin Babasının Bağlanma/Kabul alanındaki ebeveynlik tutumu ile Babanın Babasının Dengeli Standartlar ve Sorumluluk alanındaki ebeveynlik tutumu arasında ($r = 0,124$, $p = 0,073$), Annenin Annesinin Bağlanma/Kabul alanındaki ebeveynlik tutumu ile Babanın Babasının Makul Sınırlar alanındaki ebeveynlik tutumu arasında ($r = -0,012$, $p = 0,857$) ve Annenin Babasının Bağlanma/Kabul alanındaki ebeveynlik tutumu ile Babanın Babasının Makul Sınırlar alanındaki ebeveynlik tutumu arasında ($r = 0,092$, $p = 0,183$) istatistiksel açıdan anlamlı korelasyonlar bulunmamıştır.

Tablo 4. Şema Alanları Arasındaki İlişkiler için Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları.

	Anne					Baba					Çocuk			
	Kopukluk ve Reddedilme	Zedelenmiş Otonomi ve Performans	Yüksek Standartlar ve Sorumluluk	Zedelenmiş Sınırlar	Kopukluk ve Reddedilme	Zedelenmiş Otonomi ve Performans	Yüksek Standartlar ve Sorumluluk	Zedelenmiş Sınırlar	Kopukluk ve Reddedilme	Zedelenmiş Otonomi ve Performans	Yüksek Standartlar ve Sorumluluk	Kopukluk ve Reddedilme	Zedelenmiş Otonomi ve Performans	Yüksek Standartlar ve Sorumluluk
Anne	Kopukluk ve Reddedilme	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Zedelenmiş Otonomi ve Performans	0,813***	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Yüksek Standartlar ve Sorumluluk	0,689***	0,809***	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Zedelenmiş Sınırlar	0,478***	0,620***	0,707***	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Kopukluk ve Reddedilme	0,365***	0,315***	0,276***	0,229**	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Baba	Zedelenmiş Otonomi ve Performans	0,312***	0,353***	0,298***	0,249***	0,811***	-	-	-	-	-	-	-	-
	Yüksek Standartlar ve Sorumluluk	0,172*	0,284***	0,366***	0,358***	0,561***	0,656***	-	-	-	-	-	-	-
	Zedelenmiş Sınırlar	0,062	0,163*	0,200***	0,312***	0,495***	0,640***	0,654***	-	-	-	-	-	-
	Kopukluk ve Reddedilme	0,430***	0,410***	0,398***	0,311***	0,256***	0,288***	0,189**	0,182**	-	-	-	-	-
	Zedelenmiş Otonomi ve Performans	0,349***	0,428***	0,410***	0,325***	0,280***	0,328***	0,218**	0,200**	0,763***	-	-	-	-
Çocuk	Yüksek Standartlar ve Sorumluluk	0,301***	0,388***	0,473***	0,402***	0,186**	0,228**	0,326***	0,242***	0,701***	0,786***	-	-	-
	Zedelenmiş Sınırlar	0,099	0,224**	0,297***	0,329***	0,141*	0,158*	0,186**	0,261***	0,434***	0,634***	0,539***	-	-

* p < 0,05; ** p < 0,001; *** p < 0,0001

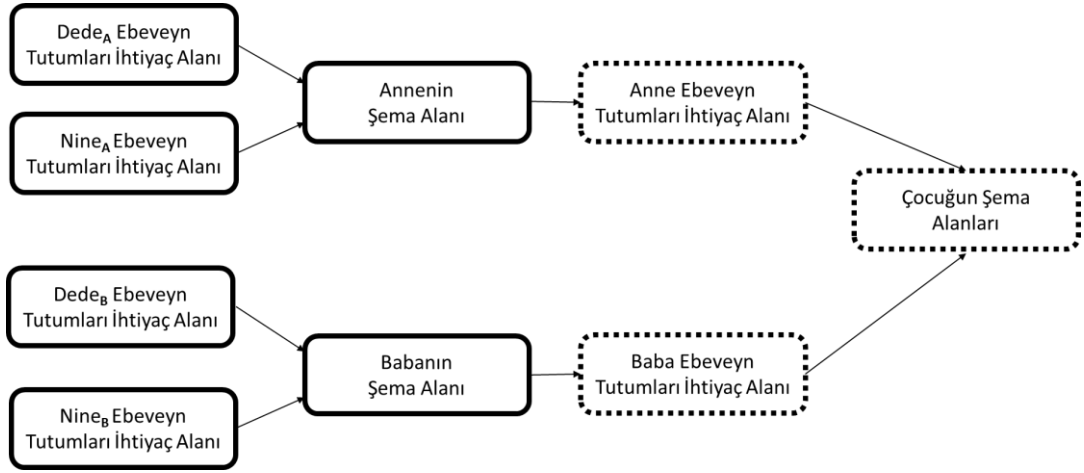
Tablo 5. Ebeveyn Stilleri Üzerinden Hesaplanan Duygusal İhtiyaç Toplam Puanları Arasındaki İlişkiler için Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları.

		Babannın											
		Annesi					Babası						
		Bağlanma/ Kabul	Otonomi/ Performans	Dengeli Standartlar Sorumluluk	Makul Sınırlar	Bağlanma/ Kabul	Otonomi/ Performans	Dengeli Standartlar Sorumluluk	Makul Sınırlar	Bağlanma/ Kabul	Otonomi/ Performans	Dengeli Standartlar Sorumluluk	Makul Sınırlar
Annenin	Annesi	Bağlanma/Kabul	0,258***	0,014	0,180**	-0,034	0,181**	0,193**	0,073	-0,012			
	Annesi	Otonomi/Performans	0,082	0,352***	0,158*	0,371***	0,095	0,126	0,372***	0,394***			
	Annesi	Dengeli Standartlar ve Sorumluluk	0,240***	0,209**	0,245***	0,164*	0,195**	0,204**	0,240***	0,214**			
	Annesi	Makul Sınırlar	0,021	0,327***	0,096	0,395***	0,044	0,074	0,313***	0,359***			
	Babası	Bağlanma/Kabul	0,272***	0,135	0,248***	0,086	0,232**	0,215**	0,124	0,092			
	Babası	Otonomi/Performans	0,273***	0,223**	0,287***	0,170*	0,244***	0,255***	0,212**	0,158*			
	Babası	Dengeli Standartlar ve Sorumluluk	0,082	0,365***	0,210**	0,370***	0,163*	0,150*	0,382***	0,388***			
	Babası	Makul Sınırlar	0,042	0,309***	0,162*	0,334***	0,131	0,105	0,339***	0,361***			

* p < 0,05; ** p < 0,001; *** p < 0,001.

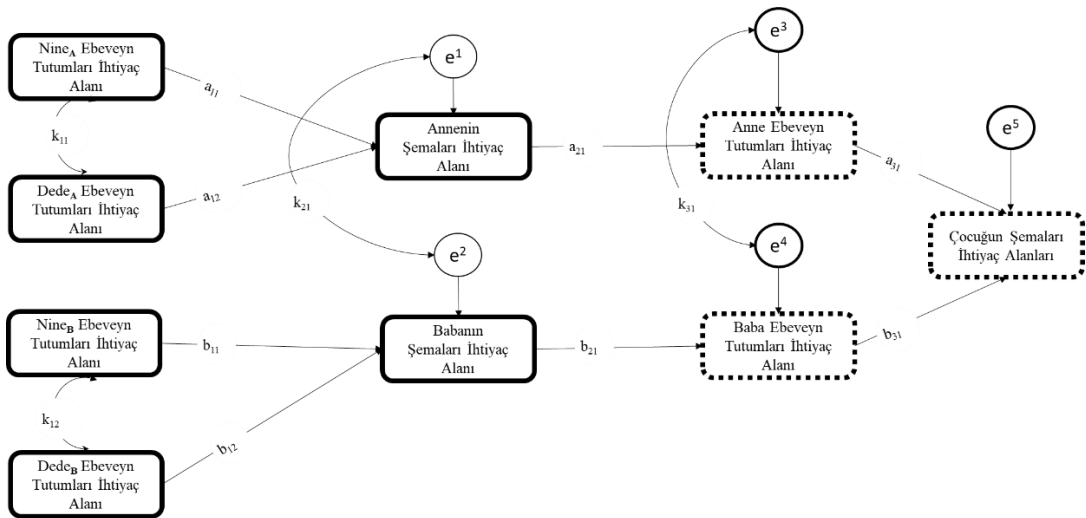
2.5.1. Araştırmanın Kavramsal ve İstatistiksel Modeli

Araştırma modelinin analizi için Yapısal Eşitlik Modellemesiyle her bir şema alanı ve temel duygusal ihtiyaç bölümü için gözlenen değişkenlerle yol analizi gerçekleştirilmiştir. Aşağıda araştırmanın kavramsal modeli Şekil 1’de ve istatistiksel modeli Şekil 2’de sunulmaktadır.

Şekil 1. Araştırmanın Kavramsal Modeli

Kalın kesintisiz anahatlı çizgiler ebeveynlerden alınan ölçümleri ve tireli anahatlı şekiller evlat/çocuk grubundan alınan ölçümleri temsil etmektedir.

Şekil 2. Araştırmanın İstatistiksel Modeli

Kalın kesintisiz anahatlı çizgiler ebeveynlerden alınan ölçümleri ve tireli anahatlı şekiller evlat/çocuk grubundan alınan ölçümleri temsil etmektedir.

2.5.2. Temel Duygusal İhtiyaçlarla Kurulan Yapısal Eşitlik Modellerinin Sonuçları

Bağlanma Kabul İhtiyacı için kurulan yapısal eşitlik modeline ilişkin uyum değerleri bulunmuş (CMIN/DF = 3,795, CFI = 0,916, RMSEA = 0,116) ve analize ilişkin sonuçlar Tablo 6'da ve Şekilde 3'te verilmiştir. Gözlenen değişkenlerle gerçekleştirilen yol analizi sonuçlarına göre, annenin kendi annesiyle (Nine_A) ilgili hatırladığı Bağlanma Kabul İhtiyacını gidermeyen tutumlarla, annenin kendi babasıyla (Dede_A) ilgili hatırladığı Bağlanma Kabul İhtiyacını gidermeyen tutumlar arasında anlamlı, pozitif bir ilişki ($r = 0,709$, $p < 0,001$) gözlenmiştir. Annenin kendi annesiyle (Nine_A) ilgili hatırladığı Bağlanma Kabul İhtiyacını gidermeyen ebeveynlik değerlerinin Annenin Kopukluk Reddedilme şema alanı değerlerini olumlu ve anlamlı biçimde yordadığı ($B = 0,432$, S.H. = 0,070, $\beta = 0,457$, $p < 0,001$), Annenin kendi babasıyla (Dede_A) ilgili hatırladığı Bağlanma Kabul İhtiyacını gidermeyen ebeveynlik değerlerinin Annenin Kopukluk Reddedilme şema alanı değerlerini olumlu ve anlamlı biçimde yordadığı ($B = 0,144$, S.H. = 0,059, $\beta = 0,181$, $p = 0,015$) görülmüştür.

Babanın kendi annesiyle (Nine_B) ilgili hatırladığı Bağlanma Kabul İhtiyacını gidermeyen tutumlarla, babanın kendi babasıyla (Dede_B) ilgili hatırladığı Bağlanma Kabul İhtiyacını gidermeyen tutumlar arasında anlamlı, pozitif bir ilişki ($r = 0,685$, $p < 0,001$) gözlenmiştir. Babanın kendi annesiyle (Nine_B) ilgili hatırladığı Bağlanma Kabul İhtiyacını gidermeyen ebeveynlik değerlerinin Babanın Kopukluk Reddedilme şema alanı değerlerini olumlu ve anlamlı biçimde yordadığı ($B = 0,319$, S.H. = 0,075, $\beta = 0,318$, $p < 0,001$), Babanın kendi babasıyla (Dede_B) ilgili hatırladığı Bağlanma Kabul İhtiyacını gidermeyen ebeveynlik değerlerinin Babanın Kopukluk Reddedilme şema alanı değerlerini olumlu ve anlamlı biçimde yordadığı ($B = 0,230$, S.H. = 0,059, $\beta = 0,291$, $p < 0,001$) görülmüştür.

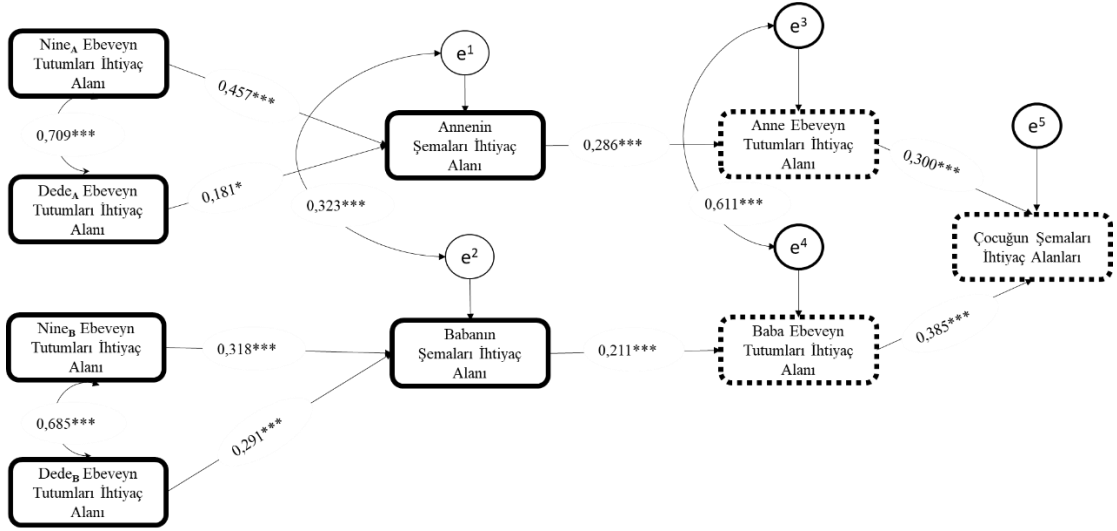
Annenin Kopukluk Reddedilme şema alanı değerleriyle babanın Kopukluk Reddedilme şema alanı değerleri arasında anlamlı, pozitif bir ilişki ($r = 0,323$, $p < 0,001$) görülmüştür. Annenin Kopukluk Reddedilme şema alanı değerleri, evladın annesiyle ilgili hatırladığı Kopukluk Reddedilme İhtiyacını gidermeyen ebeveynlik değerlerini pozitif ve anlamlı olarak yordadığı ($B = 0,283$, S.H. = 0,052, $\beta = 0,286$, p

< 0,001), babanın Kopukluk Reddedilme şema alanı değerleri, evladın babasıyla ilgili hatırladığı Bağlanma Kabul İhtiyacını gidermeyen ebeveynlik değerlerini pozitif ve anlamlı olarak yordadığı (B = 0,265, S.H. = 0,068, β = 0,211, p < 0,001) gözlenmiştir.

Evladın kendi annesiyle ilgili hatırladığı Bağlanma Kabul İhtiyacını gidermeyen tutumlarla, evladın kendi babasıyla ilgili hatırladığı Bağlanma Kabul İhtiyacını gidermeyen tutumlar arasında anlamlı, pozitif bir ilişki (r = 0,611, p < 0,001) gözlenmiştir. Evladın kendi annesiyle ilgili hatırladığı Bağlanma Kabul İhtiyacını gidermeyen ebeveynlik değerlerinin evladın Kopukluk Reddedilme şema alanı değerlerini olumlu ve anlamlı biçimde yordadığı (B = 0,306, S.H. = 0,069, β = 0,300, p < 0,001), evladın kendi babasıyla ilgili hatırladığı Bağlanma Kabul İhtiyacını gidermeyen ebeveynlik değerlerinin, evladın Kopukluk Reddedilme şema alanı değerlerini olumlu ve anlamlı biçimde yordadığı (B = 0,343, S.H. = 0,060, β = 0,385, p < 0,001) görülmüştür.

Tablo 6. Bağlanma Kabul İhtiyacı için Hesaplanan YEM Model Katsayıları.

İhtiyaç Alanı	Yol	B	S.H.	p	β	Yol	Kovaryans	S.H.	p	r
Bağlanma Kabul	a ₁₁	0,432	0,07	< 0,001	0,457	k ₁₁	324,75	38,84	< 0,001	0,709
	a ₁₂	0,144	0,06	0,015	0,181	k ₁₂	240,84	29,49	< 0,001	0,685
	b ₁₁	0,319	0,08	< 0,001	0,318	k ₂₁	66,54	14,96	< 0,001	0,323
	b ₁₂	0,230	0,06	< 0,001	0,291	k ₃₁	220,86	29,30	< 0,001	0,611
	a ₂₁	0,283	0,05	< 0,001	0,286					
	b ₂₁	0,265	0,07	< 0,001	0,211					
	a ₃₁	0,306	0,07	< 0,001	0,300					
	b ₃₁	0,343	0,06	< 0,001	0,385					

Şekil 3. Bağlanma Kabul İhtiyacı için Hesaplanan YEM Model Katsayıları

Kalın kesintisiz anahatlı çizgiler ebeveynlerden alınan ölçümleri ve tireli anahatlı şekiller evlat/çocuk grubundan alınan ölçümleri temsil etmektedir.

Otonomi Performans İhtiyacı için kurulan yapısal eşitlik modeline ilişkin uyum değerleri bulunmuş (CMIN/DF = 5,982, CFI = 0,760, RMSEA = 0,154) ve analize ilişkin sonuçlar Tablo 7’de ve Şekilde 4’te verilmiştir. Gözlenen değişkenlerle gerçekleştirilen yol analizi sonuçlarına göre, annenin kendi annesiyle (Nine_A) ilgili hatırladığı Otonomi Performans İhtiyacını gidermeyen tutumlarla, annenin kendi babasıyla (Dede_A) ilgili hatırladığı Otonomi Performans İhtiyacını gidermeyen tutumlar arasında istatistiksel açıdan anlamlı, pozitif bir ilişki ($r = 0,513$, $p < 0,001$) gözlenmiştir. Annenin kendi annesiyle (Nine_A) ilgili hatırladığı Otonomi Performans İhtiyacını gidermeyen ebeveynlik değerlerinin Annenin Otonomi Performans şema alanı değerlerini istatistiksel açıdan anlamlı biçimde yordamadığı ($B = 0,106$, $S.H. = 0,065$, $\beta = 0,109$, $p = 0,100$), Annenin kendi babasıyla (Dede_A) ilgili hatırladığı Otonomi Performans İhtiyacını gidermeyen ebeveynlik değerlerinin Annenin Zedelenmiş Otonomi ve Performans şema alanı değerlerini pozitif ve istatistiksel açıdan anlamlı biçimde yordadığı ($B = 0,349$, $S.H. = 0,050$, $\beta = 0,465$, $p < 0,001$) görülmüştür.

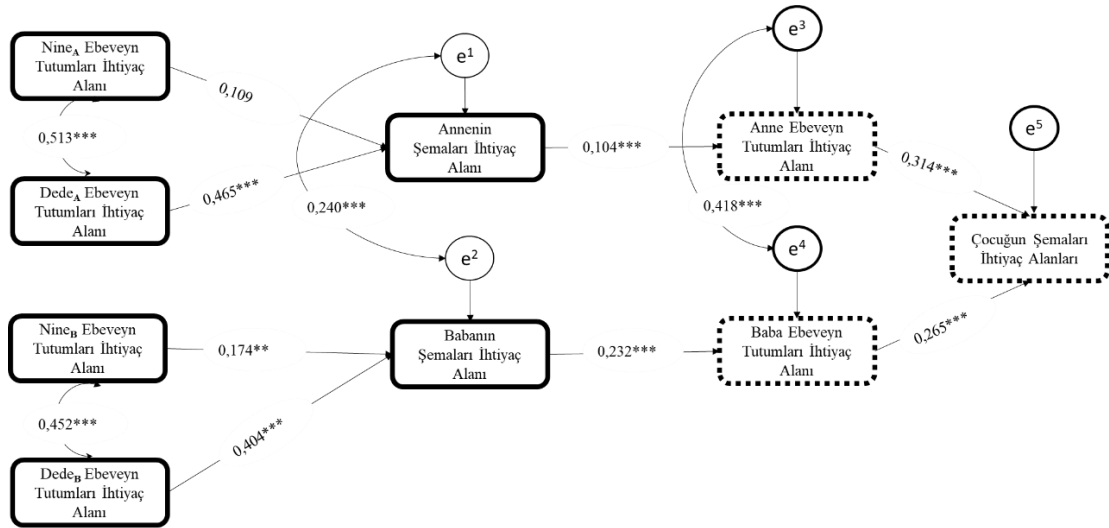
Babanın kendi annesiyle (Nine_B) ilgili hatırladığı Otonomi Performans İhtiyacını gidermeyen tutumlarla, babanın kendi babasıyla (Dede_B) ilgili hatırladığı Otonomi Performans İhtiyacını gidermeyen tutumlar arasında istatistiksel açıdan anlamlı, pozitif bir ilişki ($r = 0,452$, $p < 0,001$) gözlenmiştir. Babanın kendi annesiyle

(Nine_B) ilgili hatırladığı Otonomi Performans İhtiyacını gidermeyen ebeveynlik değerlerinin Babanın Zedelenmiş Otonomi ve Performans şema alanı değerlerini pozitif ve istatistiksel açıdan anlamlı biçimde yordadığı ($B = 0,170$, $S.H. = 0,063$, $\beta = 0,174$, $p = 0,007$), Babanın kendi babasıyla (Deda_B) ilgili hatırladığı Otonomi Performans İhtiyacını gidermeyen ebeveynlik değerlerinin Babanın Zedelenmiş Otonomi ve Performans şema alanı değerlerini pozitif ve istatistiksel açıdan anlamlı biçimde yordadığı ($B = 0,289$, $S.H. = 0,046$, $\beta = 0,404$, $p < 0,001$) görülmüştür.

Annenin Zedelenmiş Otonomi ve Performans şema alanı değerleriyle babanın Zedelenmiş Otonomi ve Performans şema alanı değerleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı, pozitif bir ilişki ($r = 0,240$, $p < 0,001$) görülmüştür. Annenin Zedelenmiş Otonomi ve Performans şema alanı değerleri, evladın annesiyle ilgili hatırladığı Otonomi Performans İhtiyacını gidermeyen ebeveynlik değerlerini istatistiksel açıdan anlamlı olarak yordamadığı ($B = 0,104$, $S.H. = 0,063$, $\beta = 0,104$, $p = 0,098$), babanın Zedelenmiş Otonomi ve Performans şema alanı değerleri, evladın babasıyla ilgili hatırladığı Otonomi Performans İhtiyacını gidermeyen ebeveynlik değerlerini pozitif ve istatistiksel açıdan anlamlı olarak yordadığı ($B = 0,345$, $S.H. = 0,091$, $\beta = 0,232$, $p < 0,001$) gözlenmiştir. Evladın kendi annesiyle ilgili hatırladığı Otonomi Performans İhtiyacını gidermeyen tutumlarla, evladın kendi babasıyla ilgili hatırladığı Otonomi Performans İhtiyacını gidermeyen tutumlar arasında istatistiksel açıdan anlamlı, pozitif bir ilişki ($r = 0,418$, $p < 0,001$) gözlenmiştir. Evladın kendi annesiyle ilgili hatırladığı Otonomi Performans İhtiyacını gidermeyen ebeveynlik değerlerinin evladın Zedelenmiş Otonomi ve Performans şema alanı değerlerini pozitif ve istatistiksel açıdan anlamlı biçimde yordadığı ($B = 0,313$, $S.H. = 0,066$, $\beta = 0,314$, $p < 0,001$), evladın kendi babasıyla ilgili hatırladığı Otonomi Performans İhtiyacını gidermeyen ebeveynlik değerlerinin, evladın Zedelenmiş Otonomi ve Performans şema alanı değerlerini pozitif ve istatistiksel açıdan anlamlı biçimde yordadığı ($B = 0,214$, $S.H. = 0,054$, $\beta = 0,265$, $p < 0,001$) görülmüştür.

Tablo 7. Otonomi Performans İhtiyacı için Hesaplanan YEM Model Katsayıları.

İhtiyaç Alanı	Yol	B	S.H.	p	β	Yol	Kovaryans	S.H.	p	r
Otonomi Performans	a ₁₁	0,106	0,06	< 0,001	0,109	k ₁₁	300,74	45,57	< 0,001	0,513
	a ₁₂	0,349	0,05	< 0,001	0,465	k ₁₂	190,40	31,99	< 0,001	0,452
	b ₁₁	0,170	0,06	0,007	0,174	k ₂₁	62,32	18,49	< 0,001	0,240
	b ₁₂	0,289	0,05	< 0,001	0,404	k ₃₁	213,53	38,31	< 0,001	0,418
	a ₂₁	0,104	0,06	0,098	0,104					
	b ₂₁	0,345	0,09	< 0,001	0,232					
	a ₃₁	0,313	0,07	< 0,001	0,314					
b ₃₁	0,214	0,05	< 0,001	0,265						

Şekil 4. Otonomi Performans İhtiyacı için Hesaplanan YEM Model Katsayıları

Kalın kesintisiz anahatlı çizgiler ebeveynlerden alınan ölçümleri ve tireli anahatlı şekiller evlat/çocuk grubundan alınan ölçümleri temsil etmektedir.

Dengeli Standartlar Sorumluluk İhtiyacı için kurulan yapısal eşitlik modeline ilişkin uyum değerleri bulunmuş (CMIN/DF = 5,701, CFI = 0,808, RMSEA = 0,150) ve analize ilişkin sonuçlar Tablo 8’de ve Şekilde 5’te verilmiştir. Gözlenen değişkenlerle gerçekleştirilen yol analizi sonuçlarına göre, annenin kendi annesiyle (Nine_A) ilgili hatırladığı Dengeli Standartlar Sorumluluk İhtiyacını gidermeyen tutumlarla, annenin kendi babasıyla (Dede_A) ilgili hatırladığı Dengeli Standartlar Sorumluluk İhtiyacını gidermeyen tutumlar arasında istatistiksel açıdan anlamlı, pozitif bir ilişki ($r = 0,596$, $p < 0,001$) gözlenmiştir. Annenin kendi annesiyle (Nine_A) ilgili hatırladığı Dengeli Standartlar Sorumluluk İhtiyacını gidermeyen ebeveynlik değerlerinin Annenin Yüksek Standartlar Sorumluluk şema alanı değerlerini pozitif ve istatistiksel açıdan anlamlı biçimde yordadığı ($B = 0,239$, S.H. = 0,062, $\beta = 0,272$, $p < 0,001$), Annenin kendi babasıyla (Dede_A) ilgili hatırladığı Dengeli Standartlar Sorumluluk İhtiyacını gidermeyen ebeveynlik değerlerinin Annenin Yüksek Standartlar Sorumluluk şema alanı değerlerini pozitif ve istatistiksel açıdan anlamlı biçimde yordadığı ($B = 0,329$, S.H. = 0,071, $\beta = 0,328$, $p < 0,001$) görülmüştür.

Babanın kendi annesiyle (Nine_B) ilgili hatırladığı Dengeli Standartlar Sorumluluk İhtiyacını gidermeyen tutumlarla, babanın kendi babasıyla (Dede_B) ilgili hatırladığı Dengeli Standartlar Sorumluluk İhtiyacını gidermeyen tutumlar arasında istatistiksel açıdan anlamlı, pozitif bir ilişki ($r = 0,530$, $p < 0,001$) gözlenmiştir. Babanın kendi annesiyle (Nine_B) ilgili hatırladığı Dengeli Standartlar Sorumluluk İhtiyacını gidermeyen ebeveynlik değerlerinin Babanın Yüksek Standartlar Sorumluluk şema alanı değerlerini istatistiksel açıdan anlamlı biçimde yordamadığı ($B = 0,078$, S.H. = 0,066, $\beta = 0,084$, $p = 0,237$), Babanın kendi babasıyla (Dede_B) ilgili hatırladığı Dengeli Standartlar Sorumluluk İhtiyacını gidermeyen ebeveynlik değerlerinin Babanın Yüksek Standartlar Sorumluluk şema alanı değerlerini pozitif ve istatistiksel açıdan anlamlı biçimde yordadığı ($B = 0,351$, S.H. = 0,064, $\beta = 0,391$, $p < 0,001$) görülmüştür.

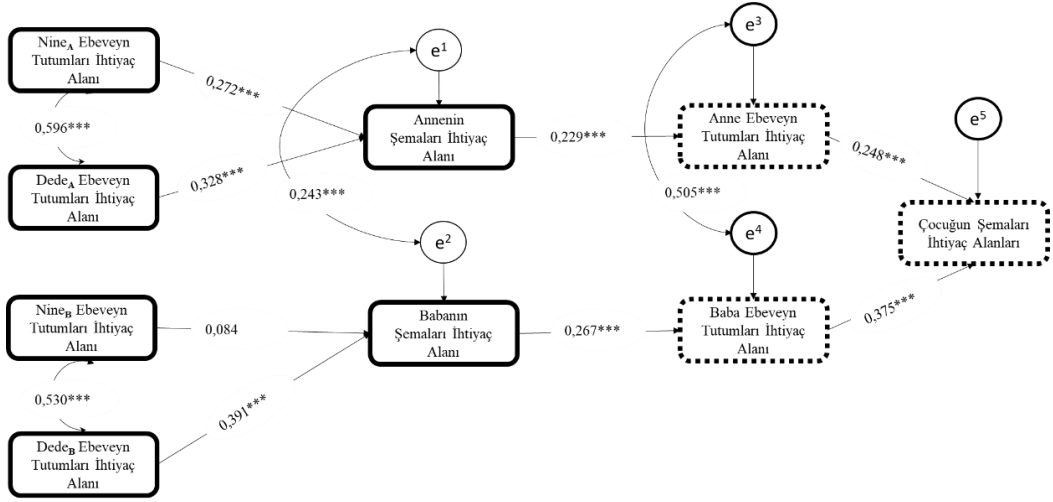
Annenin Yüksek Standartlar Sorumluluk şema alanı değerleriyle babanın Yüksek Standartlar Sorumluluk şema alanı değerleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı, pozitif bir ilişki ($r = 0,243$, $p < 0,001$) görülmüştür. Annenin Yüksek Standartlar Sorumluluk şema alanı değerleri, evladın annesiyle ilgili hatırladığı Dengeli Standartlar Sorumluluk İhtiyacını gidermeyen ebeveynlik değerlerini pozitif

ve istatistiksel açıdan anlamlı olarak yordadığı ($B = 0,247$, S.H. = 0,063, $\beta = 0,229$, $p < 0,001$), babanın Yüksek Standartlar Sorumluluk şema alanı değerleri, evladın babasıyla ilgili hatırladığı Dengeli Standartlar Sorumluluk İhtiyacını gidermeyen ebeveynlik değerlerini pozitif ve istatistiksel açıdan anlamlı olarak yordadığı ($B = 0,277$, S.H. = 0,060, $\beta = 0,267$, $p < 0,001$) gözlenmiştir.

Evladın kendi annesiyle ilgili hatırladığı Dengeli Standartlar Sorumluluk İhtiyacını gidermeyen tutumlarla, evladın kendi babasıyla ilgili hatırladığı Dengeli Standartlar Sorumluluk İhtiyacını gidermeyen tutumlar arasında istatistiksel açıdan anlamlı, pozitif bir ilişki ($r = 0,505$, $p < 0,001$) gözlenmiştir. Evladın kendi annesiyle ilgili hatırladığı Dengeli Standartlar Sorumluluk İhtiyacını gidermeyen ebeveynlik değerlerinin evladın Yüksek Standartlar Sorumluluk şema alanı değerlerini pozitif ve istatistiksel açıdan anlamlı biçimde yordadığı ($B = 0,197$, S.H. = 0,053, $\beta = 0,248$, $p < 0,001$), evladın kendi babasıyla ilgili hatırladığı Dengeli Standartlar Sorumluluk İhtiyacını gidermeyen ebeveynlik değerlerinin, evladın Yüksek Standartlar Sorumluluk şema alanı değerlerini pozitif ve istatistiksel açıdan anlamlı biçimde yordadığı ($B = 0,366$, S.H. = 0,065, $\beta = 0,375$, $p < 0,001$) görülmüştür.

Tablo 8. Dengeli Standartlar Sorumluluk İhtiyacı için Hesaplanan YEM Model Katsayıları.

İhtiyaç Alanı	Yol	B	S.H.	p	β	Yol	Kovaryans	S.H.	p	r
Dengeli Standartlar Sorum.	a ₁₁	0,239	0,06	< 0,001	0,272	k ₁₁	225,858	30,50	< 0,001	0,596
	a ₁₂	0,329	0,07	< 0,001	0,328	k ₁₂	150,324	22,20	< 0,001	0,530
	b ₁₁	0,078	0,07	0,237	0,084	k ₂₁	51,849	15,18	< 0,001	0,243
	b ₁₂	0,351	0,06	< 0,001	0,391	k ₃₁	149,674	22,97	< 0,001	0,505
	a ₂₁	0,247	0,06	< 0,001	0,229					
	b ₂₁	0,277	0,06	< 0,001	0,267					
	a ₃₁	0,197	0,05	< 0,001	0,248					
	b ₃₁	0,366	0,06	< 0,001	0,375					

Şekil 5. Dengeli Standartlar Sorumluluk İhtiyacı için Hesaplanan YEM Model Katsayıları

Kalın kesintisiz anahatlı çizgiler ebeveynlerden alınan ölçümleri ve tireli anahatlı şekiller evlat/çocuk grubundan alınan ölçümleri temsil etmektedir.

Makul Sınırlar İhtiyacı için kurulan yapısal eşitlik modeline ilişkin uyum değerleri bulunmuş (CMIN/DF = 6,276, CFI = 0,819, RMSEA = 0,159) ve analize ilişkin sonuçlar Tablo 9’da ve Şekilde 6’da verilmiştir. Gözlenen değişkenlerle gerçekleştirilen yol analizi sonuçlarına göre, annenin kendi annesiyle (Nine_A) ilgili hatırladığı Makul Sınırlar İhtiyacını gidermeyen tutumlarla, annenin kendi babasıyla (Dede_A) ilgili hatırladığı Makul Sınırlar İhtiyacını gidermeyen tutumlar arasında istatistiksel açıdan anlamlı, pozitif bir ilişki ($r = 0,633$, $p < 0,001$) gözlenmiştir. Annenin kendi annesiyle (Nine_A) ilgili hatırladığı Makul Sınırlar İhtiyacını gidermeyen ebeveynlik değerlerinin Annenin Zedelenmiş Sınırlar şema alanı değerlerini pozitif ve istatistiksel açıdan anlamlı biçimde yordadığı ($B = 0,236$, S.H. = 0,077, $\beta = 0,237$, $p = 0,002$), Annenin kendi babasıyla (Dede_A) ilgili hatırladığı Makul Sınırlar İhtiyacını gidermeyen ebeveynlik değerlerinin Annenin Zedelenmiş Sınırlar şema alanı değerlerini pozitif ve istatistiksel açıdan anlamlı biçimde yordadığı ($B = 0,334$, S.H. = 0,094, $\beta = 0,274$, $p < 0,001$) görülmüştür.

Babanın kendi annesiyle (Nine_B) ilgili hatırladığı Makul Sınırlar İhtiyacını gidermeyen tutumlarla, babanın kendi babasıyla (Dede_B) ilgili hatırladığı Makul Sınırlar İhtiyacını gidermeyen tutumlar arasında istatistiksel açıdan anlamlı, pozitif bir ilişki ($r = 0,750$, $p < 0,001$) gözlenmiştir. Babanın kendi annesiyle (Nine_B) ilgili hatırladığı Makul Sınırlar İhtiyacını gidermeyen ebeveynlik değerlerinin Babanın

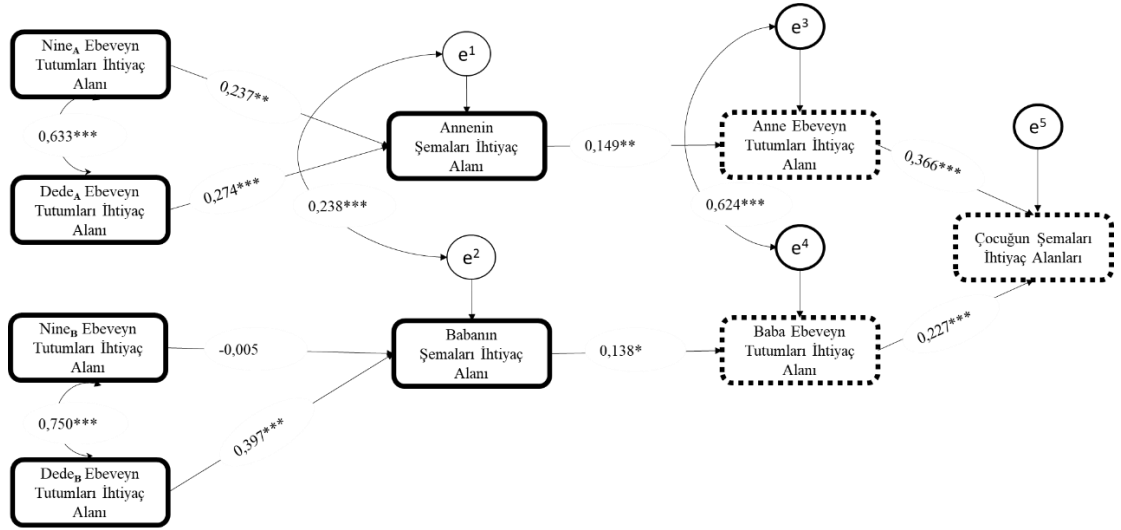
Makul Sınırlar şema alanı değerlerini istatistiksel açıdan anlamlı biçimde yordamadığı ($B = -0,005$, $S.H. = 0,096$, $\beta = -0,005$, $p = 0,960$), Babanın kendi babasıyla ($Deda_B$) ilgili hatırladığı Makul Sınırlar İhtiyacını gidermeyen ebeveynlik değerlerinin Babanın Zedelenmiş Sınırlar şema alanı değerlerini pozitif ve istatistiksel açıdan anlamlı biçimde yordadığı ($B = 0,436$, $S.H. = 0,103$, $\beta = 0,397$, $p < 0,001$) görülmüştür.

Annenin Zedelenmiş Sınırlar şema alanı değerleriyle babanın Zedelenmiş Sınırlar şema alanı değerleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı, pozitif bir ilişki ($r = 0,238$, $p < 0,001$) görülmüştür. Annenin Zedelenmiş Sınırlar şema alanı değerleri, evladın annesiyle ilgili hatırladığı Makul Sınırlar İhtiyacını gidermeyen ebeveynlik değerlerini pozitif ve istatistiksel açıdan anlamlı olarak yordadığı ($B = 0,157$, $S.H. = 0,057$, $\beta = 0,149$, $p = 0,006$), babanın Zedelenmiş Sınırlar şema alanı değerleri, evladın babasıyla ilgili hatırladığı Makul Sınırlar İhtiyacını gidermeyen ebeveynlik değerlerini pozitif ve istatistiksel açıdan anlamlı olarak yordadığı ($B = 0,116$, $S.H. = 0,045$, $\beta = 0,138$, $p = 0,010$) gözlenmiştir.

Evladın kendi annesiyle ilgili hatırladığı Makul Sınırlar İhtiyacını gidermeyen tutumlarla, evladın kendi babasıyla ilgili hatırladığı Makul Sınırlar İhtiyacını gidermeyen tutumlar arasında istatistiksel açıdan anlamlı, pozitif bir ilişki ($r = 0,624$, $p < 0,001$) gözlenmiştir. Evladın kendi annesiyle ilgili hatırladığı Makul Sınırlar İhtiyacını gidermeyen ebeveynlik değerlerinin evladın Zedelenmiş Sınırlar şema alanı değerlerini pozitif ve istatistiksel açıdan anlamlı biçimde yordadığı ($B = 0,366$, $S.H. = 0,074$, $\beta = 0,366$, $p < 0,001$), evladın kendi babasıyla ilgili hatırladığı Makul Sınırlar İhtiyacını gidermeyen ebeveynlik değerlerinin, evladın Zedelenmiş Sınırlar şema alanı değerlerini pozitif ve istatistiksel açıdan anlamlı biçimde yordadığı ($B = 0,299$, $S.H. = 0,097$, $\beta = 0,227$, $p = 0,002$) görülmüştür.

Tablo 9. Makul Sınırlar İhtiyacı için Hesaplanan YEM Model Katsayıları.

İhtiyaç Alanı	Yol	B	S.H.	p	β	Yol	Kovaryans	S.H.	p	r
Makul Sınırlar	a ₁₁	0,236	0,08	0,002	0,237	k ₁₁	54,852	7,10	< 0,001	0,633
	a ₁₂	0,334	0,09	< 0,001	0,274	k ₁₂	63,202	7,29	< 0,001	0,750
	b ₁₁	-0,005	0,10	0,960	-0,005	k ₂₁	19,424	5,81	< 0,001	0,238
	b ₁₂	0,436	0,10	< 0,001	0,397	k ₃₁	54,245	7,09	< 0,001	0,624
	a ₂₁	0,157	0,06	0,006	0,149					
	b ₂₁	0,116	0,04	0,010	0,138					
	a ₃₁	0,366	0,07	< 0,001	0,366					
	b ₃₁	0,299	0,10	0,002	0,227					

Şekil 6. Makul Sınırlar İhtiyacı için Hesaplanan YEM Model Katsayıları

Kalın kesintisiz anahatlı çizgiler ebeveynlerden alınan ölçümleri ve tireli anahatlı şekiller evlat/çocuk grubundan alınan ölçümleri temsil etmektedir.

2.5.3. Kopukluk ve Reddedilme Alanındaki Şemalarla Kurulan Yapısal Eşitlik Modellerinin Sonuçları

Duygusal Yoksunluk Şeması için kurulan yapısal eşitlik modeline ilişkin uyum değerleri bulunmuş (CMIN/DF = 8,396, CFI = 0,807, RMSEA = 0,188) ve analize ilişkin sonuçlar Tablo 10'da ve Şekilde 7'de verilmiştir. Gözlenen değişkenlerle gerçekleştirilen yol analizi sonuçlarına göre, annenin kendi annesiyle (Nine_A) ilgili hatırladığı Duygusal Olarak Yoksun Bırakıcı ebeveyn tutumlarıyla, annenin kendi babasıyla (Dede_A) ilgili hatırladığı Duygusal Olarak Yoksun Bırakıcı ebeveyn tutumları arasında istatistiksel açıdan anlamlı, pozitif bir ilişki ($r = 0,730$, $p < 0,001$) gözlenmiştir. Annenin kendi annesiyle (Nine_A) ilgili hatırladığı Duygusal Olarak Yoksun Bırakıcı ebeveynlik değerlerinin Annenin Duygusal Yoksunluk Şema değerlerini pozitif ve istatistiksel açıdan anlamlı biçimde yordadığı ($B = 0,133$, S.H. = 0,042, $\beta = 0,266$, $p = 0,002$), Annenin kendi babasıyla (Deda_A) ilgili hatırladığı Duygusal Olarak Yoksun Bırakıcı ebeveynlik değerlerinin Annenin Duygusal Yoksunluk Şema değerlerini pozitif ve istatistiksel açıdan anlamlı biçimde yordadığı ($B = 0,112$, S.H. = 0,041, $\beta = 0,228$, $p = 0,007$) görülmüştür.

Babanın kendi annesiyle (Nine_B) ilgili hatırladığı Duygusal Olarak Yoksun Bırakıcı ebeveyn tutumlarıyla, babanın kendi babasıyla (Dede_B) ilgili hatırladığı Duygusal Olarak Yoksun Bırakıcı ebeveyn tutumları arasında istatistiksel açıdan anlamlı, pozitif bir ilişki ($r = 0,828$, $p < 0,001$) gözlenmiştir. Babanın kendi annesiyle (Nine_B) ilgili hatırladığı Duygusal Olarak Yoksun Bırakıcı ebeveynlik değerlerinin Babanın Duygusal Yoksunluk Şema değerlerini istatistiksel açıdan anlamlı biçimde yordamadığı ($B = 0,025$, S.H. = 0,052, $\beta = 0,052$, $p = 0,603$), Babanın kendi babasıyla (Deda_B) ilgili hatırladığı Duygusal Olarak Yoksun Bırakıcı ebeveynlik değerlerinin Babanın Duygusal Yoksunluk Şema alanı değerlerini pozitif ve istatistiksel açıdan anlamlı biçimde yordadığı ($B = 0,164$, S.H. = 0,053, $\beta = 0,336$, $p = 0,002$) görülmüştür.

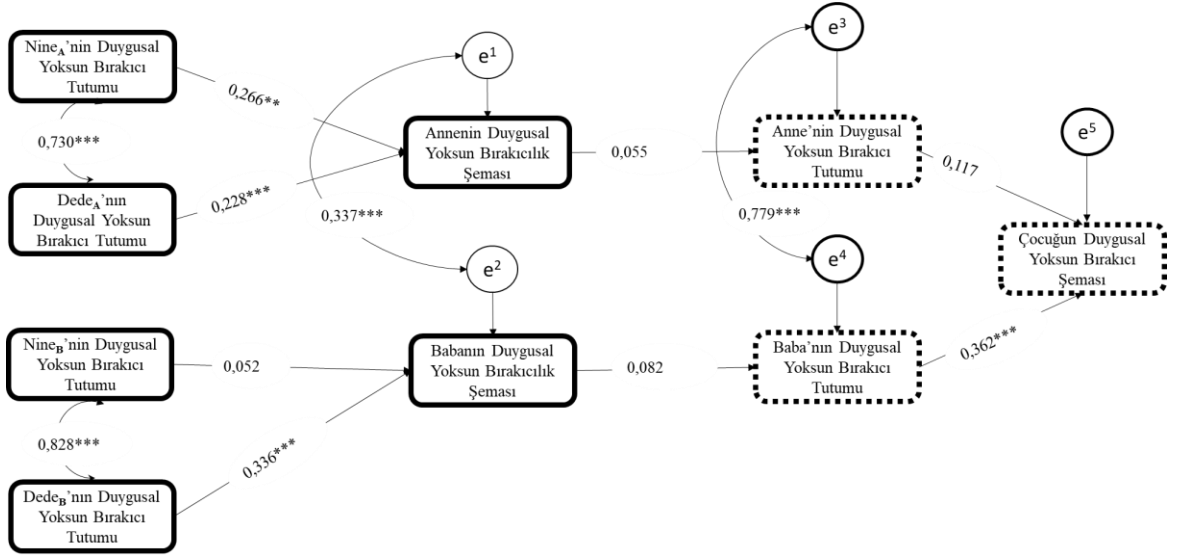
Annenin Duygusal Yoksunluk Şema değerleriyle babanın Duygusal Yoksunluk Şema değerleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı, pozitif bir ilişki ($r = 0,337$, $p < 0,001$) görülmüştür. Annenin Duygusal Yoksunluk Şema değerleri, evladın annesiyle ilgili hatırladığı Duygusal Olarak Yoksun Bırakıcı ebeveynlik değerlerini istatistiksel açıdan anlamlı olarak yordamadığı ($B = 0,114$, S.H. = 0,091,

$\beta = 0,055$, $p = 0,212$), babanın Duygusal Yoksunluk Şema değerleri, evladın babasıyla ilgili hatırladığı Duygusal Olarak Yoksun Bırakıcı ebeveynlik değerlerini istatistiksel açıdan anlamlı olarak yordamadığı ($B = 0,170$, S.H. = 0,092, $\beta = 0,082$, $p = 0,065$) gözlenmiştir.

Evladın kendi annesiyle ilgili hatırladığı Duygusal Olarak Yoksun Bırakıcı ebeveyn tutumlarıyla, evladın kendi babasıyla ilgili hatırladığı Duygusal Olarak Yoksun Bırakıcı ebeveyn tutumları arasında istatistiksel açıdan anlamlı, pozitif bir ilişki ($r = 0,779$, $p < 0,001$) gözlenmiştir. Evladın kendi annesiyle ilgili hatırladığı Duygusal Olarak Yoksun Bırakıcı ebeveynlik değerlerinin evladın Duygusal Yoksunluk Şema değerlerini istatistiksel açıdan anlamlı biçimde yordamadığı ($B = 0,053$, S.H. = 0,044, $\beta = 0,117$, $p = 0,229$), evladın kendi babasıyla ilgili hatırladığı Duygusal Olarak Yoksun Bırakıcı ebeveynlik değerlerinin, evladın Duygusal Yoksunluk Şema değerlerini pozitif ve istatistiksel açıdan anlamlı biçimde yordadığı ($B = 0,169$, S.H. = 0,046, $\beta = 0,362$, $p < 0,001$) görülmüştür.

Tablo 10. Duygusal Yoksunluk Şeması için Hesaplanan YEM Model Katsayıları.

İhtiyaç Alanı	Yol	B	S.H.	p	β	Yol	Kovaryans	S.H.	p	r
Duygusal Yoksunluk	a ₁₁	0,133	0,04	0,002	0,266	k ₁₁	89,448	10,50	< 0,001	0,730
	a ₁₂	0,112	0,04	0,007	0,228	k ₁₂	94,729	10,27	< 0,001	0,828
	b ₁₁	0,025	0,05	0,603	0,052	k ₂₁	7,890	1,71	< 0,001	0,337
	b ₁₂	0,164	0,05	0,002	0,336	k ₃₁	94,602	10,64	< 0,001	0,779
	a ₂₁	0,114	0,09	0,212	0,055					
	b ₂₁	0,17	0,09	0,065	0,082					
	a ₃₁	0,053	0,04	0,229	0,117					
	b ₃₁	0,169	0,05	< 0,001	0,362					

Şekil 7. Duygusal Yoksunluk Şeması için Hesaplanan YEM Model Katsayıları

Kalın kesintisiz anahatlı çizgiler ebeveynlerden alınan ölçümleri ve tireli anahatlı şekiller evlat/çocuk grubundan alınan ölçümleri temsil etmektedir.

Kusurluluk Şeması için kurulan yapısal eşitlik modeline ilişkin uyum değerleri bulunmuş (CMIN/DF = 3,886, CFI = 0,910, RMSEA = 0,118) ve analize ilişkin sonuçlar Tablo 11’de ve Şekilde 8’de verilmiştir. Gözlenen değişkenler gerçekleştirilen yol analizi sonuçlarına göre, annenin kendi annesiyle (Nine_A) ilgili hatırladığı Küçümseyici Kusur Bulucu tutumlarla, annenin kendi babasıyla (Dede_A) ilgili hatırladığı Kusur Bulucu tutumlar arasında istatistiksel açıdan anlamlı, pozitif bir ilişki ($r = 0,743$, $p < 0,001$) gözlenmiştir. Annenin kendi annesiyle (Nine_A) ilgili hatırladığı Küçümseyici Kusur Bulucu ebeveynlik değerlerinin Annenin Kusurluluk Şema değerlerini pozitif ve istatistiksel açıdan anlamlı biçimde yordadığı ($B = 0,187$, S.H. = 0,047, $\beta = 0,343$, $p < 0,001$), Annenin kendi babasıyla (Dede_A) ilgili hatırladığı Kusur Bulucu değerlerinin Annenin Kusurluluk Şema değerlerini pozitif ve istatistiksel açıdan anlamlı biçimde yordadığı ($B = 0,098$, S.H. = 0,046, $\beta = 0,183$, $p = 0,032$) görülmüştür.

Babanın kendi annesiyle (Nine_B) ilgili hatırladığı Küçümseyici Kusur Bulucu tutumlarla, babanın kendi babasıyla (Dede_B) ilgili hatırladığı Küçümseyici Kusur Bulucu tutumlar arasında istatistiksel açıdan anlamlı, pozitif bir ilişki ($r = 0,695$, $p < 0,001$) gözlenmiştir. Babanın kendi annesiyle (Nine_B) ilgili hatırladığı Küçümseyici Kusur Bulucu ebeveynlik değerlerinin Babanın Kusurluluk Şema değerlerini pozitif

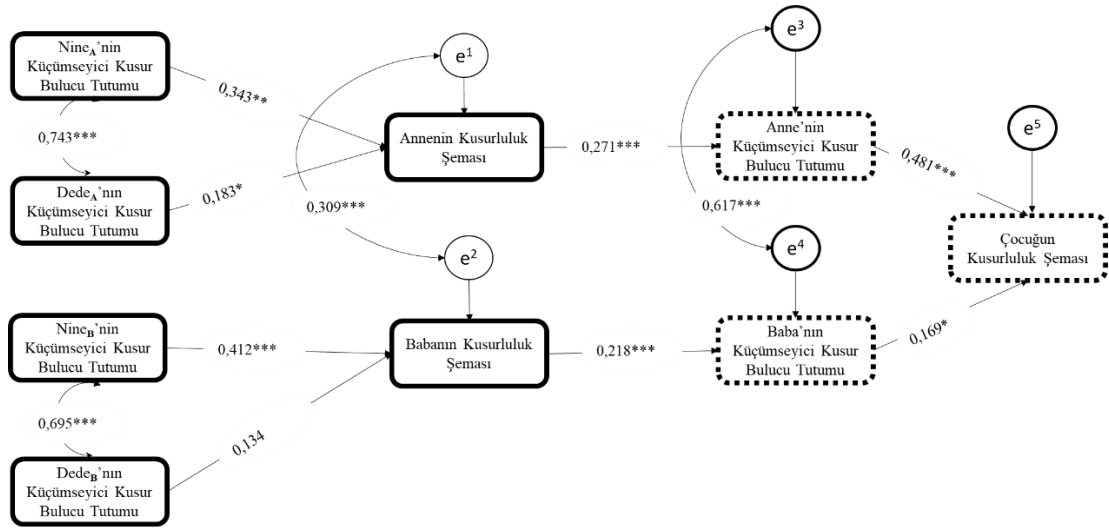
ve istatistiksel açıdan anlamlı biçimde yordadığı ($B = 0,248$, $S.H. = 0,047$, $\beta = 0,412$, $p < 0,001$), Babanın kendi babasıyla (Deda_B) ilgili hatırladığı Küçümseyici Kusur Bulucu ebeveynlik değerlerinin Babanın Kusurluluk Şema değerlerini istatistiksel açıdan anlamlı biçimde yordamadığı ($B = 0,072$, $S.H. = 0,042$, $\beta = 0,134$, $p = 0,089$) görülmüştür.

Annenin Kusurluluk Şema değerleriyle babanın Kusurluluk Şema değerleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı, pozitif bir ilişki ($r = 0,309$, $p < 0,001$) görülmüştür. Annenin Kusurluluk Şema değerleri, evladın annesiyle ilgili hatırladığı Küçümseyici Kusur Bulucu ebeveynlik değerlerini pozitif ve istatistiksel açıdan anlamlı olarak yordadığı ($B = 0,386$, $S.H. = 0,075$, $\beta = 0,271$, $p < 0,001$), babanın Kusurluluk Şema değerleri, evladın babasıyla ilgili hatırladığı Küçümseyici Kusur Bulucu ebeveynlik değerlerini pozitif ve istatistiksel açıdan anlamlı olarak yordadığı ($B = 0,376$, $S.H. = 0,092$, $\beta = 0,218$, $p < 0,001$) gözlenmiştir.

Evladın kendi annesiyle ilgili hatırladığı Küçümseyici Kusur Bulucu tutumlarla, evladın kendi babasıyla ilgili hatırladığı Küçümseyici Kusur Bulucu tutumlar arasında istatistiksel açıdan anlamlı, pozitif bir ilişki ($r = 0,617$, $p < 0,001$) gözlenmiştir. Evladın kendi annesiyle ilgili hatırladığı Küçümseyici Kusur Bulucu ebeveynlik değerlerinin evladın Kusurluluk Şema değerlerini pozitif ve istatistiksel açıdan anlamlı biçimde yordadığı ($B = 0,331$, $S.H. = 0,047$, $\beta = 0,481$, $p < 0,001$), evladın kendi babasıyla ilgili hatırladığı Küçümseyici Kusur Bulucu ebeveynlik değerlerinin, evladın Kusurluluk Şema değerlerini pozitif ve istatistiksel açıdan anlamlı biçimde yordadığı ($B = 0,109$, $S.H. = 0,045$, $\beta = 0,169$, $p = 0,015$) görülmüştür.

Tablo 11. Kusurluluk Şeması için Hesaplanan YEM Model Katsayıları.

İhtiyaç Alanı	Yol	B	S.H.	p	β	Yol	Kovaryans	S.H.	p	r
Duygusal Yoksunluk	a ₁₁	0,187	0,047	< 0,001	0,343	k ₁₁	66,342	7,70	< 0,001	0,743
	a ₁₂	0,098	0,046	0,032	0,183	k ₁₂	42,803	5,19	< 0,001	0,695
	b ₁₁	0,248	0,047	< 0,001	0,412	k ₂₁	5,258	1,23	< 0,001	0,309
	b ₁₂	0,072	0,042	0,089	0,134	k ₃₁	32,535	4,28	< 0,001	0,617
	a ₂₁	0,386	0,075	< 0,001	0,271					
	b ₂₁	0,376	0,092	< 0,001	0,218					
	a ₃₁	0,331	0,047	< 0,001	0,481					
	b ₃₁	0,109	0,045	0,015	0,169					

Şekil 8. Kusurluluk Şeması için Hesaplanan YEM Model Katsayıları

Kalın kesintisiz anahatlı çizgiler ebeveynlerden alınan ölçümleri ve tireli anahatlı şekiller evlat/çocuk grubundan alınan ölçümleri temsil etmektedir.

Bütün modeller için standardize yol katsayılarının bir özeti tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12. Standardize Yol Katsayıları Özet Tablosu

Model	a ₁₁	a ₁₂	b ₁₁	b ₁₂	a ₂₁	b ₂₁	a ₃₁	b ₃₁
Bağlanma Kabul	0,457***	0,181*	0,318***	0,291***	0,286***	0,211***	0,300***	0,385***
Otonomi Performans	0,109	0,465***	0,174**	0,404***	0,104	0,232***	0,314***	0,265***
Dengeli Standartlar	0,272***	0,328***	0,084	0,391***	0,229***	0,267***	0,248***	0,375***
Makul Sınırlar	0,237**	0,274***	-0,005	0,397***	0,149**	0,138*	0,366***	0,227**
Duygusal Yoksunluk	0,266**	0,228**	0,052	0,336**	0,055	0,082	0,117	0,362***
Kusurluluk	0,343***	0,183*	0,412***	0,134	0,271***	0,218***	0,481***	0,169***

* p < 0,05; ** p < 0,001; p < 0,001

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TARTIŞMA

Bu araştırmada nesiller arası duygusal ihtiyaçların aktarımı Şema Terapi'nin temel kavramları olan ebeveynlik tarzları ve şemalar bağlamında incelenmiştir. Şema Terapi'ye göre çocuğun gelişimsel sürecinde bakım verenlerin onun duygusal ihtiyaçlarını karşılamayan ebeveynlik tarzları, çocuklarda hayat boyu etkileri olan şemaları oluşturur. Şemalar günlük hayatı anlamlandırmamıza ve zihnimizdeki ben-öteki algımıza, temel duygularımıza, hislerimize dair parçalar barındıran temel içsel yapılardır. Bu yapılar hayatın pek çok alanına etki ettikleri gibi, romantik ilişkilerde ve aile ilişkilerinde de etkili olurlar (Simeone-DiFrancesco ve ark., 2015). Böylelikle, ebeveynlik tarzlarını etkileyerek, sonraki nesillere aktarılabilirler (Karaaslan ve ark., 2021). Mevcut çalışmada, bu teorik çerçeveyi incelemek, Şema Terapi'nin gelişimsel, aktarımsal, hatta epigenetik vurgusunu istatistiksel bir modelle değerlendirmek için triadlar şeklinde ailelerden (anne-baba-evlat) veri toplanmış ve verilerin bağıllığı (*interdependence*) göz önünde tutularak analizler gerçekleştirilmiştir. Her bir aile üyesinden Young Şema Ölçeği Kısa Form 3 (Soygüt ve ark., 2008) ve Young Ebeveynlik Ölçeği (Soygüt ve ark., 2009) ile veri toplanmış ve Bach ve arkadaşlarının (2018) sundukları çerçeveden yararlanılarak veriler düzenlenip, şema alanları ve duygusal ihtiyaç toplam puanları elde edilmiştir. Sonrasında değişkenler arasındaki ilişkiler için korelasyon analizleri ve modeller için YEM analizleri gerçekleştirilmiştir. Doktora tezinin bu bölümünde, öncelikle değişkenler arasındaki ilişkiler alanyazın ışığında incelenmiş, sonrasında model bulgularına odaklanılmıştır. Tartışılan bulguların klinik düzlemdeki katkıları ayrı bir başlıkta ele alınıp, kısıtlılıkları ve genel olarak tez çıktıları değerlendirilmiştir.

3.1. DEĞİŞKENLER ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1.1. Anne ve Babaların Şema Alanları Arasındaki İlişkiler

Öncelikle ebeveynlerin ilgili şema puanları toplanarak hesaplanan şema alan değerlerinin arasındaki ilişkiler ikili biçimde Pearson Korelasyon analizleriyle incelenmiştir. Her bir şema alanı için baba olan katılımcıların şema alan değerleri ile anne olan katılımcıların şema alan değerleri arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif ilişkiler gözlenmiştir. Bunun tek istisnası anne olan katılımcıların Zedelenmiş Sınırlar şema alanı ile baba olan katılımcıların Kopukluk ve Reddedilme şema alanı arasındaki anlamsız ilişkidir. Annelerin Kopukluk ve Reddedilme değerleriyle babaların Kopukluk ve Reddedilme değerleri arasında; annelerin Zedelenmiş Otonomi/Performans şema alanı değerleriyle babaların Zedelenmiş Otonomi/Performans şema alanı değerleri arasında; annelerin Yüksek Standartlar/Sorumluluk şema alanı değerleriyle babaların Yüksek Standartlar/Sorumluluk şema alanı değerleri arasında; annelerin Zedelenmiş Sınırlar şema alanı değerleriyle babaların Zedelenmiş Sınırlar şema alanı değerleri arasında zayıf, pozitif, anlamlı ilişki gözlenmiştir. İlişkili kişilerin değerleri arasındaki korelasyonlar özellikle kişilerarası ilişkilerin, eşler arasındaki dinamiklerin araştırılması açısından önem arz etmektedir (Nestler, 2021; Wilde ve Dozois., 2019). Çiftlerin şema alanları arasındaki pozitif yönlü ilişkiler alanyazın çalışmalarla (Akkol, 2017; Frazier ve ark., 1996; Körük ve Abacı, 2020; Wilde ve Dozois., 2019) ve çıkarımlarla (Simeone-DiFrancesco ve ark., 2015) uyumludur.

Baba olan katılımcıların Kopukluk ve Reddedilme şema alanlarıyla, anne olan katılımcıların Zedelenmiş Otonomi Performans şema alanı değerleri arasında pozitif yönde, zayıf ilişki gözlenmiştir. Kopukluk Reddedilme şema alanı bireylerin özgün ve kendinden müstakil biçimde onam alabilmeleri, kendilerini güvende hissedebilmeleri, algılamalarıyla ilgilidir. Zedelenmiş Otonomi Performans alanı ise bireylerin tek başına işlevsellikleri, özerklikleri ve hayatlarıyla ilgili algıladıkları bireysel kudretle ilişkilidir (Young ve ark., 2003). Babaların Kopukluk Reddedilme alanında hissettikleri, algıladıkları noksanlıkla, Annelerin Zedelenmiş Otonomi/Performans alanında hissettikleri, algıladıkları noksanlığın ilişkili bulunması, babaların şüpheli tehlikeli dünya algısıyla, annelerin alttan alıcı,

bağlanmacı yaklaşımının denk düşmesi, uyuşması veya karşılıklı etkileşmesi sebebiyle gerçekleşmiş olabilir (Rao, 2012). Benzer şekilde Annelerin Kopukluk Reddedilme şema alan değerleriyle, Babaların Zedelenmiş Otonomi Performans değerleri arasında pozitif zayıf bir ilişki gözlenmesi de bu şekilde yorumlanabilir. Çiftlerden birinin (baba) dünyaya dair tehlike algısının diğerinin (anne) bağımlı, boyun eğici tarzını besliyor olmasına dair bu bulgu, birçok aile içi dinamikte rol oynuyor olabilir (Frazier ve ark., 1996). Baba olan katılımcıların Kopukluk Reddedilme değerleri ile anne olan katılımcıların Yüksek Standartlar Sorumluluk değerleri arasında zayıf, pozitif ilişki gözlenmiştir. Ancak anne olan katılımcıların Kopukluk Reddedilme değerleri ile baba olan katılımcıların Yüksek Standartlar Sorumluluk değerleri arasında çok zayıf, pozitif ilişki gözlenmiştir. Dolayısıyla partnerlerin şema alanlarının birbirleriyle olan etkileşim güçlerinde partnerin şema alanına göre farklılıklar gözlendiği söylenebilir. Baba olan katılımcıların Kopukluk Reddedilme şema alanıyla anne katılımcıların Zedelenmiş Sınırlar şema alanları arasında; baba katılımcıların Zedelenmiş Otonomi Performans değerleriyle, anne katılımcıların Yüksek Standartlar Sorumluluk değerleri arasında, Zedelenmiş Sınırlar değerleri arasında zayıf pozitif ilişki gözlenmiştir.

Ebeveynlerin şema alanları arasındaki bu ilişkilerin genel eğilimine bakıldığında pozitif yönde olması; evlilik öncesindeki dönemde eşlerin benzer şemalara ve deneyimlere (başa çıkma biçimlerine) sahip olması, bu benzerliğin eşlerin birbirine çekilmesinde, eş seçiminde etkili olması ve benzer şemalara farklı başa çıkma tarzlarına sahip olan eşlerin evlilikle birlikte birbirlerinin şemalarını daha fazla tetikleyerek görünür hale getirmesi şeklinde açıklanabilir. Roediger ve arkadaşlarının (2018) da vurguladığı gibi, Young Şema Ölçeği Kısa Formu aslında şema deneyimlerine teslim olmuş danışanların düşünce, davranış, duygu ve durumlarını araştıran bir ölçektir. Şema kaçınma veya aşırı telafisi yapan danışanların ölçümü için uygun olmayabilir. Dolayısıyla partnerlerin benzer şema alanlarına sahip olmaları, benzer şemalara teslim olma, kendileriyle benzer şemalara teslim olan partnerlerin seçilmesi veya partnerlerin birbirleriyle olan karşılıklı etkileşimler sonucu duygusal, düşünsel açıdan benzeşmeleri sebepleriyle olabilir (Cook ve Snyder, 2005,; Cook ve Kenny, 2005). Her ne kadar şemaların nesiller arası aktarımına dair gerçekleştirilmiş bazı çalışmalarda (Beigi ve Askari, 2016;

Karaaslan ve ark., 2021; Macik ve ark., 2016) mevcut çalışmada olduğu gibi anne-baba-evlat triadından veri toplanmışsa da ilgili çalışmalarda ebeveynlerin şemaları arasındaki ilişkilere dair analizler yapılmamıştır. Bununla birlikte eşlerin şema alanları arasındaki ilişkilere dair mevcut bulgular, Shorey ve arkadaşları (2013) tarafından gerçekleştirilen ve eşlerin şema alanlarının değil, şemaları arasındaki ilişkileri inceleyen çalışmanın sonuçları ile kısmen paralellik göstermektedir. Söz konusu çalışmanın madde kullanım bozukluğuna sahip olan bireyler ve eşlerinin birçok şeması arasındaki pozitif yönde ilişkiyi raporladığı görülmektedir. Akkol (2017) tarafından yapılan bir diğer çalışmada ise eşlerin şema alanları arasında benzer şekilde olumlu ilişkiler bulunduğu rapor edilmiştir.

Bu bulguların güvenilirliğini, dış geçerliği ve iç geçerliğini araştırmak için, dyadic data analizine odaklanmış nicel araştırmalar, partnerlerin etkileşimli şema tetiklenmeleri, partner seçimleri, vb. samimi ilişki dinamiklerini derinlemesine inceleyen nitel çalışmalar gerçekleştirilmelidir. Böylece bu alanda yapılacak araştırmalarla bu verilerin desteklenmesi hem çift terapistleri hem de aile terapistleri için aile içi ilişkilerin/döngülerin anlaşılmasına hizmet edebilir.

3.1.2. Ebeveyn Tutumları Arasındaki İlişkiler

Araştırmaya katılan katılımcıların tamamının (annelerin, babaların ve evlatların) annelerinden ve babalarından algıladıkları ebeveyn tutumları arasında pozitif yönde ilişkiler gözlemlenmiştir. Dolayısıyla her iki neslin de anne ve babalarından algıladıkları ebeveyn tutumlarının birbiri ile ilişkili olduğunu söylemek mümkündür. Eşlerin ebeveynlik tutumlarının birbiri ile pozitif yönde ilişkili olmasına dair bu sonuçlar, alanyazında başka çalışmalar tarafından da desteklenmektedir (Milevsky ve ark., 2008; Panetta ve ark., 2004; Winsler ve ark., 2005). Bu ilişkinin anlaşılmasında üç olasılık ön plana çıkmaktadır:

Bunlardan ilki, aynı anda annesinin ve babasının ebeveynlik tutumunu değerlendiriyor olmak (Young Ebeveynlik Ölçeği'nde her bir madde aynı anda hem anne hem de baba için puanlanmaktadır), katılımcıların otobiyografik anılarını tutarlı şekilde anlamlandırma refleksi ile (gerçekte farklı olsalar bile) ikisini benzer şekilde değerlendirmesine yol açabilir. Bu türden bir otobiyografik yanlılığı Alaftar ve Uzer (2022) çocukluk çağı travmaları ile şemaların arasındaki ilişkiyi düzenleyen değişken

olarak (şemaların nesiller arası aktarımına ilişkin) modellerine dahil etmişler ve varsayımlarını doğrulayan sonuçlar elde etmişlerdir.

İkinci olasılık, yaşama dair benzer inançlara ve varsayımlara sahip olan bireylerin birbirlerini eş olarak seçmeleri sonucunda, anne ve babanın benzer ebeveyn tutumlarına sahip olarak evliliğe başlamış olması mümkündür (Cook ve Snyder, 2005). Alanyazında eşlerin benzer şemalara (Akkol, 2017; Shorey ve ark., 2013) ve birbirlerine benzerlik algısına (Baxter ve West, 2003) sahip olmasına dair bulguları rapor eden araştırmalar, çiftlerin evlatları tarafından algılanan ebeveyn tutumlarının ilişkili olmasının, evlilik öncesinde var olan benzerliklerinden kaynaklanabileceği varsayımını desteklemektedir.

Üçüncü olasılık ise evlilik öncesinde benzer tutumlara sahip olmasalar bile, anne ve babaların ebeveynlik tutumlarının birbirlerinden etkilenecek zamanla benzeşmesinin mümkün olmasıdır (Cook ve Snyder, 2005.; Cook ve Kenny, 2005). Eşlerin çocuklarına yönelik tutumlarının giderek daha çok örtüşür hale gelmesine dair alanyazın, bu araştırmanın anne babaların algılanan ebeveyn tutumları arasındaki pozitif ilişki bildiren bulgularına dair bir başka açıklama sunmaktadır. Bu varsayım çocuk bakımına ebeveynlerin ortak katılımı sonucunda anne ve babanın ebeveyn tutumlarının benzer hale gelmesine dair bulgularla da desteklenmektedir (Sorbring ve Gürdal, 2011).

3.1.3. Annelerin Ebeveynlerinden Algıladıkları Ebeveyn Tutumları ile Babaların Ebeveynlerinden Algıladıkları Ebeveyn Tutumları Arasındaki Korelasyonlar

Triad'daki anne ve babaların kendi ebeveynleriyle ilgili hatırladıkları ebeveynlik tarzları üzerinden hesaplanan temel duygusal ihtiyaç değerlerinin birbirleriyle olan ikili ilişkileri incelendiğinde; partnerlerin kayın ebeveynleri ve öz ebeveynlerinin algılanan ebeveyn tutumlarının ((Ninea-Dedeb- Nineb-Dedea) birbirleri ile ilişkili olduğu görülmüştür. Bu benzerlik, farklı iki katılımcı grubundan alınan değerlerin ilişkililiğini ifade ettiği için oldukça önemlidir. Çünkü otobiyografik bellek yanlılığı, ebeveynlerin birbirinden etkilenmesi gibi olasılıklar doğal olarak dışlanmaktadır. Bireylerin kendi anne/babalarına benzeyen kişiler tarafından yetiştirilmiş bireyleri eş olarak seçmesi (Lippe, 1984), klinik gözlemlerde

sıklıkla görülse de nicel verilerle henüz yeteri kadar çalışılmamış bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Başka bir ifade ile bu bulgu eşlerin kendi karşılanmamış ihtiyaçlarına dair deneyimlerine benzer deneyimlere sahip eşler seçmesine işaret olarak alınabilir.

Bu bulgular araştırmanın, partnerlerin şema alanlarının pozitif yönde ilişkili olduğuna dair bulgularla da uyumludur. Ebeveynlik tutumlarının şemalar üzerindeki etkisine dair geniş alanyazın düşünüldüğünde, benzer çocukluk deneyimlerine sahip olan bireylerin aynı zamanda benzer şemalara da sahip olması beklendiktir. Sonuçlar, partnerlerin şematik deneyim ve yaşantılar açısından benzer şema oluşturucu deneyimsel geçmişi olan ve benzer tetiklenmeleri yaşayan partnerler seçtiği şeklinde yorumlanabilir.

3.2. MODELLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Kurulan istatistiksel modelde (Şekil 2) şemaların nesiller arası aktarımıyla ilgili fikir verecek olan yolların büyük bir kısmı (%81) anlamlı çıkmıştır (Tablo 12). Bu bulgular şema alanları ve hatırlanan ebeveynlik stilleri üzerinden hesaplanan duygusal ihtiyaçların nesiller arası geçişini destekler niteliktedir. Her bir şema alanı için, ebeveynlerin kendi anne babalarıyla (yani nine-dedelerle) ilgili algıladıkları ebeveynlik tutumu değerlerinin aynı alandaki şemalarını anlamlı olarak yordaması (a11, a12, b11, b12); ebeveynlerin şema değerlerinin evladın algıladığı ebeveynlik tutumu değerlerini anlamlı olarak yordaması (a21, b21), evladın hatırladığı ebeveynlik tutumları değerlerinin evladın şema alanlarını yordaması (a31, b31) beklenmiştir (Şekil 1 ve Şekil 2). Model, aktarıma dair yukarıda bahsedilen yollar dışında, kendi aralarında ilişkililik göstermesi beklenen değişkenleri içermektedir. Her bir şema alanı için ailedeki ebeveyn gruplarının kendi anne babalarının ebeveynlik tutumuna dair algıladıkları değerlerin birbirleriyle ilişkili olması (k11, k12); ayrıca ebeveynlerin şema değerlerinin birbiriyle ilişkili olması (k21); evlat grubundaki katılımcıların ebeveynleriyle ilgili algıladıkları ebeveynlik tutumlarının birbiriyle ilişkili olması (k31) beklenmiştir.

Sonuçlar (aşağıda tartışılacağı gibi her bir şema alanında değerleri farklı olmak üzere), katılımcı gruplardan hem annelerin hem de babaların kendi ebeveynlerinden algıladıkları ebeveyn tutumlarının şemaları üzerinde; yine hem

annelerin hem de babaların şemalarının evlatları tarafından algılanan ebeveyn tutumları üzerinde; anne ve babaların algılanan ebeveyn tutumlarının ise evlatların şemaları üzerinde etkili olabileceğine işaret etmektedir. Böylece şemaların karşılanmamış temel duygusal ihtiyaçlar (ebeveynlik tutumları) üzerinden bir nesilden diğerine aktarıldığına dair temel varsayımın desteklendiği anlaşılmaktadır. Bu bulgular, şema aktarımını farklı modellerle inceleyen kısıtlı alan yazın ile de desteklenmektedir.

Şemaların aktarımına dair oldukça sınırlı sayıdaki çalışmada, aktarımın çoğunlukla yalnızca tek bir ebeveyni dahil edecek şekilde dyad verileriyle (Shorey ve ark., 2012; Zeynel ve Uzer, 2020; Zonnevijlle ve Hildebrand, 2018) veya anne-baba-evlat üçlüsünden veri toplansa da analizleri her bir ebeveyn için ayrı ayrı modelleyen dyadlarla (ikili) gerçekleştirildiği (Beigi ve Askari, 2016; Karaaslan ve ark., 2021; Macik ve ark., 2016) anlaşılmaktadır. İlgili araştırmalarda basit korelasyon analizleriyle (Macik ve ark., 2016; Shorey ve ark., 2012; Zonnevijlle ve Hildebrand, 2018) veya aracılık analizleri ile (Alaftar ve Uzer, 2022; Karaaslan ve ark., 2021; Gibson ve Francis, 2019; Sundag ve ark., 2018; Zeynel ve Uzer, 2020) çalışıldığı görülmektedir. Çalışmaların bir kısmının toplam şema puanlarını (Sundag ve ark., 2018) bir kısmının ebeveyn-evlat şemaları arasında ilişkili olanları raporladığı (Beigi ve Askari, 2016; Gibson ve Francis, 2019) ve bir kısmının ise “Kopukluk ve Reddedilme” ve “Zedelenmiş Sınırlar” şema alanları ile sınırlandırıldığı (Alaftar ve Uzer, 2022; Karaaslan ve ark., 2021; Zeynel ve Uzer, 2020) gözlenmektedir. Şemaların aktarımında, çocukluk çağı travmaları (Alaftar ve Uzer, 2022; Zeynel ve Uzer, 2020), algılanan ebeveyn tutumu (Sundag ve ark., 2018), babanın çocuğun bakımına katılımı (Zeynel ve Uzer, 2020), ebeveynin şema başa çıkma tutumu, ilkel-nevrotik savunma stili (Karaaslan ve ark., 2021) ve otobiyografik anıların genellenmesi (Alaftar ve Uzer, 2022) gibi çeşitli değişkenleri, aracı-yordayıcı-düzenleyici rollerde inceleyen çalışmalar bulunmaktadır.

Modelin Kopukluk ve Reddedilme şema alanı için olan değerleri incelendiğinde modele dahil edilen bütün yolların anlamlı olduğu görülmektedir. Değerler arasında dikkat çeken yönlerden ilki evladın şemalarının her iki ebeveynin tutumları tarafından da anlamlı şekilde yordansa da babanın ebeveyn tutumlarının daha güçlü şekilde yorduyor olmasıdır. Özellikle de bağlanma ihtiyaç alanına dair

kuramsal yaklaşımlar (Bowlby, 1979), birincil bakım veren olarak annenin ebeveyn tutumlarının çocuğun dünyaya bakışı (içsel çalışan modelleri) üzerinde etkili olacağı yönündedir. Bununla birlikte bağlanma ve kabul ihtiyaçlarında babaların rollerinin giderek dönüştüğüne dair bir çok çalışma göz önünde bulundurulduğunda (Ali ve ark., 2021; Cabbera ve ark., 2018; Metindoğan, 2015; Palm, 2014) bulgular daha anlamlı hale gelmektedir. Özellikle de Cabbera ve arkadaşlarının (2018) modern yaşamın anne-babaların çocuğun fiziksel bakımına olduğu kadar duygusal bakımına da daha eşit ve harmonik şekilde katıldığına ilişkin vurguları bu araştırmanın sonuçları açısından önemli görünmektedir. Çünkü, Kopukluk ve Reddedilme alanında önceki neslin (annelerin ve babaların grubunun) şemaları annelerinin ebeveyn tutumları tarafından daha güçlü şekilde yordandığıdır. Bu iki durum birlikte düşünüldüğünde, bu şema alanının önceki nesillerde annenin tutumları tarafından yordansa da değişen ebeveynlik rollerinin de katkısı ile giderek babaların ebeveyn tutumlarından daha fazla etkilendiği düşünülebilir.

Modelin Zedelenmiş Otonomi ve Performans şema alanı için olan değerleri incelendiğinde; modelin annenin annesinin ebeveyn tutumlarının annenin şemalarını yordamasına ve annenin ebeveynlik tutumlarının evladın şemalarını yordamasına ilişkin yolların anlamlı olmadığı görülmektedir. Yani bu şema alanında, hem evlat grubunda hem de anne grubunda çocukların şemaları annelerinden algıladıkları ebeveyn tutumları tarafından değil babalarından algıladıkları ebeveyn tutumları tarafından yordandığıdır. Başarısızlık, Terk Edilme, Bağımlılık, Yetersiz Özkontrol gibi şemaların bulunduğu bu şema alanının baskın olarak babalar tarafından şekillendirildiğine dair bu bulgular baba rolü üzerine olan alanyazın (Metindoğan, 2015) ile birlikte düşünüldüğünde oldukça anlaşılır görülmektedir. Bu şema alanında etkili olduğu düşünülen ebeveyn tutumlarından aşırı korumacılık, kontrolcülük, disipline edicilik gibi tutumlar kültürümüzde daha da yoğun olmak üzere daha çok babalara atfedilmektedir (Metindoğan, 2015; Özgün ve ark., 2013).

Modelin Yüksek Standartlar ve Sorumluluk şema alanı için olan değerleri incelendiğinde modele dahil edilen bütün yolların anlamlı olduğu görülmektedir. Kopukluk ve Reddedilme şema alanında olduğu gibi bu alanda da evladın şemalarının her iki ebeveynin tutumları tarafından da anlamlı şekilde yordansa da babanın ebeveyn tutumlarının daha güçlü şekilde yorduyor olmasıdır. Fakat

Kopukluk ve Reddedilme şema alanından farklı olarak, babaların ebeveynlik tutumunun baskın oluşu ile ilgili bulgular her iki nesil için de geçerlidir. Yani her üç katılımcı grubunda da (anne-baba-evlat) babanın algılanan ebeveyn tutumu şemalar üzerinde annenin ebeveyn tutumuna göre daha fazla yordama gücüne sahiptir. Dolayısıyla babaların mükemmeliyetçi, kontrolcü ve duygusal açıdan mahrum bırakıcı ebeveynlik tutumları bu şema alanında yer alan Kendini Fedâ, Yüksek Standartlar, Boyun Eğme gibi şemaları daha fazla yordamaktadır.

Zedelenmiş Sınırlar şema alanı için olan modelde yer alan değerler incelendiğinde ise babanın annesinin ebeveyn tutumlarından babanın şemalarına giden yok dışındaki bütün yolların anlamlı olduğu görülmektedir. Bu durum babaların Haklılık, Onay Arama ve Yetersiz Özkontrol gibi şemalarının oluşumunda algıladıkları narsistik, aşırı korumacı ve karamsarlık gibi ebeveynlik tutumlarının anne tarafından gösterildiğinde değil, baba tarafından gösterildiğinde etkili olduğu şeklinde yorumlanabilmektedir. Özellikle de kültürümüzde erkek çocuğuna verilen (Sunar ve Okman-Fişek, 2005; Yalvaç, 1986) “özel olma”, “her şeye hakkının olması”, “erkek olmanın bireyi özel kıldığı” gibi mesajlarla birlikte düşünüldüğünde araştırmanın bu şema alanına ilişkin bulguları anlamlı hale gelmektedir. Öte yandan anne ve babalar için geçerli olan bu kuvvetli ilişkinin bir sonraki nesilde tam tersine döndüğü, yani evlat grubundaki katılımcıların, kendi ebeveynlerinden farklı olarak Zedelenmiş Sınırlar şema alanındaki şemaları babalarından değil annelerinden algıladıkları ebeveyn tutumları tarafından daha güçlü yordanmaktadır.

Tüm şema alanlarına dair bu bulgular birlikte düşünüldüğünde, araştırmanın şemaların karşılanmamış temel duygusal ihtiyaçlar (ebeveynlik tutumları) ile birlikte bir nesilden diğerine aktarılmasına dair temel varsayımının desteklendiği görülmektedir. Buna ek olarak Tablo 12’de görüldüğü gibi, baba ebeveynlik değerlerinden ve baba şema alanı değerlerinden çıkan yollar (a12, b12, b21, b31) anlamlıdır. Önceki çalışmalarda ihmal edilen babanın evlat üzerindeki olası etkileri bu çalışmada neredeyse bütün şema alanlarında anlamlı bulunmuştur. Bu bulgular, ebeveynlerin evlat üzerindeki majör etkilerinin sadece anne-evlat bağlamında değil, aynı zamanda anne-baba-evlat üçgeninde incelenmesi gerekliliğini göstermektedir. Babanın şemalarının evladın şemaları üzerinde etkili olabileceğine dair; Karaaslan ve arkadaşlarının “Kopukluk ve Reddedilme” ve “Zedelenmiş Sınırlar” şema alanları ile

sınırlandırılmış çalışmalarına ek olarak; Beigi ve Askarinin (2016) ve Macik ve arkadaşlarının (2016) baba-evlat şemaları arasındaki ilişkilerini inceleyen çalışmaların, bu araştırmanın babalar ile ilgili bulgularını desteklediğini söylemek mümkündür. Hem kuramsal olarak hem de alanyazındaki sayısız araştırma tarafından desteklenen, evladın üzerinde tek/en etkili olan ebeveynin (çoğunlukla birincil bakımı da veriyor olması nedeniyle) anne olduğu varsayımının, bu araştırmanın sonuçları tarafından desteklenmediğini ifade etmek önemlidir. Bu durumda, modern yaşamla birlikte hem çalışma hayatında hem de çocuk bakımında cinsiyet rollerinin önceki dönemlerde var olan katılığını sürdürmüyor olması etkili olabilir. Başka bir deyişle, annelerin ev dışı (çalışma vb.) yaşamda etkin olması ve babaların çocuk bakımında aktif rol alması sonucunda çocuğun psikolojik gelişimi ve ruh sağlığı üzerindeki etkililik iki ebeveyn arasında dengelenmektedir.

Son olarak korelasyonlara dair başlık altında da tartışıldığı gibi, anne olan katılımcıların şema alan değerleri ile baba olan katılımcıların şema alan değerleri arasında pozitif anlamlı ilişkiler gözlenmiştir. Algılanan ebeveynlik stillerinden farklı olarak bu ölçümler tek bir kişiden alınmamıştır. Böylelikle hatırlama yanlılığı ve ölçüm hatası gibi kovaryansı arttıracak çeşitlilik kaynakları nispeten azaltılmıştır. Anne ve babaların şema alanlarının bütün kurulan modellerde anlamlı ve pozitif ilişkili çıkması; (a) eşlerin ilişki içerisinde birbirlerini etkileyerek birbirlerine benzemeleri ile; (b) Şema Kimyası nedeniyle partnerlerin temel duygusal ihtiyaçlarının giderilemeyeceği kişilerarası bağlamlar oluşturmaları (Simeone-DiFrancesco ve ark., 2015) ile açıklanabilir. Erken dönem uyumsuz şemaların yetişkinlikte (bu model için evlilik içerisinde) oluşması/benzeşmesi “erken” olmaları nedeniyle imkansızdır. Dolayısıyla bu paragrafta bahsedilen bulguların ‘şemaların giderek benzeşmesi’ ile ilgili yorum, bu temel kavramsal tanım ile çatışmaktadır. Burada bahsedilen ‘şemaların benzeşmesi’ halihazırda var olan şemaların, çiftler arasındaki dinamiklerle daha sık tetiklenmesi şeklinde yorumlandığı ve dolayısıyla yeni şema edinilmediği göz ardı edilmemelidir. Çiftlerin şema alanlarının benzeşmesine dair ikinci varsayım olan Şema Kimyası hipotezini ise partnerlerin şema alanları arasındaki ilişkililik, hatırlanan ebeveynlik değerleri arasındaki ilişkililik, giderilemeyen duygusal ihtiyaçların kişilerarası ortaklığı ve etkileşimine dair bulgular desteklemektedir.

Böylelikle mevcut araştırmanın şemaların nesiller arası aktarımına dair (sınırlı sayıdaki) çalışmalardan (1) her bir şema/ihtiyaç alanını incelemesi; (2) anne-baba-evlat üçlüsünün hepsini içeren bir modeli kapsamı; (3) aile üyelerinden toplanan verilerin doğası gereği ilişkili oluşuna dair analizleri içermesi; (4) anne-baba arasındaki şema benzeşmelerini “şema kimyası” kavramı kapsamında ele alması; (5) YEM kullanması gibi birçok alanda farklılaştığı anlaşılmaktadır.

3.3. KLİNİK DOĞURGULAR

Yukarıda sunulan yöntemsel farklılıkları içeren bu araştırmanın, henüz yeni yeni incelenmeye başlanan şemaların nesiller arası aktarımı alanına önemli katkılar sunacağı umulmaktadır. Kronik psikolojik bozukluklar ve kişilik bozuklukları gibi alanlardaki klinik ihtiyaçtan doğan Şema Terapi Modeli, giderek farklı örneklem ve psikopatoloji gruplarıyla çalışılmaya başlanmıştır (Arntz ve Jacob, 2013; Young, 2003). Model, başlangıçta patolojiye yönelik bir yaklaşımı benimsemiş olsa da özellikle son on yılda temel duygusal ihtiyaçlara yapılan vurgu sayesinde gelişimsel bir bakış açısına kaymaktadır (Edwards ve Arntz, 2012; Flanagan ve ark., 2020; Lockwood ve Perris, 2012; Louis ve ark., 2018). Pozitif şemaların (Velibaşoğlu, 2021; Luis ve ark., 2018) ve Pozitif Ebeveynlik Tutumları'nın araştırılmasına ve ölçülmesine ilişkin çalışmalar (Louis ve Luis, 2015) da modelin giderek daha kapsamlı bir çerçeve sağlıyor olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte Pilkington ve arkadaşlarının (2022) detaylı bir şekilde vurguladığı gibi, ruh sağlığı uzmanları tarafından hızla benimsenmesine ve tüm dünyada giderek yaygınlaşıyor olmasına rağmen Şema Terapi Modeli'nin bazı teorik-kavramsal varsayımlarının araştırılması kısıtlı kalmıştır. Bu araştırmanın Şema Terapi'nin bazı temel varsayımlarını incelemesi ve çift terapisinde şema dinamiklerine dair bulgular içermesi bakımından alana katkı sağlayabileceği düşünülmüştür.

Bireysel terapi alanındaki uygulamalarda şemaların kökenine dair incelemelerin bireyin ebeveynlerinin şemalarını içerecek şekilde genişletilmesinin terapi sürecine katkıda bulunacağı sonucu bu araştırmanın önemli çıktıların birini oluşturmaktadır. Araştırma bulgularının bireysel terapi bağlamında, bireyin şemalarının yalıtılmış olgular olarak değil, geniş aile dinamiklerinin uzun ve önemli ölçüde aktarılan yönleri ile ele alınmasının gerekliliğine dair önemli sonuçlar içerdiği

görülmektedir. Bu bulguların şema terapistinin danışanının (aile) öyküsüne bir adım daha geri çekilerek bakmasını sağlayacak bir öngörü kazanmasına; hem de danışanın kendi tepkilerini anlamlandırırken aile içi dinamiklerinin daha fazla farkında olmasına dair önemli bilgiler içerdiği umulmaktadır.

Aile dinamikleri açısından, farklı terapi ekollerinden terapistlerin de bu bulgulardan yararlanabileceği düşünülmektedir. Aile bireylerinin, bir önceki nesille olan ilişkilerinde, anne-evlat, baba-evlat, ebeveynler arası ilişkilerde kendi duygusal reflekslerini anlamalarına dair bir enstrüman olarak bu triad kullanılabilir. Bir başka ifadeyle aile terapisti, aile bireylerine Young Şema ve Ebevenlik Ölçekleri uygulayarak benzeşmeleri ve aktarımları inceleyebilir. Son olarak çift terapisi alanında Şema Terapi'nin en özgün ama en az çalışılan kavramlarından biri olan şema kimyasına dair verilerin, çiftler arasındaki şema benzeşmeleri üzerinden anlaşılmasında, bu çalışmanın sunacağı katkıların önemli olacağı umulmaktadır.

3.4. SINIRLILIKLAR VE ÖNERİLER

Her ne kadar bu araştırmanın şemaların aktarımını ölçmeyi hedefleyen önceki araştırmalardan yöntemsel ve model olarak önemli farklılıkları olduğu belirtilmişse de nesiller arası şema geçişi konusu, doğası gereği kesitsel araştırmalarla kanıtlanması zor bir konudur. Boylamsal bir araştırma deseninin bu konuyu araştırmada çok daha avantajlı olduğu açıktır. Ayrıca kesitsel araştırmalar bağlamında da bu araştırmada kullanılan YEM analizi için daha yüksek sayıda bir örnekleme çalışılması ileriki çalışmalar için göz önünde bulundurulması gereken bir konudur. Triad şeklinde veri toplamanın ekstradan oluşturduğu zorluklar nedeniyle bu araştırmada kullanılan iradi örnekleme yöntemi temsil edilebilirlik açısından bir dezavantaj oluşturmaktadır. Son olarak iradi örnekleme yöntemleri, araştırmaya katılan bireylerin (anketi ulaştırılabilmesi için) diğer aile bireyleri ile iletişim halinde olmasını gerektirmiştir. Bu durum ise baştan yetişkin olup, anne ve/veya babası ile görüşmeyen, görüşmeyi tercih etmeyen, anne ve/veya babasını kaybeden bireyleri otomatik olarak dışlamış ve genellenebilirlik sorunu oluşturmuştur.

Şema ve karşılanmayan temel duygusal ihtiyaçların nesiller arası aktarımı konusunu inceleyen sonraki araştırmaların bu araştırmadaki eksiklik ve kısıtlılıklara ilaveten göz önünde bulundurabileceği birkaç nokta ise şu şekilde sıralanabilir:

Kısıtlı sayıda araştırma olması nedeniyle, nesiller arası şema aktarımında etkili olabilecek birçok etmen (ebeveynler arası evlilik ilişkisinin çeşitli yönleri, geniş aile bireylerinin katılımı, kırsal-metropol yaşam tarzı vb.) henüz araştırılmamıştır. Nesiller arası geçişin daha zayıf olduğu ailelerle yapılacak çalışmalarda (çocuğun çeşitli ihmal ve istismar deneyimlerini telafi edici yaşantıları, ebeveynler dışında olumlu bağlanma figürleri vb.) koruyucu faktörlerin incelenmesi; geçişin boylamsal desenlerle çalışılması ve üç neslin dahil edilmesi gibi daha kapsamlı araştırmaların tasarlanması alana çok çeşitli katkılar sunacaktır. Nesiller arası geçişin kişilik bozuklukları gibi spesifik ve süreğen bozukluklarda incelenmesinin de özellikle uygulamada çok önemli çıktıları olacağı değerlendirilmektedir. Ayrıca bu alanın nitel araştırmalarla çalışılması, hali hazırda yüzeysel olarak keşfedilmiş olan aile içi dinamiklerin işleyişine ve deneyimlenişine dair teoriye ve uygulamaya yönelik çok değerli katkılar sunacaktır. Partnerler arasındaki ilişkililiğe dair bu bulgular hem çiftlerle hem de bireylerle terapistler için önemlidir. Danışan(lar)ın hayatındaki partnerin danışanla benzer şema alanlarına sahip olduğu terapide göz önünde tutulmalıdır.

SONUÇ

Erken dönem yaşantıların, özellikle de ebeveynlerle olan etkileşimin erken dönem uyumsuz şemaların oluşmasındaki etkisi Şema Terapi Modeli'nin temel varsayımlarından biridir (Young ve ark., 2003) ve bu araştırmanın bulguları tarafından desteklenmektedir. Ayrıca, her iki ebeveynin şemalarının, ebeveynlik tutumları/karşılanmayan duygusal ihtiyaçlar üzerinden sonraki nesile aktarıldığı; bu aktarımın Bach ve arkadaşları (2017) tarafından yapılan şema alanları sınıflandırmasındaki her bir şema/ihtiyaç alanında gerçekleştiği söylenebilir. Araştırma modelinin her bir şema alanı için ayrıca çalışılmış olması, hangi şema alanında hangi cinsiyetten ebeveynin daha fazla etkili olabileceğine dair bilgi içermesi bakımından kavramsal çerçeveye katkıda bulunmaktadır. Algılanan ebeveyn tutumları ile şemalar arasındaki ilişkinin gücünün her iki nesilde farklı olması da bir başka önemli bulgudur. Özellikle de babaların algılanan ebeveyn tutumlarının, evlatların şema alanları üzerinde önceki nesle göre nispeten daha fazla olması, şemaların oluşumuna dair kuramsal çerçevede incelenmesi gereken bir bulgudur.

Araştırma sonuçları hem anneyi hem de babayı modele dahil etmesi; anne-baba, nine-dede ikililerine dair verilerin ilişkililiğini (interrelatedness) göz önünde bulundurması; şemaların aktarımına dair modelin, her bir rolün (anne-baba-evlat) (algıladığı ebeveyn tutumları) karşılanmamış ihtiyaçlarını da içermesi; her bir şema/ihtiyaç alanı için analizlerin gerçekleştirilmesi gibi özellikleri ile kendisinden önceki araştırmalardan ayrılmaktadır. Ayrıca araştırmanın ana hedeflerinden biri olmasa da, anne- baba ikilisinin şema/ihtiyaç alanları arasındaki anlamlı ilişkiler, Şema Terapi Modeli'nin yeterince araştırılmamış kavramlarından biri olan "Şema Kimyası"nın destekler niteliktedir.

Son olarak, Şema Terapi pratiği ve diğer terapi ekollerinin pratiği için, elde edilen bulgular önem arz etmektedir. Klinisyenler çoğunlukla danışanlarla bireysel olarak çalışmaktadırlar. Ancak elde edilen bulgular psikopatolojinin çoğunun

kişilerarası bağlamlarda oluşup aktarıldığını, gelişimsel psikopatolojinin tek nesille sınırlı olmadığını göstermektedir. Dolayısıyla, bunlar danışanlardan öykü alma, vaka formülasyonlarını oluşturma, müdahale planlama süreçlerinde göz önünde tutulması gereken faktörlerdir. Özellikle (genç) yetişkin ve ergen/çocuk danışanlarla çalışan klinisyenler için şema oluşturucu ve sürdürücü kişilerin danışanın hala hayatında olduğunu göz ardı etmemeleri işlevsel olacaktır. Çiftlerle çalışan klinisyenler için çiftlerin ebeveynlerinin gizil ve dolaylı etkilerinin farkında olmaları, müdahale aşamalarında yardımcı olabilir.

KAYNAKÇA

- Ainsworth, M. D. S.** (1978). The bowlby-ainsworth attachment theory. *Behavioral and Brain Sciences*, 1(3), 436-438.
- Akkol, S.** (2017). The Effects of early maladaptive schemas on partners' marital satisfaction: the mediating roles of schema coping styles and perceived partner responsiveness (Master's thesis, Middle East Technical University).
- Arbib, M. A.** (1992). Schema theory. *The encyclopedia of artificial intelligence*, 2, 1427-1443.
- Arntz, A., & Van Genderen, H.** (2020). *Schema therapy for borderline personality disorder*. John Wiley & Sons.
- Bach, B., Lockwood, G., & Young, J. E.** (2017). A new look at the schema therapy model: organization and role of early maladaptive schemas. *Cognitive Behaviour Therapy*, 47(4), 328–349. <https://doi.org/10.1080/16506073.2017.1410566>
- Beck, A. T.** (1967). *Depression: Clinical, experimental, and theoretical aspects*. New York: Harper and Row.
- Belsky, J., Jaffee, S. R., Sligo, J., Woodward, L., & Silva, P. A.** (2005). Intergenerational transmission of warm-sensitive-stimulating parenting: a prospective study of mothers and fathers of 3-year-olds. *Child Development*, 76(2), 384–396. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2005.00852.x>

- Bowlby, J. (1979).** The Bowlby-Ainsworth attachment theory. *Behavioral and Brain Sciences*, 2(4), 637-638.
- Brand-de Wilde, O., & Arntz, A. (2019).** Schema Therapy. *Handbook of cognitive-behavioral therapies*, 249-270.
- Bricker, D. C., & Young, J. E. (2012).** A client's guide to schema therapy. Recovered from <http://www.davidbricker.com/clientsguideSchemaTherapy>.
- Bricker, D. C., Young, J. E., & Flanagan, C. M. (1993).** Schema-focused cognitive therapy: A comprehensive framework for echaracterological problems. In K. T. Kuehlwein & H. Rosen (Eds.), *Cognitive therapies in action* (pp. 88-125). San Francisco: Jossey-Bass.
- Celsi, L., Paleari, F. G., & Fincham, F. D. (2021).** Adverse childhood experiences and early maladaptive schemas as predictors of cyber dating abuse: An actor-partner interdependence mediation model approach. *Frontiers in Psychology*, 12, 623646. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.623646>
- Conrade, G., & Ho, R. (2001).** Differential parenting styles for fathers and mothers. *Australian Journal of Psychology*, 53(1), 29–35. <https://doi.org/10.1080/00049530108255119>
- Cook, W. L., & Kenny, D. A. (2005).** The Actor–Partner Interdependence Model: A model of bidirectional effects in developmental studies. *International Journal of Behavioral Development*, 29(2), 101–109. <https://doi.org/10.1080/01650250444000405>
- Cook, W. L., & Snyder, D. K. (2005).** Analyzing nonindependent outcomes in couple therapy using the Actor-Partner Interdependence Model. *Journal of Family Psychology*, 19(1), 133–141. <https://doi.org/10.1037/0893-3200.19.1.133>

- Derby, D. S., Peleg-Sagy, T., & Doron, G.** (2015). Schema Therapy in Sex Therapy: A Theoretical Conceptualization. *Journal of Sex & Marital Therapy*, 42(7), 648–658.
<https://doi.org/10.1080/0092623x.2015.1113586>
- Derin, G., & Öztürk, E.** (2018). Psikotarih temelli çocuk yetiştirme stillerinin kuşaklararası travma geçişi açısından incelenmesi. *Turaz Akademi*, 1, 16-29.
- Dozois, D. J. A., & Beck, A. T.** (2008). Cognitive Schemas, Beliefs and Assumptions. *Risk Factors in Depression*, 119–143.
<https://doi.org/10.1016/b978-0-08-045078-0.00006-x>
- Edwards, D., & Arntz, A.** (2012). Schema therapy in historical perspective. *The Wiley-Blackwell handbook of schema therapy: Theory, research, and practice*, 1-26.
- Estévez, A., Ozerinjauregi, N., Herrero-Fernández, D., & Jauregui, P.** (2019). The mediator role of early maladaptive schemas between childhood sexual abuse and impulsive symptoms in female survivors of CSA. *Journal of Interpersonal Violence*, 34(4), 763–784.
<https://doi.org/10.1177/0886260516645815>
- Farrell, J. M. & Shaw, I. A.** (2012). Group Schema Therapy for borderline personality disorder: A step-by-step treatment manual with patient workbook. Chichester: Wiley-Blackwell.
- Fischer, T. D., Smout, M. F., & Delfabbro, P. H.** (2016). The relationship between psychological flexibility, early maladaptive schemas, perceived parenting and psychopathology. *Journal of Contextual Behavioral Science*, 5(3), 169-177.
- Flanagan, C., Atkinson, T., & Young, J.** (2020). An introduction to Schema Therapy: Origins, overview, research status and future directions. In

G. Heath & H. Startup (Eds.), *Creative Methods in Schema Therapy* (ss. 1-16). Routledge.

Frazier, P. A., Byer, A. L., Fischer, A. R., Wright, D. M., & Debord, K. A. (1996). Adult attachment style and partner choice: Correlational and experimental findings. *Personal Relationships*, 3(2), 117–136. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6811.1996.tb00107.x>

George, D., & Mallery, M. (2010). *SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference, 17.0 update* (10a ed.) Boston: Pearson.

Gibson, M., & Francis, A. J. P. (2019). Intergenerational Transfer of Early Maladaptive Schemas in Mother–Daughter Dyads, and the Role of Parenting. *Cognitive Therapy and Research*, 43, 737-747. <https://doi.org/10.1007/s10608-018-09994-3>

Horowitz, L. (1994). Pschemas, psychopathology, and psychotherapy research. *Psychotherapy Research*, 4(1), 1-19.

Horowitz, M. J. (1991). States, schemas, and control: General theories for psychotherapy integration. *Journal of Psychotherapy Integration*, 1(2), 85.

Kellogg, S. H., & Young, J. E. (2006). Schema therapy for borderline personality disorder. *Journal of Clinical Psychology*, 62(4), 445-458.

Komurcu, B., & Soygut Pekak, G. (2017). The relationship between early maladaptive schemas, parenting styles and psychological symptoms and the needs threats. *Turkish Journal of Clinical Psychiatry*, 20(1), 6-18. <https://doi.org/10.5505/kpd.2017.29292>

Körük, S. & Özabacı, N. (2020). Fate or Schema Chemistry? Which one does bring and hold mates together?. *Edu 7: Yeditepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(11), 17-42.

- Linardon, J., Fairburn, C. G., Fitzsimmons-Craft, E. E., Wilfley, D. E., & Brennan, L.** (2017). The empirical status of the third-wave behaviour therapies for the treatment of eating disorders: A systematic review. *Clinical Psychology Review, 58*, 125-140.
- Lippe, A. L. V. D.** (1984). Parents and partners: patterns of perceived similarity and their correlates in women. *Scandinavian Journal of Psychology, 25*(4), 348–362. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9450.1984.tb01027.x>
- Lockwood, G., & Perris, P.** (2012). A new look at core emotional needs. *The Wiley-Blackwell handbook of schema therapy: Theory, research, and practice*, 41-66.
- Lockwood, G., & Samson, R.** (2020). Understanding and meeting core emotional needs. In *Creative methods in Schema Therapy* (pp. 76-90). Routledge.
- Louis, J. P.** (2018). *Clinical Psychology: Development of Measures for Schema Therapy*. Univercity
- Louis, J. P., Davidson, A. T., Lockwood, G., & Wood, A.** (2020). Positive perceptions of parenting and their links to theorized core emotional needs. *Journal of Child and Family Studies, 29*, 3342-3356.
- Louis, J. P., Wood, A. M., & Lockwood, G.** (2018). Development and Validation of the Positive Parenting Schema Inventory (PPSI) to Complement the Young Parenting Inventory (YPI) for Schema Therapy (ST). *Assessment, 107319111879846*. <https://doi.org/10.1177/1073191118798464>
- Louis, J. P., Wood, A. M., Lockwood, G., Ho, M. H. R., & Ferguson, E.** (2018). Positive clinical psychology and schema therapy (ST): The development of the Young Positive Schema Questionnaire (YPSQ) to

complement the Young Schema Questionnaire 3 Short Form (YSQ-S3). *Psychological Assessment*, 30(9), 1199.

- Marshall, C., Langevin, R., & Cabecinha-Alati, S.** (2022). Victim-to-victim intergenerational cycles of child maltreatment: A systematic scoping review of theoretical frameworks. *International Journal of Child and Adolescent Resilience*, 9(1), 95-115. <https://doi.org/10.54488/ijcar.2022.283>
- Martin, R., & Young, J.** (2010). Schema therapy. *Handbook of cognitive-behavioral therapies*, 317.
- McGinn, L. K., Young, J. E., & Sanderson, W. C.** (1995). When and how to do longer term therapy without feeling guilty. *Cognitive and Behavioral Practice*, 2(1), 187-212.
- Metindoğan, A.** (2015). Fathering in Turkey. In J. L. Roopnarine (Ed.), *Fathers across cultures: The importance, roles, and diverse practices of dads* (pp. 327-349). Praeger.
- Miklósi, M., Szabó, M., & Simon, L.** (2016). The role of mindfulness in the relationship between perceived parenting, early maladaptive schemata and parental sense of competence. *Mindfulness*, 8(2), 471–480. <https://doi.org/10.1007/s12671-016-0619-4>
- Milevsky, A., Schlechter, M., Klem, L., & Kehl, R.** (2008). Constellations of maternal and paternal parenting styles in adolescence: congruity and well-being. *Marriage & Family Review*, 44(1), 81–98. <https://doi.org/10.1080/01494920802185447>
- Nestler, S.** (2021). Dyadic data analysis. In J. F. Rauthmann (Ed.), *The handbook of personality dynamics and processes* (pp. 935–948). Elsevier Academic Press. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-813995-0.00036-4>

- Oei, T. P., & Baranoff, J.** (2007). Young Schema Questionnaire: Review of psychometric and measurement issues. *Australian Journal of Psychology*, *59*(2), 78-86.
- Palm, G.** (2014). Attachment theory and fathers: Moving from “being there” to “being with.”. *Journal of Family Theory & Review*, *6*(4), 282–297. <https://doi.org/10.1111/jftr.12045>
- Panetta, S. M., Somers, C. L., Ceresnie, A. R., Hillman, S. B., & Partridge, R. T.** (2014). Maternal and paternal parenting style patterns and adolescent emotional and behavioral outcomes. *Marriage & Family Review*, *50*(4), 342–359. <https://doi.org/10.1080/01494929.2013.879557>
- Putnick, D. L., Bornstein, M. H., Lansford, J. E., Malone, P. S., Pastorelli, C., Skinner, A. T., ... & Oburu, P.** (2015). Perceived mother and father acceptance-rejection predict four unique aspects of child adjustment across nine countries. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *56*(8), 923-932. <https://doi.org/10.1111/jcpp.12366>
- Rao, N.** (2012). Male ‘Providers’ and female ‘Housewives’: A gendered co-performance in Rural North India. *Development and Change*, *43*(5), 1025-1048. <https://doi.org/10.1111/j.1467-7660.2012.01789.x>
- Rafaelli, E., Bernstein, D. P., & Young, J.** (2010). Schema therapy: Distinctive features. Routledge.
- Ryle, A., & McCutcheon, L.** (2006). Cognitive analytic therapy.
- Ryle, A., Kellett, S., Hepple, J., & Calvert, R.** (2014). Cognitive analytic therapy at 30. *Advances in Psychiatric Treatment*, *20*(4), 258-268.
- Schaich, A., Fassbinder, E., & Arntz, A.** (2021). Schema Therapy. *Personality Disorders*, 313.

- Sheffield, A., Waller, G., Emanuelli, F., Murray, J., & Meyer, C.** (2005). Links between parenting and core beliefs: Preliminary psychometric validation of the Young Parenting Inventory. *Cognitive Therapy and Research, 29*, 787-802.
- Shute, R., Maud, M., & McLachlan, A.** (2019). The relationship of recalled adverse parenting styles with maladaptive schemas, trait anger, and symptoms of depression and anxiety. *Journal of Affective Disorders, 259*, 337-348.
- Simeone-DiFrancesco, C., Roediger, E., & Stevens, B. A.** (2015). *Schema therapy with couples: A practitioner's guide to healing relationships*. John Wiley & Sons.
- Sohrabi, F.** (2015). The third wave of psychotherapy: Origins, Present status and Perspectives, with special emphasis on Schema therapy. *Clinical Psychology Studies, 5*(18), 1-14.
- Soygüt, G., Çakır, Z., & Karaosmanoğlu, A.** (2008). Ebeveynlik biçimlerinin değerlendirilmesi: Young ebeveynlik ölçeğinin psikometrik özelliklerine ilişkin bir inceleme. *Türk Psikoloji Yazıları, 11*(22), 17-30.
- Stein, D. J., & Young, J. E.** (1992). Schema approach to personality disorders. In D. J. Stein & J. E. Young (Eds.), *Cognitive science and clinical disorders* (pp. 271-288). San Diego: Academic Press.
- Sunar, D., & Okman Fişek, G.** (2005). Contemporary Turkish Families. In U. Gielen, & J. Roopnarine (Eds.), *Families in global perspective* (pp. 169-183). Allyn&Bacon/Pearson.
- Taylor, C. D. J., & Arntz, A.** (2016). Schema Therapy. *The Wiley Handbook of Positive Clinical Psychology*, 461–476.
<https://doi.org/10.1002/9781118468197.ch30>

- Van Genderen, H., Rijkeboer, M., & Arntz, A.** (2012). Theoretical model: Schemas, coping styles, and modes. In M. Van Vreeswijk, J. Broersen, & M. Nadort (Eds.), *The Wiley-Blackwell handbook of Schema therapy: Theory, research, and practice* (ss. 27-40). John Wiley & Sons.
- Wilde, J. L., & Dozois, D. J. A.** (2019). A dyadic partner-Schema model of relationship distress and depression: Conceptual integration of interpersonal theory and cognitive-behavioral models. *Clinical Psychology Review*. doi:10.1016/j.cpr.2019.03.003
- Winsler, A., Madigan, A. L., & Aquilino, S. A.** (2005). Correspondence between maternal and paternal parenting styles in early childhood. *Early Childhood Research Quarterly*, 20(1), 1–12. <https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2005.01.007>
- Yalvaç, F.** (1986). Some cultural correlates of aggression as a response to frustration. Unpublished master's thesis, Boğaziçi University, Istanbul, Turkey.
- Young, J. E.** (1990). Cognitive therapy for personality disorders: A schema-focused approach. Sarasota, FL: Professional Resource Press
- Young, J. E., & Brown, G.** (2005). Young schema questionnaire-short form; Version 3. Psychological Assessment.
- Young, J. E., & Klosko, J. S.** (1994). *Reinventing Your Life: The Breakthrough Program to End Negative Behavior and Feel Great Again*. Penguin.
- Young, J. E., Klosko, J. S., & Weishaar, M. E.** (2003). Schema therapy. New York: Guilford, 254.

Young, J. E., & Lindemann, M. D. (1992). An integrative schema-focused model for personality disorders. *Journal of Cognitive Psychotherapy*, 6(1), 11.

EKLER

EK 1: Etik Kurul İzni

Evrak Tarih ve Sayısı: 18.04.2022-149

9

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU KARARI

Karar Tarihi	07/04/2022	Karar Sayısı	14/11
--------------	------------	--------------	-------

KURUL ÜYELERİ

Prof. Dr. Fahameddin BAŞAR / Rektör Yardımcısı - Başkan
Prof. Dr. Erol KILIÇ / Güzel Sanatlar Fakültesi - Dekan - Üye
Prof. Dr. Esra AKGÜL / MYO - Müdür - Üye
Prof. Dr. Hasan BACANLI / Eğitim Fakültesi - Üye
Prof. Dr. İbrahim KOCABAŞ / Eğitim Fakültesi - Dekan V. - Üye
Prof. Dr. Fatma ALİSİNANOĞLU / Eğitim Fakültesi - Üye
Prof. Dr. Sefa SAYGILI / Edebiyat Fakültesi - Üye
Doç. Dr. Eyup Sabri KALA / Hukuk Müşaviri - Raportör

Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu 07.04.2022 tarihinde saat 13:00'te toplanmış ve aşağıdaki karar alınmıştır.

KARAR

KARAR NO 2022-14/11 Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Klinik Psikoloji Doktora programı öğrencisi Setenay KOÇ'un "Anne, Baba ve Evlat Bağlamında Karşılanmamış Duygusal İhtiyaçların ve Şemaların İncelenmesi: Bir Karma Desen Çalışması" isimli projesinde kullanılacağı anket ve ölçeklerinin etik yönden uygunluğuna,

Toplantıya katılan Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu üyelerinin oy birliği ile karar verildi.

e-İmzalıdır

Prof. Dr. Fahameddin BAŞAR
Başkan

e-İmzalıdır

Prof. Dr. Hasan BACANLI
Üye

e-İmzalıdır

Prof. Dr. Erol KILIÇ
Üye

e-İmzalıdır

Prof. Dr. Sefa SAYGILI
Üye

e-İmzalıdır

Prof. Dr. İbrahim KOCABAŞ
Üye

e-İmzalıdır

Prof. Dr. Esra AKGÜL
Üye

e-İmzalıdır

Prof. Dr. Fatma ALİSİNANOĞLU
Üye

Doküman No: E0.FR-201; İlk Yayın Tarihi: 07.03.2019; Revizyon Tarihi: 20.07.2020; Revizyon No: 01; Sayfa: 1 / 1

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.